

บทที่ 4

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของครู

การดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของครูในการศึกษาครั้งนี้ เป็นการดำเนินงานภายใต้โครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการซึ่งประกอบด้วยการทำงาน 2 ระยะ ระยะที่ 1 เป็นระยะการนำเข้าสู่ประเด็นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการด้วยการปรับพื้นฐานความรู้ของครูเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ ใช้ระยะเวลาทั้งหมด 16 วัน และระยะที่ 2 เป็นระยะของการดำเนินการตามกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของครู ใช้ระยะเวลาทั้งหมด 7 เดือน โดยการทำงานในแต่ละระยะมีรายละเอียด ดังนี้

การนำเข้าสู่ประเด็นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการด้วยการปรับพื้นฐานความรู้ของครูเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การปรับพื้นฐานความรู้ของครูเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการเกิดขึ้นจากความต้องการของครูที่ต้องการทราบข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อเตรียมความพร้อมของตนเองสำหรับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการต่อไป นอกจากนี้ยังเป็นการปรับพื้นฐานความรู้ของครูที่เข้าร่วมโครงการทั้ง 3 โรงเรียน จำนวน 27 คนเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการให้อยู่ในระดับใกล้เคียงกัน โดยรูปแบบของการปรับพื้นฐานความรู้ของครูมาจากความคิดเห็นและความต้องการของครูทั้ง 3 โรงเรียนด้วยเช่นกัน

แม้ว่าการปรับพื้นฐานความรู้ของครูเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นกิจกรรมที่ทำร่วมกันของครูทั้ง 3 โรงเรียนในช่วงปิดเรียนภาคฤดูร้อน ซึ่งครูทั้ง 3 โรงเรียนต้องมาพบกัน 3 ครั้ง โดยครั้งที่ 1 เป็นการร่วมกันกำหนดรูปแบบของกิจกรรมการปรับพื้นฐานความรู้ของครู และกำหนดตารางการอภิปรายเกี่ยวกับการทำงานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูแต่ละโรงเรียน สำหรับครั้งที่ 2 และครั้งที่ 3 เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ แต่ด้วยบริบทและวัฒนธรรมการทำงาน of ครู รวมทั้งนโยบายการทำงานที่ต่างกันของแต่ละโรงเรียนจึงทำให้รายละเอียดในการทำกิจกรรมการปรับพื้นฐานความรู้ของครูแต่ละโรงเรียนมีความแตกต่างกัน

โรงเรียนฝาง 1

ข้อมูลทั่วไป : โรงเรียนฝาง 1 ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม พ.ศ.2504 เปิดทำการสอนในระดับอนุบาลศึกษา-ระดับประถมศึกษา และเปิดทำการสอนในระดับมัธยมศึกษา ตอนต้นเพื่อสนองต่อความต้องการของผู้ปกครองในปี พ.ศ.2544 เป็นต้นไป ปัจจุบันมีนักเรียนรวมทั้งสิ้น 1,179 คน¹ เป็นนักเรียนระดับอนุบาลศึกษา 272 คน ระดับประถมศึกษา 800 คน และระดับมัธยมศึกษา 122 คน นักเรียนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ใน “โซนใต้” คือใน 3 ตำบลของอ.ไชยปราการที่เป็นเขตติดต่อกับอ.ฝาง และ 3 ตำบลของอ.ฝาง คือ ต.แม่งอน ต.แม่ข่า และต.แม่สุนซึ่งเป็นเขตที่โรงเรียนตั้งอยู่

สำหรับครูผู้สอนจำนวน 58 คนนั้น เป็นครูระดับอนุบาลศึกษา 8 คน ระดับประถมศึกษา 28 คน และระดับมัธยมศึกษา 3 คน ครูพี่เลี้ยง 13 คน และครูธุรการ 6 คน ครูส่วนใหญ่เป็นคนเมืองฝางซึ่งหมายถึงเขตอ.ฝาง อ.แม่อาย และอ.ไชยปราการ ผู้ปกครองที่ส่งบุตรหลานมาเรียนที่โรงเรียนฝาง 1 ร้อยละ 80 เป็นเกษตรกรทำสวนลิ้นจี่ ส้ม หอมหัวใหญ่ กระเทียม มันฝรั่ง ซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจของอ.ฝาง รองลงมาจะประกอบอาชีพค้าขายและข้าราชการตามลำดับ เนื่องจากบริเวณ “โซนใต้” นี้มีหมู่บ้านจีน(ฮ่อ)อยู่ 3 หมู่บ้านใหญ่ ๆ ดังนั้นร้อยละ 20 ของนักเรียนในโรงเรียนนี้เป็นชาวจีน(ฮ่อ)

การบริหารจัดการ : “ผู้จัดการ” คือ คำที่ครูทุกคนในโรงเรียนใช้เรียกผู้จัดการ-ครูใหญ่ ซึ่งนอกจากผู้จัดการจะรับผิดชอบและดูแลงานทุกอย่างในโรงเรียนแล้ว ยังทำหน้าที่ดูแลงานด้านปรัชญาและแนวนโยบายของโรงเรียน รวมทั้งงานด้านประสิทธิผลของโรงเรียนเป็นพิเศษอีกด้วย สำหรับงานบริหารจัดการในด้านอื่น ๆ นั้นมีผู้ช่วยครูใหญ่ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากการพิจารณาผลงานจากครูใหญ่ อีก 3 คน คือผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายวิชาการ ผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายธุรการ และผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายบริการ ช่วยดูแลงานด้านต่าง ๆ ในโรงเรียนแบ่งออกเป็นแต่ละด้านแตกต่างกันไป โดยผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายวิชาการดูแลงานด้านการเรียนการสอนและด้านกิจการนักเรียน ผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายธุรการดูแลงานด้านธุรการและด้านบุคลากร สำหรับผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายบริการดูแลงานด้านอาคารสถานที่เพียงงานเดียว ส่วนงานด้านสัมพันธ์ชุมชนมีหัวหน้าฝ่ายซึ่งได้รับเลือกจากเพื่อนครูเป็นผู้ดูแล ทางโรงเรียนจะจัดประชุมครูเป็นประจำทุกเดือน เดือนละ 1 ครั้งเพื่อเป็นการสรุปรงานและติดตามงานที่แต่ละฝ่ายได้ปฏิบัติในแต่ละเดือน นอกจากนี้ยังมีการประชุมย่อย ๆ แล้วแต่เรื่องเร่งด่วนที่เข้ามาในโรงเรียน การประชุมระดับและการประชุมฝ่ายในตอนเย็นหลังเลิกเรียนด้วย ซึ่งการประชุมดังกล่าวบางครั้งใช้เวลาจนกระทั่งถึง 18:00-20:00 น.

ความสัมพันธ์กับชุมชน : ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้นแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ ลักษณะแรก เป็นความสัมพันธ์แบบที่โรงเรียนให้บริการกับชุมชน กิจกรรมที่ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ในลักษณะนี้ได้แก่ การส่งครูและนักเรียนไปร่วมงานประเพณีต่าง ๆ ในชุมชน ตามที่ทางชุมชนขอมา เช่น ร่วมขบวนแห่เทียนพรรษา เป็นพิธีกรในงานรื่นเริง ร่วมแสดงบนเวที เล่นดูริยางค์ การไปร่วมในงานศพของคนในชุมชน การมอบของแก่เด็กยากจนในชุมชน การไป

¹ ข้อมูลภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2544

เยี่ยมผู้สูงอายุ การปลูกป่า กำจัดขยะ และทำความสะอาดหมู่บ้านร่วมกับชาวบ้าน ซึ่งกิจกรรมปลูกป่า กำจัดขยะ และทำความสะอาดหมู่บ้านที่เข้าร่วมกับชาวบ้านนี้เป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นสืบเนื่องมาจากการเข้าร่วมเป็นโรงเรียนนาร่องในโครงการรุ่งอรุณในปีการศึกษา 2543 ลักษณะที่ 2 เป็นความสัมพันธ์แบบที่โรงเรียนรับความช่วยเหลือจากชุมชน ความช่วยเหลือที่เกิดขึ้นนี้อยู่ในรูปของการมอบทุนการศึกษา การบริจาคพัฒนา ทีวี จานดาวเทียม รวมทั้งสิ่งของต่าง ๆ ตามที่ทางโรงเรียนต้องการจากชมรมผู้ปกครองและชมรมศิษย์เก่าซึ่งให้การช่วยเหลือโรงเรียนในลักษณะนี้เป็นประจำทุกปี ลักษณะที่ 3 เป็นความสัมพันธ์แบบที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของโรงเรียน ทางโรงเรียนได้จัดให้ครูประจำชั้นทุกคนออกไปเยี่ยมบ้านนักเรียนในห้องของตัวเองเป็นประจำทุกเดือน เดือนละ 1 ครั้ง เพื่อให้ครูได้มีโอกาสพูดคุย ซักถามปัญหา และรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ปกครอง รวมทั้งมีการออกแบบสอบถามเพื่อให้ผู้ปกครองได้เสนอแนะและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับสิ่งที่ผู้ปกครองอยากให้โรงเรียนปรับปรุง ซึ่งในปีที่ผ่านมา ผู้ปกครองต้องการให้ทางโรงเรียนเปิดสอนวิชาภาษาจีนเพราะเป็นภาษาหนึ่งที่ใช้สื่อสารในชุมชน ดังนั้นในปีการศึกษานี้ทางโรงเรียนจึงได้บรรจุรายวิชาภาษาจีนเข้ามาในหลักสูตรของโรงเรียน

ครูในโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น : ครูจำนวน 9 คนในโรงเรียนฝาง 1 ที่สมัครเข้าร่วมโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นประกอบไปด้วยครูผู้หญิง 6 คน ครูผู้ชาย 3 คน เป็นครูใหม่ที่มีประสบการณ์ในการสอนน้อย คือ 2-3 ปี จำนวน 3 คน เป็นครูเก่าที่มีประสบการณ์ในการสอนตั้งแต่ 7-25 ปี จำนวน 6 คน ซึ่งจะมีบทบาทในการแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่าง ๆ โดยครู 3 ใน 6 คนนี้มีตำแหน่งหน้าที่รับผิดชอบในฝ่ายบริหาร ครูทั้ง 9 คนประกอบด้วยครูที่สอนในทุกระดับตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1- มัธยมศึกษาปีที่ 1 และแต่ละคนยังมีภาระงานที่นอกเหนืองานสอนอีกหลายงาน (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ข)

การพบกันครั้งแรกของครูทั้ง 3 โรงเรียน : การพบกันครั้งแรกได้ใช้สถานที่ของโรงเรียนฝาง 1 โดยในระยะเริ่มต้นของการประชุมมีครูในกลุ่มพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมาเพียง 4 คนเท่านั้น เนื่องจากครูอีก 4 คนไปเข้ารับการอบรมเรื่องการพัฒนา E.Q ที่ โรงพยาบาลอำเภอฝางเป็นผู้จัด และครูอีก 1 คนซึ่งผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายวิชาการต้องไปรับปริญญาที่กรุงเทพฯ อย่างไรก็ตามเมื่อผู้จัดการของโรงเรียนได้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการประชุมในครั้งนี้ว่าจะเป็นการร่วมกันวางแผนการทำงานของครูตลอดโครงการ ผู้จัดการของโรงเรียนจึงได้ให้คนขับรถของโรงเรียนไปรับครูที่ไปอบรมที่โรงพยาบาลอำเภอฝางกลับมาประชุมพร้อมทั้งกำชับให้คนขับรถบอกครูทั้ง 4 คนด้วยว่า “ให้กลับมา ผู้จัดการสั่ง”

ประเด็นแรกในการประชุม เป็นการอภิปรายเรื่องรูปแบบการปรับพื้นความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการสำหรับครู ครูของโรงเรียนฝาง 1 ได้เสนอให้ใช้เวลาในการเรียนรู้เพื่อปรับพื้นความรู้ดังกล่าว 2 วัน และใช้เวลาในวันเสาร์ - อาทิตย์เท่านั้น เนื่องจากทางครูจะต้องสอนพิเศษในวันจันทร์-ศุกร์ตลอดระยะเวลาปิดภาคเรียนนี้ สำหรับสถานที่ที่จะใช้ในการประชุมในครั้งต่อไปซึ่งเป็นกิจกรรมการปรับพื้นความรู้สำหรับครู

กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 1 เสนอให้มีการเปลี่ยนสถานที่ไปจัดที่โรงเรียนอื่นบ้าง เนื่องจากครูยังไม่เคยเห็นและไม่เคยได้เข้าไปทำกิจกรรมใด ๆ ในบริเวณโรงเรียนของอีก 2 โรงเรียน สำหรับการวางแผนจัดตารางการพบปะเพื่ออภิปรายแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของแต่ละโรงเรียน ครูตกลงกันว่าใช้เวลาในช่วงหลังเลิกเรียนในวันจันทร์ – ศุกร์ สำหรับการประชุม และเมื่อพัฒนาหลักสูตรจนได้ออกสารหลักสูตรแล้วครูเห็นด้วยที่จะให้มีการพบปะกันอีกทั้ง 3 โรงเรียนเพื่อเสนอผลงานให้เพื่อนครูและคนอื่น ๆ ที่สนใจฟัง

การพบกันครั้งที่ 2 ของครูทั้ง 3 โรงเรียน : กิจกรรมการปรับพื้นฐานความรู้ของครูในการพบกันครั้งนี้เป็นการฟังประสบการณ์ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูต้นแบบการทำหลักสูตรท้องถิ่นจากโรงเรียนบ้านต้นแก้ว อ.หางดง ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกับนักวิชาการจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย โดยครูต้นแบบได้นำเอกสารหลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตรมาจัดแสดงให้ครูได้ดูเป็นตัวอย่างด้วย

กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 1 ชาติสมาชิก 1 คน คือ ครูดนตรี แม้ว่าครูจะถูกกำชับจากผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายวิชาการไว้ว่า “ ทุกคนต้องมา ” ก็ตาม หลังจากที่ครูได้ฟังประสบการณ์การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูต้นแบบแล้ว ผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายวิชาการ และหัวหน้าฝ่ายสัมพันธ์ชุมชนได้อภิปราย ซักถามและแสดงความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนครูจากอีก 2 โรงเรียน ในช่วงของการทำกิจกรรมแบ่งกลุ่มเพื่อระดมสมองเกี่ยวกับความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และผู้ที่ควรจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากการศึกษากรณีตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้ส่งมาให้ล่วงหน้าและจากการฟังประสบการณ์ของครูต้นแบบ

จากแนวทางการให้ความรู้พื้นฐานด้วยการจัดส่งเอกสารให้ครูได้ศึกษาด้วยตนเองล่วงหน้าตามที่ครูต้องการ และการให้ครูได้พูดคุยและแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกับครูต้นแบบพบว่า การที่ให้ครูได้ฟังประสบการณ์การพัฒนาหลักสูตรจากครูต้นแบบนั้น นอกจากจะทำให้ครูได้เห็นตัวอย่างเอกสารหลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตรรวมทั้งได้มีปฏิสัมพันธ์สนทนาซักถามซึ่งช่วยให้ครูเกิดความเข้าใจภาพโดยรวมของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น มองเห็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตั้งแต่ในระยะเริ่มต้นจนถึงระยะของการนำหลักสูตรไปใช้แล้ว ยังช่วยกระตุ้นให้ครูได้คิดเปรียบเทียบและเชื่อมโยงสถานการณ์ที่ได้ฟังเข้ากับบริบทของตนเอง ก่อให้เกิดคำถามซึ่งนำไปสู่การร่วมแสดงความคิดเห็นและอภิปรายเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของกลุ่มตนเอง สำหรับเอกสารกรณีตัวอย่างที่ผู้วิจัยได้จัดส่งให้ครูได้ศึกษาด้วยตนเองนั้นพบว่า มีครูบางคนเท่านั้นที่ได้ศึกษาเอกสารมาและนำสิ่งที่ตนเองได้สรุปไว้มาแลกเปลี่ยนกับเพื่อนในกลุ่ม สำหรับครูที่ไม่ได้ศึกษาเอกสารมาให้ เหตุผลกับผู้วิจัยว่า “ ไม่มีเวลา ” และ “ แค่อ่านผ่าน ๆ ” เท่านั้นโดยครูคิดว่าเอกสารที่ผู้วิจัยส่งมาให้มีมากเกินไปทำให้ไม่ยอมอ่าน

การพบกันครั้งที่ 3 ของครูทั้ง 3 โรงเรียน : หนึ่งในสัปดาห์หลังจากการพบกันครั้งที่ 2 ครูได้กลับมาพบกันอีกครั้งที่โรงเรียนฝาง 1 กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 1 มาร่วมประชุม 7 คน เนื่องจากผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายวิชาการต้องไปสัมมนาที่นครปฐม และครูอีกคนหนึ่งได้ลากลับบ้าน แม้ว่าสมาชิกในกลุ่มไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการปรับพื้นความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นและการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการได้ครบ แต่ครูยังยืนยันด้วยความมั่นใจว่าจะไม่มีสมาชิกคนใดลาออกจากการเข้าร่วมโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอย่างแน่นอน เพราะทุกคนตั้งใจที่จะทำงานนี้กันเต็มที่ แม้ว่าผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายวิชาการเคยบอกสมาชิกในกลุ่มไว้ตั้งแต่แรกที่สมัครเข้ามาว่างานนี้เป็นงานหนัก ถ้าไม่มั่นใจก็ไม่ต้องมา ครูทั้ง 9 คนก็ไม่หวาดหวั่นยังเต็มใจที่จะมาร่วมกันพัฒนาหลักสูตร

บรรยากาศของการพบกันในครั้งนี้ ครูมีความเป็นกันเองมากกว่าการพบกันครั้งก่อน ๆ ก่อนที่จะเริ่มรายการใด ๆ ครูได้ช่วยกันแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการแลกเปลี่ยนข้อมูลความก้าวหน้าและความเคลื่อนไหวในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูในแต่ละโรงเรียนในระหว่างการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูแต่ละโรงเรียน ครูคนหนึ่งของโรงเรียนฝาง 1 เสนอให้ใช้วิธีการสอบถามเอาจากผู้วิจัยเนื่องจากผู้วิจัยจะต้องเข้าไปคลุกคลีอยู่กับครูกลุ่มพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของแต่ละโรงเรียนอยู่แล้ว แต่ด้วยมติของที่ประชุมท้ายที่สุดครูได้ข้อสรุปว่าแต่ละโรงเรียนจะทำแผ่นพับซึ่งครูเรียกกันว่า “ จดหมายข่าว ” แจ้งความเคลื่อนไหวให้เพื่อนครูแต่ละโรงเรียนทราบเดือนละ 1 ฉบับ

ผู้วิจัยได้อธิบายวิธีการเก็บข้อมูลและวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลให้ครูฟังโดยใช้ภาษาที่ครูสามารถเข้าใจได้ง่าย และมีการยกตัวอย่างประกอบ หลังจากที่ครูได้ซักถามจนเป็นที่พอใจแล้ว ครูจึงทำกิจกรรมกลุ่มโดยอภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับความหมายและขั้นตอนในการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการจากการศึกษาเอกสารที่ผู้วิจัยได้ให้ไว้ รวมทั้งได้อภิปรายต่อไปในประเด็นที่ว่าครูจะนำเอาการวิจัยเชิงปฏิบัติการมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้อย่างไร ครูโรงเรียนฝาง 1 ยึดวงจรการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คือ plan - act - observe - reflect ไว้เป็นหลัก แล้วนำขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นทั้งหมดมาเทียบ

ในส่วนของการแบ่งกลุ่มทำงานในการทำหลักสูตรท้องถิ่นของแต่ละโรงเรียน ครูโรงเรียนฝาง 1 ต้องการจะรวมครูทั้ง 9 คนเป็นกลุ่มเดียวกันและจะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น 1 หลักสูตร เนื่องจากครูเห็นว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นครั้งนี้เป็นการพัฒนาหลักสูตรครั้งแรกของครูทุกคน การรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มใหญ่กลุ่มเดียวจะทำให้ครูเกิดความมั่นใจมากขึ้น สำหรับแนวคิดของเรื่องที่กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 1 ได้นำมาเสนอว่ามีแนวโน้มที่จะนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่น คือ เรื่อง สารเคมี ด้วยเหตุผลที่ว่าในปัจจุบันยาฆ่าแมลงที่ชาวสวนนำมาใช้กับสวนส้มได้ก่อให้เกิดมลพิษทั้งทางน้ำและทางอากาศไปทั่วอำเภอฝาง ครูคิดว่าหากได้สอนให้นักเรียนได้รู้จักกับสารเคมี ได้เรียนรู้เกี่ยวกับอันตรายของสารเคมี รวมทั้งเรียนรู้เกี่ยวกับการทำสวนส้มที่ปลอดภัยแล้วน่าจะจะช่วยลดปัญหาเรื่องมลพิษได้ในอนาคต ผู้วิจัยได้เสนอให้ครูไปคิดเกี่ยวกับเรื่องที่ครูจะนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรกันต่อไปรวมทั้งให้แนวคิดว่าจะหากครูมีหลักฐาน

หรือมีข้อมูลมายืนยันเกี่ยวกับปัญหาเรื่องมลพิษ หรือเรื่องใดก็ตามที่เป็นที่มาที่ไปของเรื่องที่คุณสนใจจะนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรจะทำให้หลักสูตรท้องถิ่นที่คุณจะพัฒนาน่าสนใจและมีความสำคัญมากขึ้น

โรงเรียนฝาง 2

โรงเรียนฝาง 2 ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ.2491 โดยคณะกรรมการธรรมกิจคริสตจักรที่ 1 ฝาง ในปีพ.ศ. 2531 เป็นต้นมา โรงเรียนฝาง 2 ได้ดำเนินกิจการภายใต้มูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย มีการจัดการบริหารเต็มรูปแบบตามระเบียบมูลนิธิฯ และตามพระราชบัญญัติการศึกษาเอกชน โดยแต่งตั้งให้มีคณะกรรมการอำนวยการโรงเรียน ประธานกรรมการอำนวยการทำหน้าที่เป็นผู้ลงนามแทนผู้รับใบอนุญาต โดยตำแหน่งอยู่ในวาระคราวละ 4 ปี ตามระเบียบบริหารหน่วยงานมูลนิธิแห่งสภาคริสตจักรในประเทศไทย เปิดสอนในระดับอนุบาลศึกษา-มัธยมศึกษาตอนปลาย

ปัจจุบันโรงเรียนฝาง 2 มีนักเรียนรวมทั้งสิ้น 3,386 คน² เป็นนักเรียนระดับอนุบาลศึกษา 583 คน ระดับประถมศึกษา 1,504 คน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 819 คน ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 480 คน เนื่องจากโรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนใหญ่และเปิดสอนตั้งแต่ชั้นอนุบาลศึกษาจนจบการศึกษาชั้นพื้นฐานนักเรียนของโรงเรียนนี้จึงอยู่กระจายทั่วไปใน 3 อำเภอ คือ อำเภอไชยปราการ อำเภอฝาง และอำเภอแม่อาย มีครูผู้สอน 125 คน เป็นครูระดับอนุบาลศึกษา 21 คน ระดับประถมศึกษา 59 คน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย 45 คน

นักเรียนแผนกประถมศึกษาของโรงเรียนฝาง 2 อาศัยอยู่ในพื้นที่ 3 อำเภอ คือ อำเภอไชยปราการ อำเภอฝาง และอำเภอแม่อาย ประกอบไปด้วยชาวไทยใหญ่ ชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เช่น กระเหรี่ยง ลีซอ และมูเซอ ชาวจีนฮ่อ และคนพื้นเมืองซึ่งเป็นกลุ่มที่มีจำนวนมากที่สุดอาชีพของผู้ปกครองส่วนใหญ่ทำธุรกิจ ค้าขาย ทำสวน ทำนา รับจ้าง และรับราชการ

การบริหารจัดการ : การบริหารงานภายในโรงเรียนมี “ ผู้อำนวยการของโรงเรียน ” เป็นหัวหน้าคณะกรรมการบริหารโรงเรียน รับผิดชอบงานบริหารจัดการภายในโรงเรียนทั้งหมด มีคณะกรรมการบริหารโรงเรียนซึ่งประกอบด้วยผู้ช่วยผู้อำนวยการอีก 4 คน เป็นคณะทำงานที่มีอำนาจในการร่วมพิจารณาและตัดสินใจในเรื่องที่ผู้อำนวยการไม่สามารถตัดสินใจได้แต่เพียงผู้เดียว แม้ว่าการจัดการเรียนการสอนภายในโรงเรียนแบ่งการทำงานออกเป็น 3 แผนก คือ แผนกอนุบาลศึกษา แผนกประถมศึกษา และแผนกมัธยมศึกษา แต่การบริหารจัดการ รวมทั้งนโยบายต่าง ๆ จะมาจากคณะกรรมการบริหารโรงเรียนซึ่งเป็นคณะกรรมการบริหารกลางเหมือนกันทั้งโรงเรียน ทางด้านแผนกประถมศึกษานั้นมี “ หัวหน้าแผนกประถมศึกษา ” ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นหัวเรือใหญ่รับผิดชอบการบริหารจัดการงานของแผนกประถมศึกษาทั้งหมด มีผู้ช่วยหัวหน้าแผนกซึ่งเรียกกันว่า “ หัวหน้างาน ” อีก 3 คน คือ หัวหน้างานวิชาการ หัวหน้างานสวัสดิภาพและกิจการนักเรียน และหัวหน้างานอาคารสถานที่ซึ่ง

² ข้อมูลภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2544

เป็นผู้ที่ได้รับการคัดเลือกจากหัวหน้าแผนกและได้รับการพิจารณาเห็นชอบจากคณะกรรมการบริหารของโรงเรียนด้วย

ทางโรงเรียนมีการประชุมครูทั้งโรงเรียนเป็นประจำทุกเดือน เดือนละ 1 ครั้ง สำหรับในแผนกประถมศึกษาเองจะมีการประชุมกลุ่มวิชา ประชุมหัวหน้ากลุ่มวิชา และประชุมหัวหน้าระดับ ซึ่งกำหนดเป็นแผนการปฏิบัติงานของแผนกประถมศึกษาไว้ว่าต้องมีการประชุมทุกสัปดาห์เพื่อปรึกษาเกี่ยวกับสิ่งที่ครูต้องปฏิบัติ หรือพูดคุยเกี่ยวกับปัญหาในการทำงานของครู

ความสัมพันธ์กับชุมชน : ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนนั้นแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ ลักษณะแรก เป็นลักษณะของการที่โรงเรียนให้บริการกับชุมชน เช่น ไปร่วมงานศพ มีการส่งขบวนดุริยางค์ของโรงเรียนไปช่วยงานในชุมชน มีโครงการปลูกป่าซึ่งทางโรงเรียนมีโครงการทำเป็นประจำปีละ 1 ครั้ง และลักษณะที่ 2 เป็นลักษณะความสัมพันธ์แบบที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของโรงเรียน โดยทางโรงเรียนมีการส่งครูออกไปเยี่ยมบ้านของนักเรียนเฉพาะกรณีการพิจารณาผู้ที่เหมาะสมที่จะได้รับทุนการศึกษา หรือในกรณีนักเรียนที่มีปัญหาซึ่งทางครูประจำชั้นจะต้องไปพูดคุยกับผู้ปกครองที่บ้านในช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์

ครูในโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น : ครูจำนวน 10 คนในโรงเรียนผาง 2 ที่สมัครเข้าร่วมโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นครูผู้ชาย 5 คน ครูผู้หญิง 5 คน เป็นครูใหม่ที่เพิ่งจบการศึกษาและไม่มีประสบการณ์ในการสอน 1 คน เป็นครูที่มีประสบการณ์ในการสอน 4-6 ปี 5 คน และเป็นครูเก่าซึ่งมีประสบการณ์ในการสอนตั้งแต่ 10-20 ปีไป 4 คน โดยมีครู 2 คนทำหน้าที่ในฝ่ายบริหารของแผนกประถมศึกษาด้วย ครูทั้ง 10 คนนี้ ประกอบไปด้วยครูที่สอนในทุกระดับตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1- 6 นอกจากนี้ครูแต่ละคนยังมีหน้าที่และภาระงานอื่น ๆ ที่นอกเหนือจากงานสอนอีกหลายงาน (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ข)

การพบกันครั้งแรกของครูทั้ง 3 โรงเรียน : ครูโรงเรียนผาง 2 ส่งตัวแทนมาร่วมประชุมทั้งหมดเพียง 5 คนเนื่องจากครูที่เหลือต้องทำงานเกี่ยวกับการคิดคะแนนการสอบของนักเรียนอยู่ที่โรงเรียน ถึงแม้ว่าครูจะเคยเห็นและรู้จักครูจากโรงเรียนอีก 2 โรงเรียนมาก่อนหน้านี้แล้ว แต่ด้วยความสัมพันธ์ที่เป็นไปในลักษณะที่ผิวเผินและเป็นทางการของครูทั้ง 3 โรงเรียนจึงทำให้ครูโรงเรียนผาง 2 นั่งจับกลุ่มอยู่เฉพาะกับเพื่อนครูจากโรงเรียนของตนเอง

ในการกำหนดวันและเวลาสำหรับการเรียนรู้เพื่อปรับพื้นฐานความรู้ของครูเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการนั้น เนื่องจากมีครูบางคนในกลุ่มต้องสอนพิเศษที่โรงเรียนในช่วงปิดภาคฤดูร้อน ครูโรงเรียนผาง 2 จึงมีความเห็นตรงกับเพื่อนครูจากอีก 2 โรงเรียนที่ต้องการใช้เวลาในวันเสาร์-อาทิตย์สำหรับการเรียนรู้ในแต่ละเรื่อง โดยครูได้ขอให้ผู้วิจัยส่งเอกสารเนื้อหาของสิ่งที่ครูจะต้องเรียนรู้ให้ครูได้อ่านล่วงหน้าก่อนการพบกัน และจึงมาอภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับเรื่องที่ได้อ่านในการพบกันครั้งต่อไป สำหรับการประชุมกลุ่มย่อยของแต่ละโรงเรียน ครูทีมโรงเรียนผาง 2 ได้กำหนดว่าครูจะมีการประชุมกันทุก ๆ 2 สัปดาห์ และจะประชุมกันในวันทำงานในช่วงเวลา 08:00-10:00 น. เนื่องจากเวลาดังกล่าวครู

ส่วนใหญ่ไม่มีชั่วโมงสอนเพราะเป็นช่วงที่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 จะต้องเข้าห้องประชุม รวมทั้งครูต้องการหยุดพักผ่อนในวันเสาร์และอาทิตย์ด้วย

เมื่อครูอภิปรายกันถึงสถานที่ที่จะเป็นที่พบกันในครั้งต่อไปสำหรับการเรียนรู้เพื่อปรับพื้นความรู้ในเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการทวิจจัยเชิงปฏิบัติการ แม้ว่าครูโรงเรียนฝาง 2 ได้เสนอให้ใช้สถานที่ของโรงเรียนฝาง 3 แต่เมื่อทางโรงเรียนฝาง 3 ได้ตอบปฏิเสธมาว่ายังไม่พร้อม ครูโรงเรียนฝาง 2 จึงต้องตอบรับเป็นเจ้าภาพในการจัดสถานที่สำหรับการพบกันครั้งต่อไปทั้ง ๆ ที่มีความกังวลเกี่ยวกับเรื่องการเตรียมอาหารว่างและอาหารกลางวันสำหรับสมาชิกทุกคน ซึ่งครูได้คลายความกังวลในประเด็นนี้ไปเมื่อผู้วิจัยแจ้งว่าผู้วิจัยจะเป็นผู้รับผิดชอบในส่วนนี้เอง

การพบกันครั้งที่ 2 ของครูทั้ง 3 โรงเรียน : เนื่องจากในการพบกันครั้งที่ 2 โรงเรียนฝาง 2 เป็นเจ้าภาพในการจัดสถานที่ ครูโรงเรียนฝาง 2 จำนวน 5 คนจึงมาถึงห้องประชุมเป็นกลุ่มแรก โดยครูหัวหน้างานวิชาการซึ่งเป็นผู้รับประสานงานในการแจกเอกสารให้เพื่อนครูศึกษาก่อนการพบกันในวันนี้ได้แจ้งให้ผู้วิจัยทราบว่า นอกจากจะมีครูหนึ่งคนป่วยแล้ว ครูยังไม่สามารถติดตามเพื่อนครูอีก 4 คนได้เนื่องจากครูทั้ง 4 คนไม่ได้สอนพิเศษและไม่ได้มาทำงานที่โรงเรียนตลอดปิดภาคเรียนนี้

ครูมีท่าทางตื่นเต้นมากเมื่อได้พบ ได้พูดคุย และได้ฟังประสบการณ์การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากครูต้นแบบการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่จากโรงเรียนบ้านตันแก้ว พร้อมทั้งได้ศึกษาเอกสารหลักสูตร และหนังสืออ่านเสริมซึ่งเป็นผลงานที่ครูต้นแบบได้นำมาแสดงให้ครูที่มาร่วมประชุมกันในวันนี้ดูเป็นตัวอย่าง ครู 2-3 คนของโรงเรียนฝาง 2 ได้เอาตัวอย่างเอกสารประกอบหลักสูตรที่ครูต้นแบบนำมาให้ดูเป็นตัวอย่างมาศึกษาดูอย่างละเอียดเพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปปฏิบัติในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของตนเอง ครูคนหนึ่งของโรงเรียนฝาง 2 ซึ่งอยู่ในโครงการครูแกนนำของโรงเรียนได้พูดคุยซักถามกับครูต้นแบบเป็นการส่วนตัวเกี่ยวกับการเป็นครูต้นแบบตั้งแต่แรกที่ได้พบกัน การที่ครูได้ฟังประสบการณ์การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากครูต้นแบบกระตุ้นให้ครูได้คิดเกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น โดยครูของโรงเรียนฝาง 2 คนหนึ่งได้เสนอความคิดเห็นว่า “การใช้หลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนเอกชนอาจจะต้องทำในรูปของการจัดการเรียนการสอนนอกเวลาในรูปของชมรม หรือโครงการพิเศษ โดยมีการจัดการเรียนการสอนในวันเสาร์ เพราะทางโรงเรียนเอกชนคงไม่สามารถสอนหลักสูตรท้องถิ่นให้กับนักเรียนทุกคนได้เนื่องจาก ผู้ปกครองบางคนอาจจะไม่เห็นด้วยที่จะให้บุตรหลานได้เรียนตามหลักสูตรท้องถิ่น” (บันทึกภาคสนาม II : 21 เมษายน, 2544) ในการอภิปรายเกี่ยวกับเรื่องการใช้หลักสูตรในครั้งนี้ ครูโรงเรียนฝาง 2 คนอื่น ๆ ได้เสนอความคิดเห็นร่วมกับเพื่อนครูอีก 2 โรงเรียน รวมทั้งได้สอบถามเรื่องผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับงบประมาณในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรด้วย นอกจากนี้ครูคนเดิมที่ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการใช้หลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียน

เอกชนในตอนต้นได้ให้ข้อคิดเพิ่มเติมว่า “การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจะเป็นไปได้ดีแค่ไหนนั้นขึ้นอยู่กับ การสนับสนุนของผู้บริหาร ” (บันทึกภาคสนาม II : 21 เมษายน, 2544) สำหรับเอกสารกรณีศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่ผู้วิจัยได้จัดส่งให้ครูได้ศึกษามาล่วงหน้านั้น พบว่าครูส่วนใหญ่ไม่ได้ศึกษามาก่อนเนื่องจากครู “ไม่มีเวลา ”

การพบกันครั้งที่ 3 ของครูทั้ง 3 โรงเรียน : ครูมาพบกันอีกครั้งที่โรงเรียน ผาง 1 สมาชิกของโรงเรียนผาง 2 ขาดไปอีก 5 คนเช่นเคย โดยครูคนหนึ่งไม่มีใครสามารถติดต่อได้เพราะกลับบ้านที่ต่างอำเภอ ครู 2 คนมีธุระสำคัญไม่สามารถมาร่วมประชุมได้ ในขณะที่ครูอีก 2 คนซึ่งไปสอนพิเศษภาคฤดูร้อนที่โรงเรียนทุกวัน และได้รับเอกสารที่เป็นเนื้อหาในการปรับพื้นความรู้ของครูที่ผู้วิจัยได้จัดเตรียมให้ทุกฉบับ รวมทั้งได้รับทราบกำหนดการ การเข้าร่วมกิจกรรมปรับพื้นความรู้ของครูเป็นอย่างดีจากเพื่อนครูคนอื่น ๆ แต่ตั้งแต่การพบกันครั้งที่ 1 เป็นต้นมาครูทั้ง 2 คนยังไม่เคยมาร่วมประชุมแต่อย่างใด

ในการพบกันครั้งนี้ครูหัวหน้างานวิชาการได้พาญาติซึ่งเป็นครูจากโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอผางซึ่งมีความสนใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมาร่วมกลุ่มด้วย ครูมีความเป็นกันเองและคุ้นเคยกับเพื่อนครูต่างโรงเรียนมากขึ้น เมื่อครูอภิปรายเกี่ยวกับวิธีการแจ้งข่าวสารถึงเพื่อนครูในโครงการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่นในโรงเรียนอื่น ๆ ว่าทุกโรงเรียนจะทำจดหมายข่าวถึงกัน กลุ่มครูโรงเรียนผาง 2 ได้เสนอให้มีการส่งข่าวความก้าวหน้าในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นถึงกันทุก ๆ สัปดาห์ ซึ่งก็ได้รับการเห็นชอบจากเพื่อนครูจากอีก 2 โรงเรียน

หัวข้อในการเรียนรู้และอภิปรายร่วมกันในวันนี้ เป็นเรื่องของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากไม่มีครูคนใดมีประสบการณ์หรือได้รับการอบรมเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการมาก่อน นอกจากครูจากโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอผางที่มาร่วมอยู่ในกลุ่มของโรงเรียนผาง 2 เท่านั้น ครูคนดังกล่าวจึงมีบทบาทในการทำงานหรือการร่วมอภิปรายในกลุ่มของครูโรงเรียนผาง 2 มากกว่าครูของโรงเรียนผาง 2 คนอื่น ๆ ซึ่งนั่งฟังการอภิปรายอยู่อย่างเงียบ ๆ โดยเฉพาะในการนำเสนอหัวข้อเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่น ครูจากโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอผางได้ลุกขึ้นเป็นตัวแทนของครูโรงเรียนผาง 2 ในการนำเสนอและตอบข้อซักถามของเพื่อนครูจากโรงเรียนอื่น ๆ โดยเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่นที่ทางโรงเรียนผาง 2 ได้นำเสนอ คือ เรื่องพลังงานใต้พิภพ นอกจากครูต้องการให้นักเรียนได้รู้เกี่ยวกับประเภท และประโยชน์ของ พลังงานใต้พิภพในอำเภอผางแล้ว ครูยังมองไปถึงความพร้อมในด้านต่าง ๆ ได้แก่ ความพร้อมด้านวิทยากรจากแหล่งน้ำพุร้อน ความพร้อมด้านแหล่งเรียนรู้ซึ่งก็คือบ่อน้ำพุร้อน รวมทั้งความพร้อมด้านเอกสารซึ่งมีพร้อมอยู่แล้วที่แหล่งน้ำพุร้อน แต่เมื่อผู้วิจัยถามครูในประเด็นที่ว่า “เมื่อทุกอย่างมีพร้อมอยู่แล้วการที่ครูพานักเรียนออกไปศึกษานอกสถานที่ ไปฟังวิทยากรที่แหล่งน้ำพุร้อนบรรยายให้ความรู้ว่าจะพลังงานใต้พิภพใน

อำเภอฝางมีอะไร และมีประโยชน์อย่างไร น่าจะเพียงพอที่จะทำให้นักเรียนมีความรู้อย่างที่ครูต้องการได้ไม่ใช่หรือ ถ้าต้องการเพียงเท่านั้นแล้วยังมีความจำเป็นที่ครูคิดว่าต้องทำเป็นหลักสูตรเลยหรือ และครูจะมีบทบาทอย่างไรหากทุก ๆ อย่างมีอยู่พร้อมแล้วที่บ่อน้ำพุร้อน” (บันทึกภาคสนาม II : 27 เมษายน, 2544) นอกจากนี้ครูโรงเรียนฝาง 1 ยังได้ถามเพิ่มเติมด้วยว่า การทำหลักสูตรเรื่องดังกล่าวจะมีความแตกต่างจากการพานักเรียนออกไปศึกษานอกสถานที่เหมือนโครงการเรียนรู้นอกสถานที่ของโรงเรียนฝาง 1 อย่างไร เมื่อไม่มีครูในกลุ่มของโรงเรียนฝาง 2 คนใดตอบคำถามนี้ ผู้วิจัยจึงได้เสนอให้ครูนำประเด็นที่ถูกละเลยไปติดต่อเพื่อพัฒนาหัวเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่นให้ชัดเจนขึ้น

หลังจากเสร็จสิ้นการประชุม ครูโรงเรียนฝาง 2 ได้นำประเด็นที่ผู้วิจัยและเพื่อนครูได้อภิปรายเกี่ยวกับหัวเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่นมาอภิปรายร่วมกันในกลุ่มต่อพร้อมทั้งได้ปรึกษาและขอความคิดเห็นจากผู้วิจัยเพิ่มเติม ครูจากโรงเรียนโป่งน้ำร้อนได้เสนอแนวคิดในการทำเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในอำเภอฝาง เนื่องจากครูเห็นว่าในปัจจุบันทรัพยากรธรรมชาติในอำเภอฝางถูกนักท่องเที่ยวทำลายไปมากแล้ว ผู้วิจัยได้ให้ครูพิจารณาให้ชัดเจนว่าใครเป็นผู้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และใครควรเป็นผู้อนุรักษ์ ครูจึงเงี่ยบอีกครั้งหนึ่งในที่สุดครูคนหนึ่งโรงเรียนฝาง 2 ได้เสนอเรื่อง กลุ่มน้ำฝางขึ้นมา โดยได้เสนอแนวคิดว่าครูต้องการให้นักเรียนซึ่งเป็นคนกลุ่มน้ำฝางได้เรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรม ประเพณี และประวัติศาสตร์ของคนกลุ่มน้ำฝาง เพราะปัจจุบันนี้นักเรียนของโรงเรียนเมื่อไปเรียนต่อในตัวเมืองแล้วมักจะไม่กลับมาอยู่ที่ฝาง ครูคิดว่าหากนักเรียนได้รู้จักเรื่องราวท้องถิ่นของตนเอง และเกิดความรักในท้องถิ่นของตนเองด้วยการเรียนรู้เรื่องในท้องถิ่นแล้วจะช่วยให้นักเรียนกลับมาทำงานและอาศัยอยู่ที่อำเภอฝางมากขึ้น แต่ครูไม่แน่ใจในความสามารถของตนเองในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องดังกล่าว ครูกลัวว่าจะเป็นการทำเรื่องที่ใหญ่เกินไป ซึ่งผู้วิจัยก็ได้แนะนำให้ครูเอาประเด็นและแนวคิดต่าง ๆ ที่ครูได้นำเสนอรวมทั้งที่ครูได้อภิปรายร่วมกันในวันนั้นก็กลับไปคิดและอภิปรายกันต่อไป

โรงเรียนฝาง 3

โรงเรียนฝาง 3 ก่อตั้งเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2504 ปัจจุบันมีนักเรียนรวมทั้งสิ้น 576 คน³ เป็นนักเรียนระดับอนุบาลศึกษา 148 คน ระดับประถมศึกษา 428 คน นักเรียนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในอำเภอฝาง และมีบางส่วนที่มาจากอำเภอแม่เฒ่าและอำเภอไชยปราการ สำหรับครูผู้สอนจำนวน 31 คนนั้น ส่วนใหญ่เป็นคนในพื้นที่อำเภอฝาง อำเภอแม่เฒ่า และอำเภอไชยปราการ มีครูเพียง 3 คนที่มาจากจังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดพะเยา เป็นครูระดับอนุบาลศึกษา 11 คน และระดับประถมศึกษา 20 คน

นักเรียนของโรงเรียนอาศัยอยู่ในพื้นที่ 3 อำเภอ คือ อำเภอฝาง อำเภอแม่เฒ่า และอำเภอไชยปราการ ร้อยละ 97 ของนักเรียนทั้งหมดเป็นคนพื้นเมือง ในขณะที่นักเรียนร้อยละ 3

³ ข้อมูลภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2543

เป็นคนจีน (ฮ่อ) อาชีพของผู้ปกครองส่วนใหญ่คือรับราชการ และค้าขาย (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ข)

การบริหารจัดการ : “ ผู้จัดการของโรงเรียน ” เป็นผู้บริหารจัดการงานในโรงเรียนทั้งหมด การริเริ่มทำโครงการใหม่ ๆ ในโรงเรียนจะมีผู้จัดการของโรงเรียนเป็นหัวเรือใหญ่ โดยผู้จัดการเองก็ยอมรับกับผู้วิจัยว่ามักจะเป็นคนสั่ง หรือบอกให้ครูทำตามความคิดของตนเองเสมอ โดยไม่ได้เปิดโอกาสให้ครูได้คิดหรือริเริ่มทำอะไรด้วยตนเอง อย่างไรก็ตามในปีการศึกษานี้ภาระงานของผู้จัดการได้รับการแบ่งเบาลงไปโดยมีหัวหน้าฝ่ายการเรียนการสอนหรือฝ่ายวิชาการของโรงเรียนและเพิ่งได้รับแต่งตั้งให้เป็นครูใหญ่มาทำงานเป็นผู้ช่วยของผู้จัดการโดยครูใหญ่สามารถตัดสินใจในเรื่องเล็ก ๆ ได้ สำหรับการตัดสินใจในเรื่องใหญ่ ๆ ผู้จัดการจะต้องเป็นผู้ตัดสินใจเอง นอกจากนี้ผู้จัดการยังมีที่ปรึกษาอาวุโสซึ่งเป็นอดีตครูใหญ่ของโรงเรียนเป็นผู้ช่วยอีกคนหนึ่ง

นอกจากผู้บริหาร 3 ท่านนี้แล้ว การบริหารจัดการภายในโรงเรียนยังมีการแบ่งงานลงไปให้หัวหน้าหมวดวิชา และหัวหน้าฝ่ายทั้ง 7 ฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายกิจการนักเรียน ฝ่ายการเรียนการสอน หรือฝ่ายวิชาการ ฝ่ายบุคลากร ฝ่ายธุรการการเงิน ฝ่ายสัมพันธ์ชุมชน ฝ่ายสิทธิประโยชน์ และฝ่ายอาคารสถานที่เป็นผู้ร่วมรับผิดชอบดูแลงานในด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนทางโรงเรียนจะมีการจัดประชุมครูประจำเดือนเดือนละ 1 ครั้งเป็นประจำทุกเดือน และเมื่อมีงานหรือเรื่องเร่งด่วนครูจะเรียกประชุมเฉพาะครูที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น ๆ ในระหว่างวันอยู่แล้ว ซึ่งในบางครั้งการประชุมจะอยู่ในรูปของการพูดคุยกันอย่างไม่เป็นทางการตามสถานที่ต่าง ๆ แล้วแต่ครูจะสะดวก เช่น ที่สนามบาสเก็ตบอล โรงอาหาร อย่างไรก็ตามการประชุมครูของโรงเรียนฝ่าย 3 ไม่เคยประชุมจนถึงคำ

ความสัมพันธ์กับชุมชน : ทางโรงเรียนมีกิจกรรมสัมพันธ์กับชุมชนใน 2 ลักษณะ คือ ลักษณะความสัมพันธ์แบบที่โรงเรียนให้บริการกับชุมชน ซึ่งอยู่ในรูปของการไปมอบของให้ผู้ป่วยที่โรงพยาบาล หรือนักเรียนไปร่วมแสดงและส่งวงดุริยางค์ไปร่วมในงานต่าง ๆ ของอำเภอไปทำความสะอาดอนุสาวรีย์พระนางสามเณร ซึ่งกิจกรรมทำความสะอาดนี้ครูเป็นคนคิดและเลือกสถานที่เอง และลักษณะแบบที่เกี่ยวกับการดำเนินงานของโรงเรียนได้แก่ การออกเยี่ยมบ้านนักเรียนภาคเรียนละ 1 ครั้ง โดยครูที่สอนในชั้นเดียวกันจะไปด้วยกัน เพื่อให้ครูได้รู้จักบ้านและได้เห็นสภาพบริบทของครอบครัวของนักเรียน อย่างไรก็ตามครูมองว่าความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชนยังมีน้อย

“ .....ความสัมพันธ์ของโรงเรียนกับชุมชนก็น้อยมาก คนที่อยู่หน้าโรงเรียนนี้หากลูกเขาไม่ได้เข้าเรียนที่นี่เราก็ไม่เคยได้คุยกัน.....”
(บันทึกภาคสนาม I : 18 ธันวาคม, 2543)

ครูในโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น : ครูจำนวน 8 คนในโรงเรียนฝ่าย 3 ที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นครู ผู้ชาย 2 คน ครูผู้หญิง 6 คน เป็นครูที่ทำงานในตำแหน่งบริหารและไม่มีประสบการณ์ในการสอนเลย 1 คน เป็นครูใหม่ที่มีประสบการณ์ในการ

สอน 2 ปี 1 คน และเป็นครูเก่าซึ่งมีประสบการณ์ในการสอนตั้งแต่ 7-12 ปี 6 คน โดยมีครู 3 คนที่ทำหน้าที่ในฝ่ายบริหารด้วย ครูทั้ง 8 คนนี้ ประกอบไปด้วยครูที่สอนในทุกระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-6 และครูแต่ละคนมีหน้าที่และภาระงานอื่น ๆ นอกเหนือจากงานสอนด้วย (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ข)

การพบกันครั้งแรกของครูทั้ง 3 โรงเรียน : ในการพบกันครั้งแรกของครูที่เข้าร่วมโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของทั้ง 3 โรงเรียนที่โรงเรียนฝาง 1 โรงเรียนฝาง 3 มีครูผู้ชาย 2 คนเป็นตัวแทนมาร่วมในการประชุมเท่านั้น เนื่องจากครูคนอื่น ๆ ต้องทำคะแนนอยู่ที่โรงเรียน ดังนั้นเมื่อแต่ละโรงเรียนต้องประชุมเพื่อวางแผนกำหนดตารางการทำงานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของกลุ่มโรงเรียนของตนเอง ครูทั้ง 2 คนจึงปรึกษากันอย่างเงียบ ๆ ไม่ได้พูดคุยกับครูจากโรงเรียนอื่น ๆ และไม่ได้มีบทบาทในการเสนอความคิดเห็นใด ๆ ในการประชุมมากนัก ครูทั้ง 2 คนได้กำหนดเวลาสำหรับการประชุมย่อยในช่วงดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของกลุ่มโรงเรียนฝาง 3 ไว้ในเวลา 14:30 น.ของทุกวันทำการซึ่งครูยังจะต้องตกลงกันในภายหลังว่า จะนัดประชุมกันในวันใด ครูบอกว่าเวลาดังกล่าวเป็นเวลาครูทุกคนว่าง

เมื่อมีการอภิปรายเกี่ยวกับสถานที่ในการพบกันครั้งต่อไป ครูโรงเรียนฝาง 3 ได้ปฏิเสธว่าตลอดทั้งเดือนเมษายนนี้ทางโรงเรียนฝาง 3 ยังไม่พร้อมที่จะเป็นเจ้าภาพในการจัดสถานที่ประชุม เนื่องจากจะมีครูที่โรงเรียนแต่งงานภายในเดือนนี้และคิดว่าครูคนอื่น ๆ จะต้องช่วยกันเตรียมงานแต่งงานของเพื่อนครู

การพบกันครั้งที่ 2 ของครูทั้ง 3 โรงเรียน : การพบกันครั้งที่ 2 ที่โรงเรียนฝาง 2 ครูโรงเรียนฝาง 3 มาประชุมจำนวน 8 คน ขาดเพียงสมาชิกคนหนึ่งซึ่งผู้จัดการของโรงเรียนได้แจ้งให้ผู้วิจัยทราบภายหลังว่าครูคนนั้นขอลาออกจากการเข้าร่วมโครงการเนื่องจากมีปัญหาทางบ้านและกลัวว่าจะไม่สามารถทำงานนี้ได้เต็มที่

การที่ครูได้ศึกษาเอกสารกรณีตัวอย่างการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่ผู้วิจัยได้จัดส่งให้ครูมาล่วงหน้านั้น ทำให้ครูที่ได้ไปศึกษามาแล้วได้เข้าใจลักษณะการทำงานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแบบเป็นลำดับขั้นตอน ในขณะที่การฟังครูด้นแบบเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากโรงเรียนบ้านต้นแก้วได้เล่าประสบการณ์ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของตนเองให้ครูทั้ง 3 โรงเรียนฟังทำให้ครูมองเห็นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในภาพรวมมากขึ้น เห็นกระบวนการดำเนินงานที่เป็นพลวัตร เกิดคำถามและเกิดการเปรียบเทียบเชื่อมโยงการทำงานของคุณต้นแบบกับการทำงานในบริบทของโรงเรียนตนเอง รวมทั้งกระตุ้นให้ครูได้ริเริ่มวางแผนงานในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของตนเอง นำไปสู่การมีปฏิสัมพันธ์และอภิปรายซักถามในกลุ่มครูมากขึ้น ผู้จัดการของโรงเรียนฝาง 3 ได้ร่วมอภิปรายซักถามครูด้นแบบเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยมองไปที่ประเด็นความเป็นไปได้ในการยอมรับของผู้ปกครองโรงเรียนเอกชนเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นซึ่งผู้จัดการของโรงเรียนเข้าใจ

ว่าเป็นเรื่องของงานเกษตร “มันจะเป็นไปได้แค่ไหนเพราะผู้ปกครองเอกรชนคงไม่ยอมให้ลูกมาทำงานเกษตรหรอก” (บันทึกภาคสนาม II : 21 เมษายน, 2544) นอกจากนี้ผู้จัดการของโรงเรียนยังได้บอกกับผู้วิจัยว่าจะให้เฉพาะครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 เท่านั้นได้ร่วมพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ส่วนครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 3-4 นั้นผู้จัดการยังไม่ยอมให้ทำ ผู้จัดการของโรงเรียนกังวลว่าครูจะเหนื่อยเกินไปเพราะครูจะต้องทำสื่อการสอน และทำเอกสารประกอบหลักสูตรด้วย ในขณะที่สมาชิกในกลุ่มเหลือเพียง 8 คนเท่านั้น นอกจากนี้ผู้จัดการของโรงเรียนยังได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรท้องถิ่นเพิ่มเติมว่า “หลักสูตรท้องถิ่นแบบที่อิงปัญหาของชุมชนคงทำได้ยาก เพราะปัญหาที่เกิดขึ้นมันใหญ่มาก เราคงจะไปแก้ไขอะไรไม่ได้” (บันทึกภาคสนาม II : 21 เมษายน, 2544)

การพบกันครั้งที่ 3 ของครูทั้ง 3 โรงเรียน : การพบกันครั้งที่ 3 ที่โรงเรียน ผาง 1 เพื่อเรียนรู้เกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และวิธีการเก็บและวิเคราะห์ข้อมูลนั้น ครูโรงเรียนผาง 3 ชาติสมาชิกผู้ชายทั้ง 2 คน สำหรับครูทั้ง 6 คนซึ่งมาถึงห้องประชุมแล้วก็นั่งอยู่ด้วยกันและคุยกันเงียบ ๆ เมื่อมีการอภิปรายเกี่ยวกับวิธีการที่จะทำให้ครูทั้ง 3 โรงเรียนได้รับรู้ข้อมูลความก้าวหน้าในการทำงานของกันและกัน ครูโรงเรียนผาง 3 ได้เสนอให้ผู้วิจัยทำแผนพับเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของแต่ละโรงเรียนแจก แต่เมื่อผู้วิจัยต่อรองให้แต่ละโรงเรียนทำเองและผู้วิจัยจะเป็นคนประสานงานให้ครูก็ตกลง

ในช่วงของการนำเสนอเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่น ครูโรงเรียนผาง 3 ได้เสนอเรื่อง “การทำเกษตรชีวภาพ” ด้วยหลักการและเหตุผลเช่นเดียวกับของกลุ่มครูโรงเรียนรัตนาธิเบศร์ที่ว่า ชาวสวนในอำเภอผางไชยาฆ่าแมลงและสารเคมีในการทำเกษตรกรรมมากจนคนในอำเภอผางเองยังไม่อยากรับประทานผักที่ปลูกในอำเภอผาง ครูโรงเรียนผาง 3 เห็นว่าควรจะมีการทำเกษตรชีวภาพซึ่งเป็นการใช้สารเคมีชนิดหนึ่งมาแทนยาฆ่าแมลง ครูต้องการจะสอนเด็กให้สามารถผลิตสารเคมีดังกล่าวเนื่องจากวัตถุดิบในการผลิตสารเคมีชนิดนี้สามารถหาได้ในท้องถิ่น นอกจากนี้ครูยังมองไปที่ตัวผู้สอนด้วยว่าสามารถติดต่อเจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอมาสอนในโรงเรียนได้ แต่เมื่อสิ้นสุดการนำเสนอมีครูจากโรงเรียนผาง 1 ได้ถามถึงประเด็นของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ว่า “แนวคิดของครูโรงเรียนผาง 3 ที่ได้นำเสนอไปนั้นจะมีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือชาวบ้านในท้องถิ่นมาร่วมในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างไร” ซึ่งคำถามนี้ทำให้ครูโรงเรียนผาง 3 นั่งเงียบไป ครูจากโรงเรียนผาง 1 อีกคนหนึ่งได้พูดเสริมเกี่ยวกับหัวเชื้อของสารเคมีที่จะนำมาใช้ในการทำเกษตรชีวภาพซึ่งต้องสั่งซื้อมาจากประเทศญี่ปุ่นด้วย ซึ่งผู้จัดการของโรงเรียนเห็นว่าไม่น่าจะเป็นปัญหาแต่อย่างใดเนื่องจากในการทำสารเคมีแต่ละครั้งจะใช้ตัวหัวเชื้อในปริมาณที่น้อยมาก อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้เสนอให้ครูโรงเรียนผาง 3 นำคำถามและข้อคิดเห็นที่ได้รับจากเพื่อนครูไปพิจารณาต่อไป

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของครู

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของครูทั้ง 3 โรงเรียน คือ กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 1 กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 2 และกลุ่มครูโรงเรียนฝาง 3 มีจุดเริ่มต้นจากแผนการทำงานที่ผู้วิจัยได้กำหนดขึ้นมาเพื่อเป็นกรอบการทำงานอย่างกว้าง ๆ ไว้ 6 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาข้อมูลเพื่อกำหนดเรื่องของหลักสูตร 2) กำหนดจุดประสงค์ เนื้อหา และกิจกรรมในหลักสูตร 3) กำหนดคาบเวลาเรียน การวัดและประเมินผลในหลักสูตร 4) จัดทำเอกสารหลักสูตร 5) ตรวจสอบและประเมินหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น และ 6) ปรับปรุงแก้ไข หลักสูตรก่อนนำไปใช้ โดยในการทำงานทั้ง 6 ขั้นตอนนั้นได้ดำเนินการตามวงจรการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ ซึ่งประกอบด้วย การวางแผนการปฏิบัติงาน (planning) การปฏิบัติงานตามแผน (acting) การสังเกตติดตามการปฏิบัติงานตามแผน (observing) และการสะท้อนกลับการปฏิบัติงานของตนเอง (reflecting) ซึ่งแผนการทำงานดังกล่าวได้ผ่านการเห็นชอบของครูในแต่ละกลุ่มก่อนการดำเนินการพัฒนาหลักสูตร อย่างไรก็ตามในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูแต่ละกลุ่มมีขั้นตอนและรายละเอียดในการทำงานที่แตกต่างกันไปตามบริบทและวัฒนธรรมการทำงานของแต่ละโรงเรียน

กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 1 : หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “ ทัศนกรรมพื้นบ้าน ตำบลแม่สุน ”

คณะทำงานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนฝาง 1 ทั้ง 9 คน มีผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายวิชาการเป็นแกนนำในการทำงาน กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครู โรงเรียนฝาง 1 ประกอบด้วยขั้นตอนหลัก ๆ 5 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาข้อมูลเพื่อกำหนดเรื่องของหลักสูตร 2) กำหนดจุดประสงค์และเนื้อหาของหลักสูตร 3) เก็บข้อมูลในท้องถิ่นเพื่อนำมาเป็นเนื้อหาของหลักสูตร 4) กำหนดคาบเวลาเรียน กิจกรรม และจัดทำเอกสารหลักสูตร และ 5) ตรวจสอบและแก้ไขเอกสารหลักสูตรก่อนนำไปใช้ โดยครูมีวิธีการดำเนินงานในแต่ละขั้นของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตามวงจรวิจัยเชิงปฏิบัติการ ดังนี้

1) ศึกษาข้อมูลเพื่อกำหนดเรื่องของหลักสูตร

ปฏิบัติงาน (act) – สังเกตติดตามการปฏิบัติงาน (observe) – สะท้อนกลับการปฏิบัติงาน (reflect)

การดำเนินการในช่วงแรกครูแบ่งกลุ่มออกไปสำรวจ เก็บข้อมูลเกี่ยวกับงานอาชีพในท้องถิ่นตามข้อเสนอแนะของนักเรียนเกี่ยวกับงานอาชีพในท้องถิ่นที่นักเรียนสนใจ เมื่อได้ข้อมูลมาแล้วครูได้มาประชุมเพื่ออภิปราย แลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงาน วิเคราะห์ถึงจุดเด่นและจุดด้อยของงานอาชีพแต่ละอาชีพที่ครูได้ไปสำรวจ รวมทั้งสรุปข้อดีของการออกไปสำรวจชุมชน ซึ่งครูพบว่า การไปสำรวจชุมชนทำให้ครูได้รู้ว่าในชุมชนมีแหล่งเรียนรู้มากมายมากกว่าที่ครูคิด

“ การออกไปสำรวจในหมู่บ้านดีมาก ถ้าไม่ออกไปดูก็จะไม่รู้ ตอนนั้นเห็นแล้วว่าชุมชนมีแหล่งเรียนรู้มากมาย.....วันนั้นเห็นแล้วรู้สึกขุ่นลุกเลย.....หลังจากที่แต่ละกลุ่มไปสำรวจกลับมาแล้วคืนนั้นก็โทรไปหากันเลยเพราะอยากจะทราบความก้าวหน้า อยากเล่าให้กันฟัง.....” (บันทึกภาคสนามII 24 พฤษภาคม, 2544)

จากการอภิปรายร่วมกันร่วมกันในครั้งนี้ ครูต่างลงความเห็นว่าจะนำเรื่องหัตถกรรมพื้นบ้าน ซึ่งหมายถึง การจักสานไม้ไผ่ ทางมะพร้าว และการปักในดองเป็นชั้นผูกมือ (บายศรี) มาเป็นเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่น ด้วยเหตุผลที่ว่า เป็นการนำทรัพยากรในท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ เมื่อนักเรียนได้เรียนแล้วสามารถเห็นผลสำเร็จได้เป็นรูปธรรม และสามารถนำไปจำหน่ายได้ ที่สำคัญกลุ่มชาวบ้านที่ทำงานประเภทนี้เป็นชาวบ้านที่อยู่ใน ต.แม่สุ่น ซึ่งเป็นเขตที่โรงเรียนตั้งอยู่

“ ไปดูมาแล้ว ชาวบ้านเขารวมกันเป็นกลุ่ม เขาทำมากกว่าการจักสานบายศรี ชั้นผูกไม้ผูกมือเขาก็ทำ เราจะเรียกชื่อใหม่ว่าเป็นหัตถกรรมพื้นบ้าน และก็จะเลือกหัตถกรรมพื้นบ้านนี้แหละเพราะมันจะเห็นผลได้เป็นรูปธรรมเลย....เห็นชิ้นงานได้ชัดเจน....ง่าย สะดวก นักเรียนทำได้แล้วก็เอาโชว์ได้ขายผู้ปกครองก็ได้ “ (บันทึกภาคสนามII 23 พฤษภาคม, 2544)

แม้ว่าจะได้ข้อสรุปเกี่ยวกับเรื่องของหลักสูตรแล้ว แต่ครูก็ยังคงต้องการสร้างความมั่นใจเกี่ยวกับการตัดสินใจของครูด้วยการให้นักเรียนร่วมออกเสียงในการเลือกเรื่องของหลักสูตรโดยครูได้นำข้อมูลจากการไปสำรวจท้องถิ่นมาให้นักเรียนใช้ประกอบการตัดสินใจด้วย จากการออกเสียงของนักเรียนพบว่า นักเรียนต้องการเรียนเรื่องหัตถกรรมพื้นบ้านเช่นเดียวกัน ครูได้มาอภิปรายเกี่ยวกับการให้นักเรียนได้ร่วมออกเสียงในภายหลังว่าการทำเช่นนี้ทำให้ครูมั่นใจเกี่ยวกับเรื่องที่จะพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามครูในกลุ่มบางคนยังเห็นว่าการเลือกเรื่องหัตถกรรมพื้นบ้านมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นนั้น ยังเป็นแต่ความเห็นของครูและนักเรียน หากจะให้หลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนเป็นหลักสูตรที่สอดคล้องกับปัญหาหรือความต้องการของคนในท้องถิ่นแล้ว ควรจะให้ “ ชาวบ้าน ” ได้ร่วมแสดงความคิดเห็นด้วย

วางแผนการปฏิบัติงาน (plan) - ปฏิบัติงาน (act) - สังเกตติดตามการปฏิบัติงาน (observe) – สะท้อนกลับการปฏิบัติงาน (reflect)

ครูวางแผนร่วมกันเกี่ยวกับการรับฟังความคิดเห็นของ “ ชาวบ้าน ” ซึ่งครูหมายถึง คณะกรรมการบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการโรงเรียน และผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเป็นระดับชั้นที่ครูจะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยครูจะจัดประชุม 2 ครั้ง ครั้งแรกเป็นการประชุมร่วมกันระหว่างครูกับคณะกรรมการบริหารส่วนตำบล และคณะกรรมการโรงเรียน ครั้งที่ 2 เป็นการประชุมร่วมกันระหว่างครูกับผู้ปกครองซึ่งจะจัดประชุมตามปฏิทินของโรงเรียนอยู่แล้ว หลังจากที่ครูได้ดำเนินการประชุมครั้งแรกแล้วครูได้อภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับปฏิริยาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ที่มาร่วมประชุม ซึ่งการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง

หัตถกรรมพื้นบ้าน ได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจากคณะกรรมการบริหารส่วนตำบลและคณะกรรมการโรงเรียน

“.....ขอให้(ครู)ทำให้ตลอดอย่าขาดช่วง ไม่ใช่ไม่อยากทำก็ไม่ทำ ขอให้ได้ประโยชน์จากสิ่งที่ทำจริง ๆ ทำแล้วไม่ได้ประโยชน์ก็ไม่ต้องทำ เพราะทำให้เสียเวลา ทำอะไรต้องทำจริง ๆ และให้เห็นผล.....”
(บันทึกการประชุมชาวบ้านโรงเรียนฝาง 1 : 29 มิถุนายน, 2544)

โดยข้อเสนอแนะจากคนกลุ่มนี้เป็นเรื่องที่ครูต่างลงความเห็นร่วมกันว่า “ เป็นเรื่องที่ครูคิดไม่ถึง”

“.....เรื่องที่เราคิดไม่ถึงที่เขาพูดว่าเรื่องวัสดุ ซอ ซึ่ง ไม่น่าจะเอาวัสดุมาประยุกต์ ตอนแรกเราไปดูมาก็คิดว่ามันดี แต่เขาคิดดีกว่าเรา.....ธรรมดา ถ้าเราดูและคิดคนเดียวเราก็คิดว่าเอา....” (บันทึกการประชุมครูโรงเรียนฝาง 1 : 30 มิถุนายน, 2544)

ก่อนที่จะมีการประชุมครั้งต่อไปพร้อมกับผู้ปกครอง ครูต้องพบกับอุปสรรคเมื่อครูไม่สามารถจัดการประชุมผู้ปกครองได้ตามที่ครูได้วางแผนกันไว้ เนื่องจากทางโรงเรียนได้เลื่อนการประชุมผู้ปกครองออกไปจากกำหนดการเดิมอีก 1 เดือน ครูมีความกังวลว่าหากต้องรอต่อไปอีก 1 เดือนหลักสูตรจะไม่เสร็จตามกำหนดที่ครูในโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจากทั้ง 3 โรงเรียนได้วางแผนไว้ร่วมกัน ครูจึงมาปรึกษากันเพื่อวางแผนแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นนี้ ครูให้ผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายวิชาการซึ่งเป็นแกนนำของกลุ่มนำข้อตกลงของสมาชิกในกลุ่มที่ต้องการจะจัดประชุมเฉพาะผู้ปกครองนักเรียนชั้นป.6เกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นก่อนไปแจ้งและขออนุญาตจากผู้จัดการของโรงเรียน เมื่อได้รับการอนุมัติจากผู้จัดการของโรงเรียนแล้ว ครูจึงได้จัดประชุมผู้ปกครองโดยมีหัวข้อในการประชุมเช่นเดียวกันกับการประชุมครั้งแรก คือ มีการชี้แจงวัตถุประสงค์และความสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น รวมทั้งการดำเนินการของครูในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในช่วงที่ผ่านมา นอกจากนี้ครูยังได้เพิ่มในส่วนที่เป็นความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของคณะกรรมการบริหารส่วนตำบล และคณะกรรมการโรงเรียนเข้าไปด้วย ครูได้มาอภิปรายร่วมกันอีกครั้งหลังจากการประชุมร่วมกับผู้ปกครองเพื่อประเมินผล การประชุมผู้ปกครอง ตลอดจนสรุปข้อเสนอแนะและความคิดเห็นที่ได้จากผู้ปกครองไว้เป็นแนวทางในการดำเนินงานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นต่อไป ซึ่งนอกจากที่ครูจะได้รับการสนับสนุนและความเห็นชอบจากผู้ปกครองในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องหัตถกรรมพื้นบ้านแล้ว ครูยังเห็นว่ารูปแบบในการจัดการประชุมสามารถทำให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นทุกคน (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ข)

2) กำหนดจุดประสงค์ และเนื้อหาของหลักสูตร

ปฏิบัติงาน (act) – ปฏิบัติงาน (act)

ครูร่วมกันกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตร และอภิปรายเกี่ยวกับจุดประสงค์ในแต่ละข้อว่าเป็นสิ่งที่ครูต้องการให้เกิดกับนักเรียนหลังจากที่ได้เรียนหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง ภัยธรรมชาติที่บ้านจริง ๆ หรือไม่ รวมทั้งมีการอภิปรายเกี่ยวกับความหมายของคำที่ครูใช้ใน แต่ละจุดประสงค์ด้วยว่าสามารถสื่อให้เข้าใจตรงกับสิ่งที่ครูต้องการหรือไม่ อย่างไร เมื่อได้จุดประสงค์ตามที่ทุกคนในกลุ่มเห็นสมควรแล้ว ครูจึงวิเคราะห์จุดประสงค์ในแต่ละข้อต่อไปเพื่อตอบคำถามของผู้วิจัยที่ว่า “ครูจะต้องสอนเนื้อหาใดบ้างจึงจะสามารถทำให้นักเรียนบรรลุได้ตามจุดประสงค์ของหลักสูตรที่ครูได้กำหนดไว้” (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ข)

3) เก็บข้อมูลในท้องถิ่นเพื่อนำมาเป็นเนื้อหาของหลักสูตร

วางแผนการปฏิบัติงาน (plan) - ปฏิบัติงาน (act) - สังเกตติดตามการปฏิบัติงาน (observe) – สะท้อนกลับการปฏิบัติงาน (reflect)

ครูประชุมวางแผนเกี่ยวกับวิธีการเก็บข้อมูลในท้องถิ่นเพื่อนำมาเป็นเนื้อหาของหลักสูตร 3 วิธีด้วยกัน คือ การสัมภาษณ์ ประธานสภาวัฒนธรรม และชาวบ้านที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในการทำภัยธรรมชาติในบ้านใน ต.แม่สูน การค้นคว้า จากเอกสารในห้องสมุดประจำอำเภอ และจากข้อมูลในอินเทอร์เน็ต และการฝึกปฏิบัติ จากชาวบ้านผู้เชี่ยวชาญการทำภัยธรรมชาติในบ้าน หลังจากที่ได้แบ่งงานกันไปเก็บข้อมูลเพื่อนำมาเป็นเนื้อหาตามระยะเวลาที่กำหนดแล้ว ครูได้มาประชุม แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการเก็บข้อมูล รวมทั้งได้เสนอข้อมูลที่นำมาให้สมาชิกทุกคนได้ทราบด้วย ครูพบว่าข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าเอกสารจากห้องสมุดเป็นข้อมูลเกี่ยวกับการทำบายศรี ท้าว ๆ ไป และเกิดความไม่แน่ใจว่าจะเหมือนกับที่ชาวบ้านทำหรือไม่ ครูคิดว่าจะนำข้อมูลที่ไปคุยกับชาวบ้านเพื่อจะได้นำมาเขียนเป็นเนื้อหาในหลักสูตรได้ตรงกับสิ่งที่ชาวบ้านใน ต.แม่สูนทำจริง ๆ สำหรับวิธีการที่ครูคิดว่าล้มเหลวในการไปเก็บข้อมูล คือ การค้นคว้าจากอินเทอร์เน็ต เนื่องจากครูไม่มีทักษะในการใช้อินเทอร์เน็ตจึงต้องขอให้เจ้าของร้านที่ครูไปเช่าชั่วโมงการใช้อินเทอร์เน็ตหาข้อมูลให้ ซึ่งทั้งครูและเจ้าของร้านก็ไม่ทราบว่าจะหาข้อมูลเรื่องภัยธรรมชาติที่บ้านได้จากเว็บไซต์ใด สำหรับการสัมภาษณ์ครูทำได้แต่การไปสัมภาษณ์ประธานสภาวัฒนธรรม เท่านั้น เพราะครูที่รับผิดชอบเรื่องนี้มีความสนิทสนมและรู้จักกับประธานสภาวัฒนธรรมเป็นอย่างดี แต่ข้อมูลที่ได้นั้นยังไม่เพียงพอับความต้องการของครู ครูมีความเห็นตรงกันว่าวิธีการที่จะได้ข้อมูลเนื้อหาของหลักสูตรเกี่ยวกับวิธีการทำภัยธรรมชาติที่บ้านชนิดต่าง ๆ ที่ตรงกับวิธีที่ชาวบ้านทำ คือ ต้องไปสัมภาษณ์ชาวบ้าน และเรียนรู้วิธีการทำจากชาวบ้านด้วย ดังนั้นครูจึงได้กำหนดวิธีการทำงานในการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมโดยให้สมาชิกในกลุ่มทุกคนออกไปสัมภาษณ์ชาวบ้านและฝึกทำงานภัยธรรมชาติกับชาวบ้านด้วยกันจึงจะได้มาซึ่งข้อมูลที่เป็นวิธีการทำงานภัยธรรมชาติที่เป็นท้องถิ่นต.แม่สูนที่แท้จริง อย่างไรก็ตาม

ครูไม่ได้วางแผนการทำงานไว้อย่างชัดเจนว่าจะไปเก็บข้อมูลด้วยกันอีกเมื่อไร (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ข)

4) กำหนดคาบเวลาเรียน กิจกรรม และจัดทำเอกสารหลักสูตร

ปฏิบัติงาน (act) - สังเกตติดตามการปฏิบัติงาน (observe) – สะท้อนกลับ การปฏิบัติงาน (reflect)

ครูนำโครงร่างเนื้อหาที่ได้คิดไว้ในขั้นที่ 2 มาเรียงลำดับจากเนื้อหาที่เป็นภาคทฤษฎี ไปสู่เนื้อหาที่เป็นภาคปฏิบัติ และออกแบบกิจกรรมที่จะเป็นสอนแบบบูรณาการหลาย ๆ วิชา เข้าด้วยกัน โดยระยะแรกของการใช้หลักสูตรนั้นครูจะเป็นผู้สอนในส่วนที่เป็นทฤษฎีทั้งหมด ในขณะที่ส่วนที่เป็นปฏิบัติชาวบ้านจะเป็นผู้เข้ามาสอนในโรงเรียน ดังนั้นครูจึงกำหนดให้ ระยะเวลาที่ใช้ในการเรียนการสอนแต่ละครั้งในหลักสูตรต้องมีความต่อเนื่องกัน เมื่อครูต้อง คิดเกี่ยวกับคาบเวลาเรียนทั้งหมดที่ต้องใช้ในหลักสูตร ครูไม่สามารถหาข้อสรุปเกี่ยวกับการจัด คาบเวลาเรียนได้เนื่องจากการประชุมเพื่อดำเนินการในขั้นที่ 4 นี้มีครูที่ร่วมแสดงความคิดเห็น และมีปฏิสัมพันธ์เพียง 2 คนมาตั้งแต่เริ่มประชุม เมื่อครูพิจารณาสถานการณ์ที่เกิดขึ้นแล้วครู เห็นว่าเป็นเหตุมาจากการที่ครูทำงานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไปนาน ดังนั้นเมื่อกลับมา ดำเนินการต่อจึงเกิดความไม่ต่อเนื่อง

วางแผนการปฏิบัติงาน (plan) - ปฏิบัติงาน (act) - สังเกตติดตามการปฏิบัติงาน (observe) – สะท้อนกลับการปฏิบัติงาน (reflect)

ครูจึงเริ่มต้นการทำงานในขั้นนี้กันใหม่ โดยกำหนดว่าสมาชิกทุกคนจะต้องมา ช่วยกันทำงานในการคิดคาบเวลาเรียน กิจกรรม และจัดทำเอกสารหลักสูตรเป็นเวลา 1 ชั่วโมงทุกเย็นหลังเลิกเรียน ครูร่วมกันกำหนดคาบเวลาเรียนใหม่โดยคำนึงถึงความต่อเนื่องของ ระยะเวลาในการเรียนและความสะดวกของชาวบ้านที่จะต้องเดินทางมาสอนในโรงเรียนเป็น สำคัญ และได้ข้อสรุปว่าจะใช้เวลาเรียนหลักสูตรท้องถิ่นครั้งละ 4 คาบ/สัปดาห์เป็นเวลา 1 ภาคเรียน ครูดำเนินงานในการจัดทำเอกสารหลักสูตรโดยมีหลักสูตรประถมศึกษาพ.ศ.2521 (2533) เป็นตัวอย่าง ครูออกแบบกิจกรรมการสอน สื่อการสอน และการวัดและประเมินผล รวมไปในขั้นตอนการจัดทำเอกสารหลักสูตรด้วย ในระหว่างการดำเนินการในขั้นนี้ ครูได้ออก ไปเก็บข้อมูลเพื่อมาเป็นเนื้อหาของหลักสูตรเพิ่มเติม เมื่อจัดทำเอกสารหลักสูตรไปได้ส่วนหนึ่ง ครูได้นำมาให้ ผู้วิจัยซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) ช่วยตรวจสอบ ความถูกต้อง ความเหมาะสมของการใช้ภาษา แล้วนำกลับไปคิดและปรับปรุงแก้ไขตาม คำแนะนำของผู้วิจัย แต่การประชุมและทำงานร่วมกันทุก ๆ เย็นของครูยังไม่ได้ทำทำงาน ในส่วนของการจัดทำเอกสารหลักสูตรก้าวหน้าไปได้อย่างที่ครูกำหนดไว้ ครูบอกว่า

“บอกตรง ๆ นะ สังเกตดูแล้วรู้ว่าเรามาช่วยกันคิดกันตอนเย็น (หลังเลิกเรียน) มันไม่ได้ผล มันล่า ถ้าเป็นตอนเช้านะเยี่ยมเลย”
(บันทึกภาคสนาม II : 17 สิงหาคม, 2544)

ครูต้องการเปลี่ยนมาทำงานในตอนเช้าซึ่งครูก็ทำได้แค่เพียงนัดกันมาทำงานเพิ่มในวันเสาร์
อย่างไรก็ตามครูยังไม่พอใจกับประสิทธิภาพและ ประสิทธิภาพผลของการทำงานแบบที่สมาชิกทุกคน
ต้องมานั่งทำงานร่วมกันเพราะการหาเวลาให้ทุกคนว่างพร้อม ๆ กันเป็นไปได้น้อย ดังนั้นคนที่
สามารถจัดเวลามาทำงานร่วมกับสมาชิกคนอื่น ๆ ได้ก็จะมีงานที่ต้องรับผิดชอบมากกว่าคนที่
ไม่มา งานก็ไม่ก้าวหน้าไปมากกว่าเดิมเท่าใดนัก ดังนั้นครูจึงนัดประชุมกันเพื่อให้สมาชิก
แต่ละคนแบ่งงานในส่วนที่ตนเองสนใจและสามารถทำได้ไปแล้วจึงนำงานของแต่ละคนมารวมกัน
ในภายหลัง รวมทั้งอภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับงานและปัญหาที่สมาชิกแต่ละคนพบในการทำงาน
นั้น ๆ เพื่อช่วยกัน แก้ไขต่อไป (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ข)

5) ตรวจสอบและแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรก่อนการนำไปใช้

วางแผนการปฏิบัติงาน (plan) - ปฏิบัติงาน (act) - สังเกตติดตามการปฏิบัติงาน
(observe) - ปฏิบัติงาน (act)

ครูวางแผนร่วมกันว่าจะนำหลักสูตรไปให้ชาวบ้านที่เชี่ยวชาญ เรื่อง ภัยธรรมชาติ
พื้นบ้านใน ต.แม่สุ่น ช่วยตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาในหลักสูตรก่อนที่จะมีการเชิญ
คณะกรรมการบริหารส่วนตำบล คณะกรรมการโรงเรียน และผู้ปกครองมาประชุมเพื่อร่วมตรวจ
ประเมิน รวมทั้งเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตรที่ครูได้พัฒนาขึ้น หลังจากที่ครูได้ดำเนินการ
ตามแผนที่วางไว้เรียบร้อยแล้วครูไม่ได้นำเอาข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของชาวบ้านมา
อภิปรายร่วมกันอีก ตลอดจนไม่ได้ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรแต่อย่างใด จนกระทั่งเปิด
ภาคเรียนใหม่ครูได้นำเสนอหลักสูตร เรื่อง ภัยธรรมชาติพื้นบ้าน ต.แม่สุ่น ที่ครูได้พัฒนาขึ้นให้กับ
คณะอาจารย์และนักศึกษาปริญญาโทจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ซึ่งได้มา
เยี่ยมชมโรงเรียน หลังจากที่ครูได้ขอแนะนำเพิ่มเติมจากอาจารย์จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ครู
จึงได้ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรและจัดทำเป็นรูปเล่มที่สมบูรณ์ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก
ข)

ตารางที่ 2 แสดงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของกลุ่มครู
โรงเรียนฝาง 1

ขั้น	วางแผนการปฏิบัติงาน	ปฏิบัติงาน	สังเกตติดตาม การปฏิบัติงาน	สะท้อนการปฏิบัติงาน
1) ศึกษาข้อมูล ท้องถิ่นและข้อมูล บริบทการทำงาน ของตนเพื่อ กำหนดชื่อเรื่อง ของหลักสูตร	<ul style="list-style-type: none"> - วางแผนจัดประชุม คนในชุมชน - วางแผนแก้ไข ปัญหาเกี่ยวกับการจัด ประชุมผู้ปกครอง โดย กำหนดวันประชุมขึ้นมา ใหม่และนำเสนอไปเสนอ ผู้จัดการโรงเรียน พร้อม ชี้แจงเหตุผลของการ ตัดสินใจของครูให้ ผู้จัดการทราบ - วางแผนการจัด รูปแบบการประชุม ผู้ปกครอง 	<ul style="list-style-type: none"> - สํารวจเก็บข้อมูล งานอาชีพในท้องถิ่น - ให้นักเรียนร่วมออก เสียงเลือกรื่องที่ต้องการ จะเรียน - จัดประชุมคนใน ชุมชน ครั้งที่ 1 - นำแผนการดำเนิน งานไปเสนอต่อผู้จัดการ - จัดประชุมคนใน ชุมชน (ผู้ปกครอง) ครั้งที่ 2 	<ul style="list-style-type: none"> - สังเกต - สังเกต - สังเกต - บันทึก - สังเกต - บันทึก 	<ul style="list-style-type: none"> - แลกเปลี่ยน ประสบการณ์การไปสำรวจ เก็บข้อมูลใน ท้องถิ่น - สรุปข้อดีของการ ออกไปสำรวจท้องถิ่น - วิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อยของงานแต่ละอาชีพ - อภิปรายผลที่ได้จาก การออกเสียงของนักเรียน - อภิปรายเกี่ยวกับ แนวทางในการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นที่ สอดคล้องกับความต้องการ ของชุมชน - อภิปรายเกี่ยวกับ ปฏิริยาตอบโต้ ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะ ของคนในชุมชน - อภิปรายเกี่ยวกับ รูปแบบในการจัดประชุม - อภิปรายเกี่ยวกับ ปฏิริยาตอบโต้ ความ คิดเห็น ข้อเสนอแนะ ของ คนในชุมชนเพื่อสรุปชื่อ เรื่องของหลักสูตรท้องถิ่น

ตารางที่ 2 (ต่อ) แสดงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของ
กลุ่มครูโรงเรียนผาง 1

ขั้น	วางแผนการปฏิบัติงาน	ปฏิบัติงาน	สังเกตติดตาม การปฏิบัติงาน	สะท้อนการปฏิบัติงาน
2) กำหนดจุด ประสงค์ และ เนื้อหาของ หลักสูตร		<ul style="list-style-type: none"> - กำหนดจุดประสงค์ ของหลักสูตร - วิเคราะห์จุดประสงค์ เพื่อกำหนดเนื้อหาของ หลักสูตร 		
3) เก็บข้อมูลใน ท้องถิ่นเพื่อนำมา เป็นเนื้อหาของ หลักสูตร	<ul style="list-style-type: none"> - วางแผนเพื่อ ออกแบบวิธีการเก็บ ข้อมูลในท้องถิ่น 	<ul style="list-style-type: none"> - สัมภาษณ์คนใน ท้องถิ่น - ค้นคว้าเอกสารจาก ห้องสมุด และหาข้อมูล จากอินเทอร์เน็ต 	<ul style="list-style-type: none"> - สังเกต 	<ul style="list-style-type: none"> - แลกเปลี่ยน ประสบการณ์ในการเก็บ ข้อมูล - อภิปรายเกี่ยวกับวิธี การใช้ในการเก็บข้อมูล และผลที่ได้จากการไปเก็บ ข้อมูลด้วยวิธีนั้น ๆ รวมทั้ง แนวทางในการเก็บ ข้อมูลเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็น เรื่องของท้องถิ่นที่แท้จริง
4) กำหนดคาบ เวลาเรียน กิจกรรม และ จัดทำเอกสาร หลักสูตร	<ul style="list-style-type: none"> - วางแผนเพื่อ เปลี่ยนแปลงรูปแบบการ ทำงาน 	<ul style="list-style-type: none"> - จัดเรียงเนื้อหา - กำหนดกรอบการ จัดกิจกรรม - คัดคาบเวลาเรียน - ดำเนินการตามแผน โดยครูในทีมทุกคนมาร่วม กันกำหนดคาบเวลาเรียน กิจกรรม และจัดทำ เอกสารหลักสูตรทุกเย็น หลังเลิกเรียนวันละ 1 ชั่วโมง และนำผลงาน มาให้ผู้อำนวยการตรวจสอบ สวดกตรวจดูความถูกต้อง ต้องเหมาะสม 	<ul style="list-style-type: none"> - สังเกต - สังเกต 	<ul style="list-style-type: none"> - อภิปรายเกี่ยวกับวิธี การและประสิทธิผลของการ ทำงาน - วิเคราะห์สาเหตุ ของความไม่มีประสิทธิภาพ ของการทำงาน - วิเคราะห์ ประสิทธิผลของการทำงาน

ตารางที่ 2 (ต่อ) แสดงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของ
กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 1

ขั้น	วางแผนการปฏิบัติงาน	ปฏิบัติงาน	สังเกตติดตาม การปฏิบัติงาน	สะท้อนการปฏิบัติงาน
5) ตรวจสอบและแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรก่อนการนำไปใช้	<ul style="list-style-type: none"> - วางแผนเพื่อเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำงาน - วางแผนการดำเนินการตรวจสอบหลักสูตรโดยกำหนดให้ชาวบ้านที่เชี่ยวชาญเรื่องที่เป็นเนื้อหาของหลักสูตรเป็นผู้ตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมของเนื้อหาและคนในชุมชนเป็นผู้ตรวจสอบประเมินหลักสูตรในภาพรวมทั้งหมด 	<ul style="list-style-type: none"> - ดำเนินการตามแผนโดยให้ครูในกลุ่มแต่ละคนแบ่งงานไปทำตามความสามารถและความสนใจ - นำหลักสูตรส่วนที่เป็นเนื้อหาไปให้ชาวบ้านที่เชี่ยวชาญเรื่องหัตถกรรมพื้นบ้านตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม - จัดประชุมคนในชุมชนเพื่อตรวจสอบประเมินภาพรวมของหลักสูตร - นำเสนอหลักสูตรให้นักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ - ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรตามข้อเสนอแนะจากนักวิชาการ 	<ul style="list-style-type: none"> - สังเกต - สังเกต - บันทึก 	<ul style="list-style-type: none"> - นำผลงานของสมาชิกแต่ละคนมารวมกัน และอภิปรายร่วมกันเกี่ยวกับปัญหาและความสำเร็จของงาน

กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 2 : หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “ คนลุ่มน้ำฝาง ”

คณะทำงานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนฝาง 2 ประกอบด้วยครู 10 คน มีหัวหน้างานวิชาการ แผนกประถมศึกษาเป็นแกนนำของกลุ่ม การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนฝาง 2 แบ่งได้เป็น 7 ขั้นตอนหลัก ๆ คือ 1) กำหนดเรื่องและกรอบโครงร่างเนื้อหาในหลักสูตร 2) กำหนดจุดประสงค์และเนื้อหาของหลักสูตร 3) เก็บข้อมูลในท้องถิ่นเพื่อนำมาเป็นเนื้อหาของหลักสูตร 4) ทำกำหนดการสอน 5) กำหนดคาบเวลาเรียน 6) จัดทำเอกสารหลักสูตร และ 7) ตรวจสอบประเมินและแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรก่อนการนำไปใช้ โดยครูมีวิธีการดำเนินงานในแต่ละขั้นของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตามวงจรวิจัยเชิงปฏิบัติการ ดังนี้

1) กำหนดเรื่องและกรอบโครงร่างเนื้อหาในหลักสูตร

ปฏิบัติงาน (act) - สังเกตติดตามการปฏิบัติงาน (observe)

ในการเริ่มต้นสำหรับขั้นแรกของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ครูอภิปรายร่วมกันถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในอำเภอฝาง โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียนที่จบการศึกษาในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ไปศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาในตัวเมืองเชียงใหม่ เชียงราย และจังหวัดอื่น ๆ ใกล้เคียง เมื่อเรียนจบแล้วคนส่วนใหญ่จะไม่กลับมาทำงานในฝาง ขณะที่ อ.ฝางในปัจจุบันมี ชาวต่างดาวและต่างชาติมาทำงานและอยู่อาศัยกันเพิ่มขึ้น ครูต้องการที่จะปลูกฝังเรื่องความรักและความสำคัญของท้องถิ่นให้กับนักเรียน ด้วยการให้นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องเกี่ยวกับท้องถิ่นของตนเองจากหลักสูตรท้องถิ่น โดยครูให้ชื่อเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่นที่ครูจะพัฒนาขึ้นนี้ว่า “ คนลุ่มน้ำฝาง ” ซึ่งสื่อให้เห็นถึงเรื่องราวของคนที่อยู่อาศัยอยู่ใน 3 อำเภอ คือ อำเภอฝาง อำเภอแม่สาย และอำเภอไชยปราการ ด้วยเหตุที่แต่เดิมนั้นทั้ง 3 อำเภอเคยได้ชื่อว่าเป็นเมืองฝาง แต่ทางราชการได้แบ่งแยกเมืองฝางออกเป็น 3 อำเภอในระยะต่อมา ครูมองว่าการทำหลักสูตร เรื่อง คนลุ่มน้ำฝางเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับนักเรียนของโรงเรียนซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นจากทั้ง 3 อำเภอ ครูระดมสมองเพื่อคิดกรอบโครงร่างเนื้อหาในหลักสูตร เช่น ประวัติเมืองฝาง บุคคลสำคัญ สถานที่สำคัญ อาชีพและพืชผลทางการเกษตร แต่ครูไม่สามารถตกลงกันเรื่องรายละเอียดเนื้อหาของแต่ละหัวข้อได้ เช่น ใครควรจะเป็นบุคคลสำคัญ สถานที่ใดควรเป็นสถานที่สำคัญ จะเลือกเนื้อหาอาชีพใดมาสอน

จากคำถามของผู้วิจัยที่ว่า “ หลักสูตรนี้จะทำขึ้นสำหรับใช้กับนักเรียนในชั้นใด และคนกลุ่มใดบ้างที่ครูคิดว่าควรจะได้เข้ามามีบทบาทต่อการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ” ครูได้ลงความเห็นร่วมกันว่าจะพัฒนาหลักสูตรสำหรับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และเห็นว่าต้องให้ “ ผู้ปกครอง ” ได้ร่วมแสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเนื้อหาในหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง คนลุ่มน้ำฝาง เพื่อจะได้ทำให้ครูสามารถตัดสินใจได้ ง่ายขึ้นว่าควรจะสอนเรื่องใด ครูจึงช่วยกันออกแบบแบบสอบถามโดยเสนอกรอบโครงร่างเนื้อหาที่ครูคิดให้ผู้ปกครองเสนอว่าเด็กควรจะได้เรียนเรื่องเหล่านั้นมากน้อยเพียงใด สถานที่ใด หรือบุคคลใดควรจะเป็นสถานที่ และบุคคลสำคัญในท้องถิ่น รวมทั้งมีคำถามปลายเปิดเพื่อให้ผู้ปกครองได้เสนอความคิดเห็นเพิ่มเติม

โดยแบบสอบถามนี้ครูจะแจกให้กับผู้ปกครองในการประชุมเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครู หลังจากทำแบบสอบถามเสร็จ ครูได้เสนอเรื่องการจัดประชุมผู้ปกครองนักเรียนไปยังฝ่ายบริหารของโรงเรียนเพื่อให้ทางโรงเรียนยินยอมอนุมัติให้ครูดำเนินการได้ แต่ครูต้องผิดหวังเมื่อทางฝ่ายบริหารแจ้งกลับมาว่า ไม่อนุมัติให้ครูจัดประชุมร่วมกับผู้ปกครอง เนื่องจากทางโรงเรียนมีกำหนดจะจัดประชุมผู้ปกครองทั้งโรงเรียนอยู่แล้ว ดังนั้นจึงไม่ต้องการให้ผู้ปกครองมาประชุมหลายครั้ง ครูจึงแก้ปัญหาด้วยการขอจัดประชุมผู้ปกครองในช่วงบ่ายหลังจากการประชุมผู้ปกครองที่ทางโรงเรียนจัดในช่วงเช้าของวันเดียวกัน และครูก็ต้องพบกับการปฏิเสธของฝ่ายบริหารซึ่งไม่เห็นด้วยกับการแยกผู้ปกครองกลุ่มนี้มาประชุมอีกครั้งหนึ่ง

วางแผนการปฏิบัติงาน (plan) - ปฏิบัติงาน (act) - สังเกตติดตามการปฏิบัติงาน (observe) - ปฏิบัติงาน (act)

ครูจำเป็นต้องยินยอมทำตามกำหนดการของโรงเรียน โดยครูจะชี้แจงเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเป็นวาระหนึ่งของการประชุมสำหรับผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และหลังจากการประชุมครูจึงจะแจกแบบสอบถามให้ผู้ปกครองทำ โดยครูให้ตัวแทน 2 คนเป็นคนนำเสนอเรื่องของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หลังจากได้ประชุมร่วมกับผู้ปกครองและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามแล้ว ครูนำผลที่ได้มาประชุมอภิปรายร่วมกัน ครูเห็นว่าการแจกแบบสอบถามในวันประชุมนั้นได้ข้อมูลมาน้อยเนื่องจากผู้ปกครองมาร่วมประชุมไม่ถึง 50% ทำให้ครูไม่สามารถสรุปเรื่องกรอบโครงสร้างเนื้อหาในหลักสูตรได้ ครูจึงร่วมกันวางแผนที่จะแจกแบบสอบถามให้กับผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่ไม่ได้มาเข้าร่วมประชุม รวมทั้งให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ร่วมทำแบบสอบถามด้วย หลังจากการดำเนินการและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามและนำข้อมูลมาอภิปรายร่วมกันอีกครั้ง ครูพอใจกับข้อมูลที่ได้ ครูเห็นว่าการขอความคิดเห็นจากคนในกลุ่มอื่น ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องไม่เพียงแต่ทำให้ครูได้ข้อมูลที่หลากหลาย ครูยังได้รู้เกี่ยวกับเรื่องบางเรื่องที่ครูไม่เคยรู้มาก่อนอีกด้วย (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ข)

2) กำหนดจุดประสงค์และเนื้อหาของหลักสูตร

ปฏิบัติงาน (act) - ปฏิบัติงาน (act)

ครูช่วยกันคิดจุดประสงค์ของหลักสูตร โดยผู้วิจัยได้ใช้คำถามนำว่า “ครูอยากให้นักเรียนเป็นอย่างไรหลังจากที่ได้เรียนหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง คนลุ่มน้ำฝาง” เมื่อคิดจุดประสงค์ได้เป็นที่พอใจของสมาชิกทุกคนแล้วครูจึงวิเคราะห์หลักสูตรแต่ละข้อว่าจะต้องใช้เนื้อหาใดบ้างจึงจะทำให้นักเรียนบรรลุตามจุดประสงค์ข้อนั้น ๆ ได้ ซึ่งครูได้นำข้อมูลเกี่ยวกับกรอบโครงสร้างเนื้อหา รวมทั้งข้อเสนอแนะที่ได้จากแบบสอบถามมาพิจารณาประกอบการคิดรายละเอียดเนื้อหาในหลักสูตรด้วย

สะท้อนกลับการปฏิบัติงาน (reflect) - วางแผนการปฏิบัติงาน (plan) - ปฏิบัติงาน (act) - สังเกตติดตามการปฏิบัติงาน (observe) - สะท้อนกลับการปฏิบัติงาน (reflect)

จากอุปสรรคที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการไม่อนุมัติให้ครูดำเนินการจัดประชุมผู้ปกครองตามที่ครูได้ทำเรื่องเสนอไปถึง 2 ครั้งด้วยกันในการทำงานในขั้นที่ 1 ของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ครูได้มาอภิปรายร่วมกันถึงสาเหตุของการเกิดสถานการณ์เช่นนั้น ครูตั้งข้อสงสัยว่าจะเกิดจากการที่ผู้วิจัยมีปฏิสัมพันธ์กับฝ่ายบริหารของโรงเรียนน้อยเกินไป ครูจึงขอให้ผู้วิจัยไปพบปะพูดคุยกับผู้อำนวยการโรงเรียนและผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียนฝ่ายวิชาการให้มากขึ้น และในการไปพบกับครูในโรงเรียนตามกำหนดการประชุมร่วมกันของครูในครั้งต่อ ๆ ไป ครูได้พยายามกระตุ้นให้ผู้วิจัยไปพูดคุยกับฝ่ายบริหารทั้ง 2 ท่านหลายครั้ง แต่การทำเช่นนี้ครูยังไม่เห็นว่ามีเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับความสนใจของฝ่ายบริหารที่มีต่อการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูมากขึ้นแต่อย่างใด ครูจึงร่วมกันอภิปรายและตั้งข้อสงสัยอีกครั้งว่าน่าจะเกิดจากการที่ครูทำงานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยไม่มีรูปแบบที่เป็นทางการชัดเจน ครูจึงวางแผนและช่วยกันเขียนโครงการขึ้นมาและนำเสนอให้เป็นโครงการของฝ่ายวิชาการ แผนกประถมศึกษาต่อฝ่ายบริหาร นอกจากนี้ครูยังวิเคราะห์ต่อไปอีกว่าการดำเนินการที่ผ่านมาเป็นการทำงานที่ต้องผ่านไปเป็นระดับเป็นขั้นเป็นตอนตามลำดับ คือ การสื่อสารระหว่างครูกับฝ่ายบริหารจะต้องมีหัวหน้าแผนกประถมศึกษาเป็นตัวกลางในการถ่ายทอดนำข้อมูลจากครูไปยังผู้บริหาร การทำเช่นนั้นนอกจากจะทำให้งานดำเนินไปได้ช้าแล้ว ความไม่กระจ่างของหัวหน้าแผนกเกี่ยวกับเรื่องที่คุณทำยังก่อให้เกิดความไม่เข้าใจระหว่างกลุ่มครูและฝ่ายบริหารตามมา

“.....มีการเข้าใจผิดกัน มีปัญหาเรื่องการสื่อสารระหว่างครูกับครู (หัวหน้าแผนก).....ครู (หัวหน้าแผนก) ฟังไม่เข้าใจรายละเอียดชัดเจน ส่วนครู.....เขาก็ฟังมาไม่ชัดเจนก็เลยสื่อความผิดกัน.....” (บันทึกภาคสนาม II : 21 มิถุนายน, 2544)

ดังนั้นในการทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรในช่วงต่อ ๆ มาเมื่อใดที่ครูต้องการความร่วมมือจากฝ่ายบริหาร ครูจะดำเนินการเดินเรื่องด้วยตนเองแต่ยังทำตามกระบวนการที่เป็นระบบเป็นขั้นเป็นตอนเช่นเดิม นอกจากนี้แกนนำของกลุ่มจะไปรายงานและเล่ารายละเอียดการดำเนินงานของครูในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้ผู้อำนวยการได้รับทราบ มีการเขียนเป็นโครงการขึ้นมาเป็นลายลักษณ์อักษร และหลังจากที่ครูมีการประชุมร่วมกันครูจะส่งรายงานการประชุมให้ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการได้รับทราบทุกครั้ง ครูพบว่าในระยะต่อมาฝ่ายบริหารได้ติดตามและให้ความสนใจกับการทำงานของครู ตลอดจนอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ ให้กับครูมากขึ้น (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ข)

“.....ตอนนี้ที่เดินเรื่องเองเลย คือ แจ้งครู (หัวหน้าแผนก) แล้วก็ไปแจ้งให้ผอ.ทราบด้วยตัวเองเลย จากเดิมมันช้าและไม่ค่อยสำเร็จ ต้องดำเนินการเป็นขั้นเป็นตอน 8ราวนี่เป็นเรื่องที่ไม่อยากรอแล้ว เลยเดินเรื่องเองหมดเลย ผอ.ก็ให้การสนับสนุนดีด้วย....” (บันทึกภาคสนาม II : 15 สิงหาคม, 2544)

“.....ผมได้ร่างโครงการร่วมกันกับครู.....และครู.....แล้วก็เอาร่างให้ครูคนอื่น ๆ ในกลุ่มวิจารณ์และปรับแก้ ที่ต้องทำเป็นโครงการเพราะตอนแรกคิดว่าแค่เล่ารายละเอียดให้ผู้บริหารฟังก็เพียงพอ แต่พอเอาเข้าจริงงานไม่เป็นระบบ งานไม่เดิน เราเลยมาคิดกันว่าต้องเขียนเป็นโครงการขึ้นมา โดยเราเดินเรื่องเอง ไปคุยกับผอ.เอง.....” (บันทึกภาคสนาม II : 15 สิงหาคม, 2544)

3) เก็บข้อมูลในท้องถิ่นเพื่อนำมาเป็นเนื้อหาของหลักสูตร

วางแผนการปฏิบัติงาน (plan) - ปฏิบัติงาน (act) - สังเกตติดตามการปฏิบัติงาน (observe) – สะท้อนกลับการปฏิบัติงาน (reflect)

ครูแบ่งเนื้อหาที่แต่ละคนต้องรับผิดชอบตามความสนใจ และวางแผนการออกไปเก็บข้อมูลในท้องถิ่นเพื่อนำมาเป็นเนื้อหา โดยครูจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ ชาวบ้านที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในแต่ละเรื่อง และเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ ในท้องถิ่น ใช้วิธีการค้นคว้าเอกสาร จากห้องสมุดประจำอำเภอ และหน่วยงานในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง ครูตกลงร่วมกันว่าข้อมูลที่ต้องค้นคว้าจากเอกสารและสัมภาษณ์ชาวบ้าน หรือเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานต่าง ๆ ในเขตอำเภอต่าง ครูแต่ละคนจะไปดำเนินการเอง แต่สำหรับการเก็บข้อมูลของอำเภอแม่เมาะ และอำเภอไชยปราการนั้น ครูตกลงว่าจะไปด้วยกันในวันเสาร์ โดยขออนุมัติจากฝ่ายบริหารในการใช้รถโรงเรียนในการออกไปเก็บข้อมูล หลังจากที่ครูดำเนินการในการเก็บข้อมูลตามแผนที่ได้กำหนดไว้แล้ว ครูนำข้อมูลที่ได้ออกมาแลกเปลี่ยนกัน รวมทั้งอภิปรายเกี่ยวกับประสบการณ์การออกไปเก็บข้อมูลในท้องถิ่นร่วมกัน ซึ่งจากการออกไปเก็บข้อมูลในท้องถิ่นนี้ทำให้ครูเห็นความสำคัญของการได้เข้าไปมีปฏิสัมพันธ์และเรียนรู้จากคนในท้องถิ่น (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ข)

“.....ชนลูกไปหมดเลยตอนไปฟังพระเล่าประวัติเก่า ๆ ให้ฟัง .....เนี่ยมันถึงทำให้คนสำนึกบ้านเกิด.....ไปเก็บข้อมูลในท้องถิ่นสนุกมาก ได้เห็นอะไรที่ไม่เคยเห็น ไม่เคยไป.....ชนลูกเลย อยากให้เด็กได้ไปเห็น.....” (บันทึกภาคสนาม II : 26 กรกฎาคม, 2545)

4) ทำกำหนดการสอน

ปฏิบัติงาน (act)

เมื่อครูได้ข้อมูลที่จะทำเป็นเนื้อหาในหลักสูตรมาแล้ว ครูแต่ละคนได้นำเนื้อหาเหล่านั้นไปคิดกิจกรรม สื่อ และการวัดและประเมินผลต่อและเขียนออกมาเป็นกำหนดการสอนตามรูปแบบการเขียนกำหนดการสอนของโรงเรียน (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ข)

5) กำหนดคาบเวลาเรียน

ปฏิบัติงาน (act)

ครูปรึกษากันเกี่ยวกับวันในการสอนหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากครูต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้อย่างต่อเนื่องในแต่ละเนื้อหา ครูจึงตกลงกันว่าจะใช้เวลาในวันเสาร์เป็นการเรียนหลักสูตรท้องถิ่น โดยทำเป็นโครงการพิเศษให้นักเรียนที่สนใจสมัครเข้าโครงการ แต่

เมื่อครูนำปฏิทินโรงเรียนของภาคการศึกษาหน้ามาพิจารณา ครูพบว่าทางโรงเรียนมีกิจกรรมที่ต้องให้ครูและนักเรียนมาในวันเสาร์เกือบทุกเสาร์ ครูจึงต้องมาปรึกษากันใหม่ว่าอาจจะต้องสอนหลักสูตรนี้ในตามตารางปกติ แต่สิ่งที่ทำให้ครูต้องกังวลใจอีกก็คือ จำนวนนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีทั้งหมด 250 คน ซึ่งนอกจากจะเกินความสามารถที่ครูจะดูแลได้ทั่วถึงในการสอนแต่ละครั้งแล้ว ครูยังไม่สามารถจัดหารถพานักเรียนทั้งหมดออกไปเรียนในแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นได้ ครูจึงหาทางออกด้วยการจะเลือกใช้หลักสูตรกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 1 ห้องเท่านั้น ซึ่งครูถือว่าเป็นการทดลองใช้หลักสูตรก่อนที่จะมีการนำไปใช้จริงกับนักเรียนทั้งชั้นในปีการศึกษาต่อไป เมื่อครูพิจารณาเนื้อหาในหลักสูตรแล้วครูจึงกำหนดว่าหลักสูตร เรื่อง คนลุ่มน้ำฝางที่สร้างขึ้นนี้จะต้องใช้ระยะเวลาการเรียนการสอนตลอด 1 ภาคเรียน หรือ 15 สัปดาห์ตามตารางปกติ ซึ่งสมาชิกทุกคนที่สอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จะต้องแบ่งเวลาในวิชาที่ตนเองสอนในตารางปกติมาใช้สำหรับการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่นคนละ 1 คาบ/สัปดาห์ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ข)

6) จัดทำเอกสารหลักสูตร

สะท้อนกลับการปฏิบัติงาน (reflect)

ครูเอากำหนดการสอนของแต่ละคนมาอภิปรายร่วมกันว่าในแต่ละเรื่องครูแต่ละคนจะสอนอะไร และใช้วิธีการสอนอย่างไร ซึ่งทำให้ครูหลายคนเห็นว่าเนื้อหาของตนเองสามารถไปรวมเป็นเรื่องเดียวกับของสมาชิกบางคนได้ มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำกำหนดการสอน ครูที่มีข้อสงสัยข้องใจที่ยังไม่สามารถตัดสินใจได้เกี่ยวกับรายละเอียดในกำหนดการสอนก็ได้ปรึกษาและขอความคิดเห็นจากเพื่อนครูคนอื่น ๆ หลังจากการอภิปรายร่วมกันแล้ว ครูได้นำกำหนดการสอนไปแก้ไขปรับปรุงอีก

วางแผนการปฏิบัติงาน (plan) - ปฏิบัติงาน (act) - สังเกตติดตามการปฏิบัติงาน (observe) – สะท้อนกลับการปฏิบัติงาน (reflect)

หลังจากที่ครูกลับไปแก้ไขปรับปรุงกำหนดการสอนของตนเองเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ครูวางแผนกันต่อไปว่าจะต้องมาทำงานกันเพิ่มในวันเสาร์เพื่อดำเนินการในส่วนของการจัดทำเอกสารหลักสูตร โดยครูจะนำหลักสูตรประถมศึกษาพ.ศ.2521 (2533) มาดูเป็นตัวอย่าง ประกอบการร่างเอกสารหลักสูตร ครูได้ขอให้ครูคอมพิวเตอร์ของโรงเรียนมาช่วยพิมพ์เอกสารให้ด้วย ในการร่างเอกสารหลักสูตรนั้นครูทำตามหัวข้อที่มีอยู่ในหลักสูตรเล่มที่ครูนำมาดูเป็นตัวอย่าง กิจกรรม สื่อการสอน การวัดและประเมินผล และเวลาเรียนในหลักสูตรได้มาโดยการสรุปรวมกิจกรรม สื่อการสอน การวัดและประเมินผล และคาบเวลาเรียนในกำหนดการสอนของครูทุกคน เมื่อทำไปจนถึงภาคผนวกซึ่งเป็นส่วนของรายละเอียดเนื้อหาในหลักสูตร ครูพบว่าเนื้อหาในบางเรื่องยังไม่สมบูรณ์ครูที่รับผิดชอบในเรื่องนั้น ๆ ต้องไปหาเนื้อหาเพิ่ม

ครูมาประชุมเพื่อประเมินความก้าวหน้าของงานเอกสารหลักสูตร ครูเห็นว่าการมาทำงานด้วยกันในวันเสาร์ทำให้งานก้าวหน้าไปได้มากแต่เหตุที่เอกสารหลักสูตรยังไม่เสร็จ

สมบูรณ์เนื่องจากข้อมูลมีมากและครูคอมพิวเตอร์พิมพ์ไม่ทัน ดังนั้นครูจึงแบ่งให้สมาชิกแต่ละคนพิมพ์ส่วนที่เป็นเนื้อหาในภาคผนวกที่ตนเองรับผิดชอบเอง (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ข)

7) ตรวจสอบประเมินและแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรก่อนการนำไปใช้

วางแผนการปฏิบัติงาน (plan) - ปฏิบัติงาน (act) - สังเกตติดตามการปฏิบัติงาน (observe) – สะท้อนกลับการปฏิบัติงาน (reflect)

ครูปรึกษากันเรื่องการตรวจประเมินหลักสูตร โดยกำหนดว่าก่อนที่จะนำหลักสูตรที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจนั้น หลักสูตรฉบับนี้จะต้องผ่านการตรวจสอบจาก "คนใน" ซึ่งหมายถึงผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการก่อน และหลังจากที่ครูได้ปรับแก้หลักสูตรตามคำแนะนำของผู้ช่วยผู้อำนวยการแล้ว ครูแต่ละคนจึงจะนำหลักสูตรไปให้ผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่ตนเองรับผิดชอบตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและความเหมาะสมของกิจกรรมการสอน หลังจากที่ได้ไปดำเนินการตามที่ได้วางแผนไว้แล้ว ครูได้มาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการนำหลักสูตรไปให้ผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้านตรวจสอบ ครูเห็นว่าการทำเช่นนี้ทำให้ครูมั่นใจในความถูกต้องของเนื้อหาในหลักสูตรมากขึ้น

ในลำดับต่อไปเป็นการตรวจประเมินหลักสูตรโดย "ผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่น" ซึ่งหมายถึง ศึกษานิเทศก์อำเภอฝาง ศึกษานิเทศก์อำเภอฝาง ประธานสภာวัฒนธรรม อาจารย์จากโรงเรียนมัธยมประจำอำเภอซึ่งศึกษาค้นคว้าในเรื่องของอำเภอฝางมานาน ตัวแทนผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/2 และผู้อำนวยการโรงเรียน ซึ่งเกณฑ์ในการเลือกผู้ปกครองและผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่นที่จะมาร่วมวิพากษ์หลักสูตรนั้น ครูเห็นว่าจะต้องเป็นผู้ที่มีความเข้าใจการจัดการศึกษาจามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542 หรือเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องของท้องถิ่นเป็นอย่างดี

".....ต้องเป็นผู้มีคุณวุฒิ....."

".....เป็นคนที่เขาเข้าใจ....."

".....พื้นฐานการศึกษาไม่น่าจะเกี่ยวนะ แต่ต้องเป็นคนที่เข้าใจการศึกษาแผนใหม่....." (บันทึกภาคสนาม II : 20 กันยายน, 2544)

ครูวางแผนการจัดประชุม การเชิญผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่น การเสนอเรื่องไปยังฝ่ายบริหารเพื่อขออนุมัติจัดประชุม โดยครูได้เชิญผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการ และหัวหน้าแผนกประถมศึกษาเข้าร่วมประชุมด้วยในฐานะของ "ผู้สังเกตการณ์" ในการตรวจประเมินหลักสูตร ซึ่งในการตรวจประเมินหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่นนี้เป็นการนำเสนอภาพโดยรวมของหลักสูตรทั้งหมด ซึ่งครูทุกคนจะเป็นผู้นำเสนอในเรื่องที่ตนเองรับผิดชอบ

หลังจากการตรวจประเมินหลักสูตร ครูได้ประเมินผลการจัดประชุมผู้เชี่ยวชาญ ครูมีความภาคภูมิใจและมีกำลังใจมากเนื่องจากได้รับคำชมจากผู้เชี่ยวชาญ และที่สำคัญผู้อำนวยการของโรงเรียนได้แสดงความชื่นชมต่อความตั้งใจทำงานรวมทั้งผลงานของครูด้วย ครูได้นำ

ข้อเสนอแนะจากผู้เชี่ยวชาญมาปรึกษากันเกี่ยวกับส่วนที่ต้องปรับปรุงแก้ไขแต่ในบางส่วนที่ครูไม่เห็นด้วยและมีเหตุผลอธิบายเกี่ยวกับสิ่งที่ครูเขียนได้ครูก็ตกลงกันว่าจะไม่เปลี่ยนแปลงแก้ไขในส่วนนั้น (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ข)

ตารางที่ 3 แสดงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของกลุ่มครู
โรงเรียนผาง 2

ขั้น	วางแผนการปฏิบัติงาน	ปฏิบัติงาน	สังเกตติดตาม การปฏิบัติงาน	สะท้อนการปฏิบัติงาน
1) กำหนดเรื่องและ กรอบโครงร่างเนื้อหา ในหลักสูตร	<ul style="list-style-type: none"> - วางแผนการชี้แจง เรื่องการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่นให้กับผู้ปกครอง นักเรียนชั้นป.6 รวมทั้งการ เก็บข้อมูลเกี่ยวกับ เนื้อหาของหลักสูตร ท้องถิ่นจากผู้ปกครอง - วางแผนการเก็บ ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาของ หลักสูตรท้องถิ่นใหม่เพื่อให้ ได้ผลเป็นที่น่าเชื่อถือได้ และมีข้อมูลเพียงพอในการ ตัดสินใจเกี่ยวกับเนื้อหาใน หลักสูตร 	<ul style="list-style-type: none"> - อภิปรายถึง ปัญหาที่เกิดขึ้นใน ท้องถิ่น - กำหนดชื่อเรื่อง ของหลักสูตร - คิดกรอบ โครงร่างของเนื้อหา - ทำแบบสอบถาม สำหรับผู้ปกครอง เกี่ยวกับเนื้อหาที่ ต้องการให้ครูพัฒนา เป็นหลักสูตรท้องถิ่น - เสนอเรื่องการจัด ประชุมผู้ปกครองไป ยังฝ่ายบริหารของ โรงเรียน - ชี้แจงเรื่องการ พัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่นในการประชุม ผู้ปกครองนักเรียน ชั้นป.6 - แจกแบบ สอบถามให้กับ ผู้ปกครองหลังการ ประชุม - แจกแบบ สอบถามให้กับ ผู้ปกครองนักเรียน ชั้นป. 6 ที่ไม่ได้มา เข้าร่วมประชุม และ นักเรียนชั้นป. 6 ทั้งหมด 	<ul style="list-style-type: none"> - สังเกต - สังเกต - วิเคราะห์ ข้อมูลจากแบบ สอบถาม - วิเคราะห์ ข้อมูลที่ได้จาก แบบสอบถาม 	<ul style="list-style-type: none"> - อภิปรายผลที่ได้จาก การแจกแบบสอบถาม - นำข้อมูลที่ได้จาก แบบสอบถามมา อภิปรายร่วมกัน - อภิปรายผลที่ได้จาก การใช้แบบสอบถามใน การเก็บข้อมูลจาก ผู้ปกครองและนักเรียน

ตารางที่ 3 (ต่อ) แสดงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของ
กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 2

ขั้น	วางแผนการปฏิบัติงาน	ปฏิบัติงาน	สังเกตติดตาม การปฏิบัติงาน	สะท้อนการปฏิบัติงาน
2) กำหนดจุดประสงค์ และเนื้อหาของ หลักสูตร	<ul style="list-style-type: none"> - กำหนดจุดประสงค์ ของหลักสูตร - วิเคราะห์จุดประสงค์ เพื่อกำหนดเนื้อหาใน หลักสูตร - วางแผนให้ผู้วิจัยไป พบปะพูดคุยกับฝ่ายบริหาร ให้มากขึ้นเพื่อให้ฝ่าย บริหารให้ความสนใจและ เห็นความสำคัญของ โครงการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่น - วางแผนการเขียน โครงการเพื่อเสนอต่อฝ่าย บริหาร - วางแนวทางในการ ติดต่อประสานงานระหว่าง ครูในกลุ่มกับฝ่ายบริหารใน รูปแบบใหม่ 	<ul style="list-style-type: none"> - กระตุ้นให้ผู้วิจัย ไปพบปะพูดคุยกับ ฝ่ายบริหารมากขึ้น - เขียนโครงการ พัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่นให้เป็น โครงการหนึ่งของ ฝ่ายวิชาการแผนก ประถมศึกษาและนำ ไปเสนอต่อฝ่าย บริหารของโรงเรียน - ไปติดต่อ ประสานงานกับฝ่าย บริหารด้วยตนเองทุก ครั้งที่ต้องการความ ช่วยเหลือ - ส่งตัวแทนไป รายงานความก้าว หน้าเกี่ยวกับการ ดำเนินการพัฒนา 	<ul style="list-style-type: none"> - สังเกต - สังเกต - สังเกต - สังเกต 	<ul style="list-style-type: none"> - อภิปรายร่วมกัน เกี่ยวกับสาเหตุของการที่ ฝ่ายบริหารของโรงเรียน ไม่อนุมัติให้ครูดำเนินการ ตามแผนการที่ได้นำ เสนอในขั้นที่ 1 - อภิปรายร่วมกัน เกี่ยวกับผลที่เกิดจากการ กระตุ้นให้ผู้วิจัยไปพบปะ พูดคุยกับฝ่ายบริหาร - อภิปรายร่วมกัน เกี่ยวกับกระบวนการ ทำงานของกลุ่ม และ ระบบการประสานงาน ระหว่างครูในกลุ่มกับฝ่าย บริหาร

ตารางที่ 3 (ต่อ) แสดงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของกลุ่มครูโรงเรียนผาง 2

ขั้น	วางแผนการปฏิบัติงาน	ปฏิบัติงาน	สังเกตติดตาม การปฏิบัติงาน	สะท้อนการปฏิบัติงาน
3) เก็บข้อมูลใน ท้องถิ่นเพื่อนำมาเป็น เนื้อหาของหลักสูตร	- วางแผนเกี่ยวกับวิธี การออกไปเก็บข้อมูลใน ท้องถิ่นเพื่อนำมาเป็น เนื้อหา	หลักสูตรให้ฝ่าย บริหารได้รับทราบ เป็นระยะ - ส่งบันทึกการ ประชุมให้ผู้ช่วย ผู้อำนวยการฝ่าย วิชาการอ่านทุกครั้ง - สัมภาษณ์ ชาวบ้านและ เจ้าหน้าที่จาก หน่วยงานในท้องถิ่น ที่เป็นผู้เชี่ยวชาญใน เนื้อหาแต่ละด้าน - ค้นคว้าเอกสาร จากห้องสมุด และ จากหน่วยงานใน ท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง - นำเนื้อหาที่ได้ จากการไปเก็บข้อมูล ในท้องถิ่นมาเขียน เป็นกำหนดการสอน ตามแบบฟอร์มของ โรงเรียน - กำหนดคาบเวลา เรียนโดยพิจารณา จากช่วงเวลาที่ สามารถใช้หลักสูตร ได้ และเนื้อหาใน หลักสูตรเป็นหลัก	- สังเกต - สังเกต	- อภิปรายเกี่ยวกับผล ที่เกิดขึ้นจากการใช้ยุทธ วิธีในการติดต่อประสาน งานกับฝ่ายบริหาร - แลกเปลี่ยนข้อมูลที่ ได้จากการเก็บข้อมูลใน ท้องถิ่น - อภิปรายเกี่ยวกับ ประสบการณ์ที่ได้จาก การเก็บข้อมูลในท้องถิ่น
4) ทำกำหนดการสอน				
5) กำหนดคาบเวลา เรียน				
6) จัดทำเอกสาร หลักสูตร				- อภิปรายแลกเปลี่ยน รายละเอียดของเนื้อหา และกิจกรรมในกำหนด การสอนของครูแต่ละคน

ตารางที่ 3 (ต่อ) แสดงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของ
กลุ่มครูโรงเรียนผาง 2

ขั้น	วางแผนการปฏิบัติงาน	ปฏิบัติงาน	สังเกตติดตาม การปฏิบัติงาน	สะท้อนการปฏิบัติงาน
7) ตรวจสอบประเมินและ แก้ไขปรับปรุง หลักสูตรก่อนการนำ ไปใช้	<ul style="list-style-type: none"> - วางแผนการรูปแบบ การทำงานในการจัดทำ เอกสารหลักสูตร - วางแผนเพื่อกำหนด รูปแบบและขั้นตอนการ ตรวจสอบประเมินเอกสาร หลักสูตร 	<ul style="list-style-type: none"> - ทำงานเพิ่มในวัน เสาร์ตามแผนเพื่อ ระดมสมองเกี่ยวกับ การเขียนรายละเอียด ในหลักสูตร - ขอความร่วมมือ จากครูคอมพิวเตอร์ ในการช่วยพิมพ์ เอกสารหลักสูตร - รวบรวม รายละเอียดของ เนื้อหาเพื่อจัดทำเป็น ภาคผนวกของ หลักสูตร - เก็บข้อมูลใน ท้องถิ่นเพิ่มเพื่อจัดทำ เนื้อหาให้ครบตาม กรอบโครงร่างของ เนื้อหา - สมาชิกทุกคน แบ่งงานกันไปพิมพ์ เพื่อแบ่งเบาภาระของ ครูคอมพิวเตอร์ - นำหลักสูตรไป ให้ผู้ช่วยผู้อำนวยการ ฝ่ายวิชาการตรวจ - ปรับแก้ หลักสูตร - นำหลักสูตรไป ให้ผู้เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับเนื้อหาใน หลักสูตรตรวจสอบ ความถูกต้องของ 	<ul style="list-style-type: none"> - สังเกต - สังเกต - สังเกต 	<ul style="list-style-type: none"> - อภิปรายเกี่ยวกับ ส่วนที่ยังไม่สมบูรณ์ใน หลักสูตร - ประเมินความ ก้าวหน้าของงานและ วิเคราะห์สาเหตุของการ ทำงานที่ไม่ก้าวหน้าตาม กำหนด - แลกเปลี่ยน ประสบการณ์ในการนำ หลักสูตรไปให้ ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับ เนื้อหาในหลักสูตรตรวจ

ตารางที่ 3 (ต่อ) แสดงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของ
กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 2

ขั้น	วางแผนการปฏิบัติงาน	ปฏิบัติงาน	สังเกตติดตาม การปฏิบัติงาน	สะท้อนการปฏิบัติงาน
	- วางแผนการจัด ประชุมร่วมกับผู้เชี่ยวชาญ ในท้องถิ่นเพื่อตรวจ ประเมินหลักสูตร	เนื้อหาและความ เหมาะสมของ กิจกรรม - เสนอเรื่องไปยัง ฝ่ายบริหารเพื่อขอ อนุมัติจัดการประชุม เพื่อตรวจประเมิน หลักสูตรโดย ผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่น - จัดประชุมเพื่อ ตรวจประเมิน หลักสูตรโดย ผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่น	- สังเกต - บันทึก	- อภิปรายร่วมกันเพื่อ ประเมินผลการ ดำเนินการประชุมร่วมกับ ผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่น รวมทั้งผลการตรวจ ประเมินหลักสูตร

กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 3 : หลักสูตรท่องถิ่น เรื่อง “ ประเพณีตานก๋วยสลาก ”

คณะทำงานในการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนฝาง 3 8 คน ประกอบด้วยผู้จัดการของโรงเรียนซึ่งเป็นแกนนำในการทำงาน และครูอีก 7 คน การพัฒนาหลักสูตรท่องถิ่นของกลุ่มนี้มีขั้นตอนหลัก ๆ 6 ขั้นตอน คือ 1) ศึกษาข้อมูลเพื่อกำหนดเรื่องของหลักสูตร 2) กำหนดจุดประสงค์และเนื้อหาของหลักสูตร 3) เก็บข้อมูลในท้องถิ่นเพื่อนำมาเป็นเนื้อหาของหลักสูตร 4) กำหนดคาบเวลาเรียนในหลักสูตร 5) จัดทำเอกสารหลักสูตร และ 6) ตรวจสอบประเมินและแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรก่อนการนำไปใช้ โดยครูมีวิธีการดำเนินงานในแต่ละขั้นของการพัฒนาหลักสูตรท่องถิ่น ตามวงจรวิจัยเชิงปฏิบัติการ ดังนี้

1) ศึกษาข้อมูลเพื่อกำหนดเรื่องของหลักสูตร

ปฏิบัติงาน (act) – ปฏิบัติงาน (act)

ครูประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดเรื่องของหลักสูตร ครูอภิปรายเกี่ยวกับเอกลักษณ์และทรัพยากรธรรมชาติของอำเภอฝางเพื่อหาเรื่องที่เด่นสำหรับการนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท่องถิ่น ซึ่งเรื่องที่ครูเสนอขึ้นมาเป็นเรื่องที่ครูสนใจและเห็นว่านักเรียนควรจะได้เรียน แต่ในที่สุดครูไม่สามารถตัดสินใจได้ว่าเรื่องใดเหมาะสมที่จะมาเป็นหลักสูตรท่องถิ่นเพราะเมื่อครูอภิปรายกันไปถึงเหตุผลของการเลือกเรื่อง ครูไม่สามารถให้เหตุผลได้ว่าเรื่องนั้นมีความสำคัญอย่างไร และเหตุใดนักเรียนต้องเรียนรู้เรื่องนั้น ๆ

ครูประชุมกันเป็นครั้งที่ 2 สำหรับการกำหนดเรื่องของหลักสูตรท่องถิ่น ในการประชุมครั้งนี้ครูมีเรื่องมาเสนอหลายเรื่อง ซึ่งแต่ละเรื่องนั้นครูเตรียมเหตุผลมาสนับสนุนเกี่ยวกับการเสนอเรื่องนั้น ๆ มากขึ้น แต่เมื่ออภิปรายกันไปจนถึงเหตุผลที่ว่า ทำไมนักเรียนจะต้องเรียนรู้เรื่องดังกล่าว ครูก็ต้องหยุดและในที่สุดก็สรุปไม่ได้ว่าเรื่องใดเหมาะสมสำหรับการนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท่องถิ่นมากที่สุด ครูจึงต้องช่วยกันคิดถึงวิธีการที่จะให้ได้มาซึ่งเรื่องของหลักสูตรท่องถิ่นต่อไป

วางแผนการปฏิบัติงาน (plan) – ปฏิบัติงาน (act) - สังเกตติดตามการปฏิบัติงาน (observe) – สะท้อนกลับการปฏิบัติงาน (reflect)

ครูเห็นว่าจะต้องหาคนมาช่วยคิด โดยมุ่งไปที่ผู้ปกครองเป็นหลัก ครูจะถามความคิดเห็นของผู้ปกครองเกี่ยวกับเรื่องในท้องถิ่นที่ต้องการให้ทางโรงเรียนจัดสอนให้นักเรียน ครูออกแบบแบบสอบถามโดยนำเรื่องที่ครูสนใจและเคยเสนอในการประชุมร่วมกันในกลุ่มมาเป็นตัวเลือกในแบบสอบถาม และมีคำถามปลายเปิดสำหรับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ปกครองอีกส่วนหนึ่ง แต่ก่อนที่จะแจกแบบสอบถามไปยังผู้ปกครองครูได้ให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6 ทำแบบสอบถามด้วย เมื่อได้ข้อมูลจากแบบสอบถามจากคนทั้ง 2 กลุ่มแล้วครูนำผลที่ได้มาอภิปรายร่วมกัน และมีความเห็นตรงกันว่าขณะนี้ครูได้เห็นแนวทางที่จะทำงานต่อไปแล้ว การให้บุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องได้ช่วยคิดทำให้ครูได้ข้อมูลมากขึ้นและกว้างขึ้นดีกว่าการคิดกันอยู่ภายในกลุ่มของตนเอง

“.....จริง ๆ ตอนนี้เราเดินมาถูกทางแล้วนะ เดิมเราประชุมกันที่ไรก็ตามกัน
อยู่ไม่กี่คนในกลุ่มของเรา ความคิดมันก็ได้เท่านั้น เหมือนเดิม ตอนนี้เราเริ่ม
ฟังเด็กอย่างเมื่อวานได้ idea มาเยอะ วันนั้นก็มาดูแบบสอบถามของผู้ปกครอง
อีก เราคงสรุปได้แล้วละ.....” (บันทึกภาคสนาม II : 31 พฤษภาคม, 2544)

ข้อสรุปที่ครูได้จากการวิเคราะห์แบบสอบถามคือ ทั้งผู้ปกครองและนักเรียนมีความเห็นตรงกันว่า
ต้องการให้ทางโรงเรียนทำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง “ ประเพณีในท้องถิ่น ” มากที่สุด

ครูต้องมาอภิปรายกันต่อเกี่ยวกับประเพณีในท้องถิ่นที่ครูจะนำมาพัฒนาเป็น
หลักสูตร ซึ่งหลังจากที่มีการอภิปรายโต้แย้งกันถึงประเพณีที่สำคัญในท้องถิ่นและชาวบ้านเริ่ม
มองข้ามความสำคัญที่เป็นแก่นของการเกิดประเพณีนั้นไป “ ประเพณีตานก๋วยสลาก ” จึงเป็น
เรื่องที่น่าสนใจในกลุ่มทุกคนลงความเห็นให้เป็นเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่นที่ครูจะพัฒนาต่อไป
การดำเนินการในช่วงต่อไปครูต้องการจะประชุมผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5-6
เพื่อรายงานข้อสรุปที่ครูได้เกี่ยวกับเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่น รวมทั้งชี้แจงให้ผู้ปกครองเห็นถึง
ความสำคัญจำเป็นของการเลือกประเพณีตานก๋วยสลากของครูด้วย แต่ครูเห็นว่าพวกตนเองยัง
ไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องประเพณีตานก๋วยสลากเพียงพอที่จะไปอธิบายให้ผู้ปกครองเข้าใจและ
เห็นความสำคัญจำเป็นได้ ครูจึงวางแผนที่จะไปหาข้อมูลเกี่ยวกับประเพณีตานก๋วยสลากก่อนที่
จะจัดการประชุม โดยครูได้ช่วยกันคิดรายชื่อของผู้เชี่ยวชาญในเรื่องประเพณีตานก๋วยสลาก และ
แบ่งหน้าที่กันไปสัมภาษณ์ “ ผู้รู้ ” เหล่านั้น แต่ในที่สุดเมื่อครูไปสัมภาษณ์ผู้รู้แล้ว ครูเห็นว่าการ
ที่ได้ฟังเรื่องราวต่าง ๆ ในอดีตจากผู้รู้ ทำให้ครูเกิดความเข้าใจและซาบซึ้งกับประเพณีวัฒนธรรม
ของท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น ครูจึงได้เชิญผู้รู้ซึ่งเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนมาร่วมประชุมกับ
ผู้ปกครองโดยให้ผู้รู้นำเสนอในส่วนที่เป็นความสำคัญจำเป็นของประเพณีตานก๋วยสลาก

“.....ตื่นเต้นมากที่ได้ไปคุยกับคนแก่ในหมู่บ้าน เห็นแววตาของคนแก่
มีความสุข..... ประทับใจมาก.....ได้ในสิ่งที่ยังไม่รู้ ” (บันทึกภาคสนามII :
16 มิถุนายน, 2544)

“.....มีความรู้สึกว่าเขาที่มีความรู้สึกกับความหลัง เวลาเขาเล่าเขาจะยิ้มตลอด
จะเห็นภาพบรรยากาศเก่า ๆ ขึ้นมา และเขาก็ให้ความรู้สึกนั้นกับเรา.....ดีกว่า
ที่เราไปอ่านหนังสือเอาเอง เหมือนเราไปนั่งฟังนิทาน.....” (บันทึกการ
ประชุมครูโรงเรียนฝาง 3 : 21 มิถุนายน, 2544)

หลังจากการประชุมร่วมกันกับผู้รู้ และผู้ปกครองแล้ว ครูได้มาประชุมกันเพื่อ
ประเมินปฏิริยาตอบสนองของทั้งผู้ปกครองและผู้รู้ ซึ่งครูสรุปได้ว่าเป็นไปในทางบวกทั้ง
ผู้ปกครองและผู้รู้ต่างก็สนับสนุนให้ครูพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องประเพณีตานก๋วยสลาก ครูยัง
มองเห็นประโยชน์ที่ได้จากการไปสัมภาษณ์ผู้รู้อีกว่านอกจากจะได้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องประเพณี
ตานก๋วยสลากแล้ว ครูยังได้รับข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวการจัดการเรียนการสอนซึ่งครูจะนำมา
พิจารณาประกอบในการคิดกิจกรรมการสอนต่อไป (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ข)

2) กำหนดจุดประสงค์และเนื้อหาในหลักสูตร

ปฏิบัติงาน (act) – สังเกตติดตามการปฏิบัติงาน (observe) – สะท้อนกลับ
การปฏิบัติงาน (reflect) – ปฏิบัติงาน (act)

ครูระดมสมองช่วยกันคิดจุดประสงค์ของหลักสูตร หลังจากที่ครูกิจได้ระยะหนึ่งครูเริ่มรู้สึกงัวเงียและไม่ออก ไม่สามารถอภิปรายร่วมกันต่อไปเพื่อดูความเหมาะสมของหลักสูตรแต่ละข้อได้อีก ครูจึงต้องหยุดการทำงานและขอนัดกันมาคิดและอภิปรายเรื่องจุดประสงค์ในหลักสูตรใหม่ในช่วงเช้าวันใดวันหนึ่ง ครูเห็นว่าการทำงานที่ต้องใช้ความคิดมาก ๆ ไม่สามารถทำให้มีประสิทธิภาพได้ในตอนเย็นหลังเลิกเรียน ดังนั้นเมื่อทางโรงเรียนจัดกิจกรรมสำหรับนักเรียนในช่วงเช้าของวันหนึ่ง ครูจึงตกลงกันว่าจะประชุมเรื่องจุดประสงค์ของหลักสูตรในวันนั้น เพราะครูคนอื่น ๆ สามารถช่วยดูแลนักเรียนแทนได้ ครูวางแผนว่าต้องเอาหลักสูตรประถมศึกษาฉบับพ.ศ. 2521 (2533) มาดูเป็นตัวอย่างในการเขียนจุดประสงค์ในหลักสูตรด้วย เมื่อครูนำหลักสูตรที่คิดไว้มาดูและอภิปรายถึงความเหมาะสมของหลักสูตรแต่ละข้ออีกครั้งหนึ่งแล้ว ครูจึงวิเคราะห์จุดประสงค์แต่ละข้อว่าจะต้องประกอบด้วยเนื้อหาใดบ้าง และแบ่งเนื้อหาไปตามความสนใจเพื่อจะได้ออกไปเก็บข้อมูลในท้องถิ่นต่อไป (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ข)

3) เก็บข้อมูลในท้องถิ่นเพื่อนำมาทำเป็นเนื้อหา

สะท้อนการปฏิบัติงาน (reflect) – วางแผนการปฏิบัติงาน (plan)

ครูได้นัดประชุมกันเพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การออกไปเก็บข้อมูลในท้องถิ่นเพื่อนำมาทำเป็นเนื้อหา มีครูเพียงคนเดียวเท่านั้นที่ได้ไปดำเนินการเก็บข้อมูลโดยครูไปค้นคว้าเอกสารที่ห้องสมุดของอำเภอ แต่ก็ไม่ได้เอาข้อมูลกลับมาเนื่องจากครูไม่แน่ใจเกี่ยวกับขอบเขตของเนื้อหา ซึ่งครูได้นำเรื่องขอบเขตของเนื้อหาไปปรึกษากับเพื่อนครูในกลุ่ม นอกจากนี้ครูได้สัมภาษณ์พระที่มาเทศน์ที่โรงเรียนเกี่ยวกับเรื่องความเป็นมาของประเพณีตานก๋วยสลากด้วยสำหรับครูในกลุ่มคนอื่น ๆ ไม่มีใครไปเก็บข้อมูลตามแผนที่วางไว้ ครูบอกว่าไม่มีเวลา และข้อมูลบางอย่างครูรู้อยู่แล้วสามารถเขียนเป็นเนื้อหาเองได้ รวมทั้งครูเห็นว่าตอนที่ไปสัมภาษณ์ผู้รู้ในชั้นที่ 1 ครูได้ข้อมูลมาแล้ว แต่เมื่อครูอภิปรายกันโดยเทียบข้อมูลที่ครูมีกับกรอบโครงร่างเนื้อหาที่ครูช่วยกันคิดจากการวิเคราะห์จุดประสงค์แล้วครูจึงเห็นว่าข้อมูลที่มีอยู่ไม่เพียงพอที่จะนำมาทำเป็นเนื้อหาของหลักสูตร ครูวางแผนการออกไปเก็บข้อมูลในท้องถิ่นโดยกำหนดว่าครูจะไปด้วยกันเป็นคู่ ซึ่งวิธีที่ครูจะใช้ในการเก็บข้อมูล คือ การสัมภาษณ์ พระ และชาวบ้านที่เป็นผู้รู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับประเพณีตานก๋วยสลากทั้งหมด และ ค้นคว้า จากเอกสารในห้องสมุดประจำอำเภอ รวมทั้งต้องวิเคราะห์และเรียบเรียงข้อมูลจากเทปการสัมภาษณ์ผู้รู้ในครั้งก่อนด้วย (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ข)

4) กำหนดคาบเวลาเรียน

ปฏิบัติงาน (act)

ครูอภิปรายเกี่ยวกับระยะเวลาที่ครูจะใช้สอนหลักสูตรท้องถิ่นร่วมกัน โดยในครั้งแรก ครูคิดว่าจะสอนหลักสูตรท้องถิ่นแรกในรายวิชาอื่น ๆ ตามตารางปกติ เพราะจะได้ไม่เป็นการยุ่งยากในการจัดตารางสอนใหม่ แต่เมื่อครูนำเนื้อหาที่ครูกำหนดไว้มาพิจารณาครูต้องเปลี่ยนแปลงความคิดใหม่อีกครั้ง เนื่องจากครูเห็นว่าเนื้อหาของหลักสูตรท้องถิ่นที่ครูกำหนดไว้ นั้นเน้นหนักไปในกลุ่มประสบการณ์การทำงานและพื้นฐานอาชีพ และสร้างเสริมลักษณะนิสัย มากกว่ากลุ่มวิชาอื่น ๆ และมีมากเกินไปที่ครูจะนำมาสอนแรกในตารางสอนปกติได้ ที่สำคัญ ครูกลัวว่าจะสอนวิชาอื่น ๆ ในไม่ทัน ครูจึงคิดที่จะจัดตารางสอนใหม่ โดยกำหนดที่จะจัดการเรียนการสอนสำหรับหลักสูตรท้องถิ่นเป็นเวลา 1 เดือน เมื่อเป็นเช่นนี้หลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง ประเพณีตักน้ำกว๋ายสลาก จึงจะนำไปใช้สอนกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เพียงชั้นเดียว เนื่องจากครูเห็นว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ไม่ควรจะเสียเวลา 1 เดือนไปเพราะนักเรียนในชั้นนี้จะต้องเตรียมตัวไปสอบเข้าเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในโรงเรียนอื่น (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ข)

5) จัดทำเอกสารหลักสูตร

สะท้อนกลับการปฏิบัติงาน (reflect) - วางแผนการปฏิบัติงาน (plan) - ปฏิบัติงาน (act)

เมื่อถึงเวลาที่ครูนัดกันมาทำเอกสารหลักสูตร ครูไม่รู้ว่าจะต้องเริ่มต้นจากจุดใดและเริ่มต้นอย่างไร ครูพบว่าตนเองยังไม่สามารถทำเอกสารหลักสูตรได้เพราะยังไม่แน่ใจเกี่ยวกับรูปแบบของหลักสูตรที่แท้จริงว่าเป็นอย่างไร นอกจากนี้ตั้งแต่ที่ครูได้วางแผนออกไปเก็บข้อมูลในท้องถิ่นเพิ่มรวมทั้งวิเคราะห์ข้อมูลจากเทปการสัมภาษณ์ผู้รู้เพื่อนำมาเป็นเนื้อหาในหลักสูตร นั้น มีครูคนเดิมและเพียงคนเดียวในกลุ่มที่ไปเก็บข้อมูลมาตามแผน ดังนั้นเนื้อหาในหลักสูตรขณะนี้จึงมีแต่หัวข้อ และครูก็ไม่สามารถคิดกิจกรรมและสื่อการสอนต่อไปอีกได้ ครูมองว่าตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาครูไม่ได้แบ่งเวลามาสำหรับการทำหลักสูตรท้องถิ่นเลย ดังนั้นครูจึงมาวางแผนร่วมกันว่าสมาชิกในกลุ่มทุกคนจะต้องไป “ ทำการบ้าน ” และไปศึกษาเกี่ยวกับรูปแบบของหลักสูตรมาก่อนที่จะนัดกันมาทำเอกสารหลักสูตรในครั้งต่อไป ครูขอร้องให้สมาชิกทุกคนในกลุ่มสละเวลามาทำงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นด้วยกันในวันเสาร์

หลังจากที่ทุกคนไป “ ทำการบ้าน ” มาแล้วครูได้นัดกันมาทำเอกสารหลักสูตร โดยครูเอาหลักสูตรประถมศึกษาพ.ศ.2521 (2533) มาดูเป็นตัวอย่างประกอบการร่างหลักสูตร ครูเลียนแบบการแบ่งกลุ่มประสบการณ์ตามในหลักสูตรเล่มตัวอย่างโดยเอากลุ่มวิชาที่มีอยู่ตามนั้นเป็นหลักและจัดเนื้อหาในหลักสูตรที่ครูมีอยู่ใส่ลงไปตามกลุ่มวิชา วิชาใดที่ยังไม่มีเนื้อหาครูก็ดึงเอาจุดประสงค์ของวิชานั้น ๆ ที่สามารถนำมาเชื่อมโยงกับเนื้อหาเกี่ยวกับประเพณีตักน้ำกว๋ายสลากได้มาใช้ เช่น วิชาภาษาอังกฤษ และวิชา คณิตศาสตร์ นอกจากครูจะช่วยกันคิดและทำ

ร่างหลักสูตรในส่วนที่เป็นหลักการจุดประสงค์ เนื้อหา คาบเวลาเรียน สื่อการสอน และการวัด และประเมินผลแล้ว ครูแต่ละคนจะต้องแบ่งงานรับผิดชอบในส่วนของการสอนของวิชา ของตนเองแล้วนัดมาทำงานด้วยกัน และให้ครูคอมพิวเตอร์และผู้จัดการโรงเรียนซึ่งเป็น สมาชิกในกลุ่มเป็นคนพิมพ์ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ข)

6) ตรวจประเมินและแก้ไขหลักสูตรก่อนการนำไปใช้

ปฏิบัติงาน (act) – วางแผนการปฏิบัติงาน - (plan)

ครูแต่ละคนนำกำหนดการสอนของตนเองมาให้ผู้วิจัยดูและขอคำแนะนำ ซึ่งส่วนที่ ครูต้องกลับไปทบทวนดูใหม่ในกำหนดการสอน คือ เรื่องความสัมพันธ์เชื่อมโยงของจุดประสงค์ เนื้อหา และกิจกรรม ในกำหนดการสอน เรื่องการเขียนเนื้อหาในวิชาที่ครูไม่มีข้อมูลจากท้องถิ่น เช่น วิชาภาษาไทย ครูสับสนในการกำหนดว่าเนื้อหาในเรื่องที่จะสอนคืออะไร และ เรื่องของ การจัดการกระทำกับเนื้อหาที่มีมาก ครูตกลงกันว่าต่อจากนี้แต่ละคนต้องไปแก้ไขปรับปรุงงานใน ส่วนที่ตนเองรับผิดชอบ โดยไม่ต้องมานั่งทำงานด้วยกันเหมือนที่ผ่านมาเพราะที่งานก้าวหน้าไป ได้ช้าเนื่องจากแต่ละคนวางไม่ตรงกันจึงนัดกันไม่ได้ หลังจากนั้นจะนัดกันมาพิมพ์งานที่ห้อง คอมพิวเตอร์

ปฏิบัติงาน (act) – ปฏิบัติงาน (act) - ปฏิบัติงาน (act)

ครูจัดประชุมผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เพื่อแจ้งให้ผู้ปกครองทราบ เกี่ยวกับความก้าวหน้าของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และชี้แจงให้ผู้ปกครองทราบโครงสร้าง ทั้งหมดของหลักสูตร หลังจากนั้นครูนำหลักสูตรที่สร้างขึ้นในส่วนที่เป็นเนื้อหา และกิจกรรม ไปให้ผู้รู้ในท้องถิ่นตรวจสอบความถูกต้อง เหมาะสม ซึ่งครูได้กลับมาแก้ไขปรับปรุงหลักสูตร ตามที่ได้รับคำแนะนำจากชาวบ้าน ในส่วนของความถูกต้องเหมาะสมของภาพรวมของหลักสูตร ทั้งหมด ครูได้ให้อาจารย์คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่เป็นผู้ตรวจให้โดยแกนนำของ กลุ่มเป็นผู้นำเอกสารหลักสูตรไปพบกับอาจารย์ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ด้วยตนเอง หลังจากที่ ได้รับคำแนะนำและข้อเสนอแนะมาแล้ว ครูจึงได้ทำการแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรอีกครั้งหนึ่งก่อน จัดทำเป็นรูปเล่มที่สมบูรณ์ (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในภาคผนวก ข)

ตารางที่ 4 แสดงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของกลุ่มครู
โรงเรียนฝาง 3

ขั้น	วางแผนการปฏิบัติงาน	ปฏิบัติงาน	สังเกตติดตาม การปฏิบัติงาน	สะท้อนการปฏิบัติงาน
1) ศึกษาข้อมูล เพื่อกำหนดเรื่อง ของหลักสูตร	<ul style="list-style-type: none"> - วางแผนการ สอบถามความคิดเห็น ของบุคคลอื่นที่ครูเห็นว่า เกี่ยวข้องกับการจัดการ เรียนการสอนของโรง เรียนเพื่อให้ได้แนวคิด ของเรื่องที่จะพัฒนา เป็นหลักสูตรท้องถิ่น - วางแผนการ จัดประชุมผู้ปกครองเพื่อ รายงานข้อสรุปสำหรับ เรื่องของหลักสูตรท้องถิ่น 	<ul style="list-style-type: none"> - ประชุมร่วมกันเพื่อ กำหนดเรื่องของ หลักสูตรครั้งที่ 1 - ประชุมร่วมกันเพื่อ กำหนดเรื่องของ หลักสูตร ครั้งที่ 2 - ทำแบบสอบถาม ผู้ปกครองและนักเรียน เกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการ ให้ครูพัฒนาเป็นหลักสูตร ท้องถิ่น - แจกแบบสอบถาม ให้กับผู้ปกครองและ นักเรียนได้เสนอแนะเรื่อง ที่ต้องการให้ครูพัฒนา เป็นหลักสูตร ท้องถิ่น - สัมภาษณ์ ชาวบ้านที่เชี่ยวชาญใน เรื่องที่ครูจะนำมาทำเป็น หลักสูตรท้องถิ่นเพื่อนำ ข้อมูลที่ได้มาใช้ประกอบ ในการประชุมร่วมกับผู้ ปกครอง รวมทั้งเชิญชาว บ้าน ผู้เชี่ยวชาญมา ประชุมร่วมกับผู้ปกครอง ด้วย - ประชุมร่วมกับ ผู้ปกครองและชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญ 	<ul style="list-style-type: none"> - วิเคราะห์ ข้อมูลจากแบบ สอบถาม - บันทึก - สังเกต - สังเกต 	<ul style="list-style-type: none"> - อภิปรายผลที่ได้ จากการทำแบบสอบถาม ของผู้ปกครองและ นักเรียน - อภิปรายร่วมกัน เกี่ยวกับปฏิกิริยาของ ผู้ปกครองและชาวบ้าน ผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อเรื่อง ที่ครูจะพัฒนาเป็น หลักสูตรท้องถิ่น - อภิปรายถึงข้อดี ของการให้คนในท้องถิ่น เข้ามามีส่วนในการจัดการ เรียนการสอนจาก ประสบการณ์ที่ได้รับใน การไปสัมภาษณ์ ชาวบ้านผู้เชี่ยวชาญใน ท้องถิ่นรวมทั้งการได้ ประชุมร่วมกัน

ตารางที่ 4 (ต่อ) แสดงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของ
กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 3

ขั้น	วางแผนการปฏิบัติงาน	ปฏิบัติงาน	สังเกตติดตาม การปฏิบัติงาน	สะท้อนการปฏิบัติงาน
2) กำหนดจุด ประสงค์และ เนื้อหาใน หลักสูตร		<ul style="list-style-type: none"> - คิดจุดประสงค์ครั้งที่ 1 - คิดจุดประสงค์ครั้งที่ 2 - วิเคราะห์จุดประสงค์เพื่อกำหนดเนื้อหา - แบ่งเนื้อหาในการรับผิดชอบเพื่อไปเก็บข้อมูลในท้องถิ่น 	- สังเกต	- อภิปรายเกี่ยวกับประสิทธิผลของงานที่ได้และวิเคราะห์สาเหตุของการเกิดผลนั้น ๆ
3) เก็บข้อมูลใน ท้องถิ่นเพื่อนำมา เป็นเนื้อหา	- วางแผนเกี่ยวกับวิธีการเก็บข้อมูลเนื้อหาในท้องถิ่น โดยจะใช้วิธีการสัมภาษณ์ชาวบ้านที่เชี่ยวชาญในเรื่องที่เป็นเนื้อหาของหลักสูตร คำนคว่า จากเอกสารในห้องสมุด และวิเคราะห์ข้อมูลในเทปบันทึกเสียงที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในชั้นที่ 1			- แลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการไปเก็บข้อมูลในท้องถิ่น
4) กำหนดคาบ เวลาเรียน		- กำหนดระยะเวลาในการใช้หลักสูตรโดยดูปริมาณของเนื้อหาในหลักสูตรและบริบทซึ่งเป็นข้อจำกัดของโรงเรียนเป็นหลัก		

ตารางที่ 4 (ต่อ) แสดงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของ
กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 3

ขั้น	วางแผนการปฏิบัติงาน	ปฏิบัติงาน	สังเกตติดตาม การปฏิบัติงาน	สะท้อนการปฏิบัติงาน
5) จัดทำเอกสาร หลักสูตร	<ul style="list-style-type: none"> - วางแผนให้สมาชิกทุกคนดำเนินการตามแผนการเก็บข้อมูลเนื้อหาในท้องถิ่นตามที่ได้กำหนดไว้ในขั้นที่ 3 - ไปศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับรูปแบบและองค์ประกอบของหลักสูตร - มาทำงานเพิ่มในวันเสาร์ 	<ul style="list-style-type: none"> - เก็บข้อมูลเนื้อหาในท้องถิ่นเพิ่ม - ทำงานในวันเสาร์เพื่อจัดทำเอกสารหลักสูตรโดยเอาหลักสูตรประถมศึกษามัธยม.ศ. 2521(2533) มาดูเป็นตัวอย่างประกอบ - สมาชิกแบ่งงานกันไปทำในส่วนที่เป็นกำหนดการสอน - นำกำหนดการสอนมาให้ผู้อำนวยการดูเพื่อขอคำแนะนำ - แก้ไขปรับปรุงเอกสารในส่วนที่ตนเองรับผิดชอบแล้วมาพิมพ์เอกสารร่วมกัน - จัดประชุมผู้ปกครองเพื่อรายงานความก้าวหน้าและชี้แจงรายละเอียดในหลักสูตร - นำหลักสูตรในส่วนที่เป็นเนื้อหาและกิจกรรมไปให้ชาวบ้านผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาในท้องถิ่นตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสม และปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรตามข้อเสนอแนะ 		<ul style="list-style-type: none"> - อภิปรายเพื่อวิเคราะห์สาเหตุของการไม่สามารถเริ่มต้นทำเอกสารหลักสูตรได้
6) ตรวจสอบ และแก้ไขปรับปรุง หลักสูตรก่อนการ นำไปใช้	<ul style="list-style-type: none"> - กำหนดให้แต่ละคนไปปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ตนเองรับผิดชอบแล้วนำเอกสารมาพิมพ์ร่วมกัน 			

ตารางที่ 4 (ต่อ) แสดงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของ
กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 3

ขั้น	วางแผนการปฏิบัติงาน	ปฏิบัติงาน	สังเกตติดตาม การปฏิบัติงาน	สะท้อนการปฏิบัติงาน
		- นำหลักสูตรไปให้อาจารย์ จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ตรวจสอบความถูกต้อง เหมาะสมแล้วแก้ไข ปรับปรุงหลักสูตร		

จากการศึกษากระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของครูจากโรงเรียนฝาง 1 โรงเรียนฝาง 2 และโรงเรียนฝาง 3 ผู้วิจัยพบว่า มีประเด็นที่น่าสนใจซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเหมือนและความต่างในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของครูทั้ง 3 โรงเรียน อยู่ 4 ประเด็นหลักด้วยกัน คือ ความหมายของ “ท้องถิ่น” ขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและลักษณะการทำงานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ ปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาที่ครูพบในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ และความหมายของคนในชุมชนและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงแต่ละประเด็นในรายละเอียด ดังนี้

ความหมายของ “ท้องถิ่น” : ครูมองท้องถิ่นใน 2 ลักษณะ คือในลักษณะที่เป็น **ท้องที่ที่มีนักเรียนของโรงเรียนอาศัยอยู่** และในลักษณะที่เป็น **ท้องที่ที่เป็นที่ตั้งของโรงเรียน** การมองท้องถิ่นคือท้องที่ที่มีนักเรียนอาศัยอยู่สามารถเห็นได้ชัดในกรณีของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง คนลุ่มน้ำฝาง ของกลุ่มครูโรงเรียนฝาง 2 ตั้งแต่ระยะแรกของการเริ่มอภิปรายเกี่ยวกับเรื่องที่เหมาะสมสำหรับการนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นครูได้คิดถึงเรื่องที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของนักเรียนทุกคนเป็นกรอบในการกำหนดเรื่องของหลักสูตร ดังนั้นครูจึงมุ่งไปที่เรื่องประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับนักเรียนในโรงเรียนเป็นลำดับแรก เมื่อครูมีความเห็นตรงกันเกี่ยวกับปัญหาว่าหลังจากที่นักเรียนจบการศึกษาในระดับสูงสุดของโรงเรียนแล้ว นักเรียนจะไปศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษาในตัวเมืองเชียงใหม่ เชียงราย และในจังหวัดใกล้เคียงรวมทั้งกรุงเทพมหานคร ซึ่งเมื่อเรียนจบระดับอุดมศึกษาแล้วคนส่วนใหญ่ไม่นิยมกลับมาทำงานและอาศัยอยู่ในอำเภอฝาง ในขณะที่คนต่างถิ่นและคนต่างตัวต่างก็พากันอพยพย้ายถิ่นฐานเข้ามาทำงานและอยู่อาศัยใน 3 อำเภอมากขึ้น

“.....เราจะทำเรื่องคนลุ่มน้ำฝาง ทำไมต้องเป็นเรื่องนี้ เพราะนักเรียนของเราอยู่ใน 3 อำเภอ คือ ฝาง แม่สาย ไชยปราการ พื้นที่ลุ่มน้ำฝางก็ตั้งแต่หัวโท(อยู่ในอำเภอไชยปราการ) มาจนถึงแม่สาย.....บางคนไม่รู้จะว่าพระเจ้าพรหมมหาราชมีความสำคัญอย่างไร ทำไมเราต้องสร้างอนุสาวรีย์พระเจ้าฝาง – พระนางสามผิวขึ้นมา เจ้าแม่มัลลิกาของอำเภอแม่สายนักเรียนรู้ไหมว่าทำไมท่านถึงได้เป็นเจ้าแม่มัลลิกา.....ลักษณะท้องถิ่นของเราเป็นแอ่งกระทะ นักเรียนเราจะรู้ไหมว่าเราปลูกอะไรได้บ้าง การทำมาหากินอาหารในท้องถิ่น.....เด็กเราเขาจบแล้วเขาก็ไปเลย ไปทำงานในเมืองน้อยคนที่จะกลับมาพัฒนาท้องถิ่น ....อีกอันก็คือ ตัวเด็กเขาไม่มีความรักไม่ผูกพันในที่อยู่อาศัย ไปข้างหน้าเรื่อย ๆ.....ความรู้เกี่ยวกับสิ่งสำคัญในท้องถิ่นที่จะบอกคนอื่นได้ว่าเรามีอะไรบ้างที่น่าภาคภูมิใจในท้องถิ่นไม่มีการรวมเป็นรูปเล่มที่นักเรียนจะได้เรียนรู้จากที่ไหน ” (บันทึกการประชุมครูโรงเรียนฝาง 2 : 3 พฤษภาคม, 2544)

สำหรับกลุ่มครูโรงเรียนฝาง 1 ได้เริ่มต้นกำหนดกรอบในการกำหนดเรื่องของท้องถิ่น โดยการให้นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทุกคนเสนอแนะเกี่ยวกับงานในหมู่บ้านหรือในตำบลของตนที่นักเรียนสนใจและต้องการจะเรียนรู้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับครูในการออกไปศึกษาสำรวจข้อมูลในท้องถิ่นเพื่อศึกษาความเป็นไปได้ของการดำเนินงานนั้น ๆ เข้ามาสอนในโรงเรียน รวมทั้งนำข้อมูลที่ได้มาใช้ประกอบการตัดสินใจในการเลือกเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่น ในภายหลัง ซึ่งการทำเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าในระยะแรกกลุ่มครูโรงเรียนฝาง 1 ก็มองท้องถิ่นในความหมายของท้องถิ่นที่มีนักเรียนอาศัยอยู่เช่นเดียวกัน แต่เมื่อครูได้นำข้อเสนอแนะของนักเรียนมาพิจารณาและวางแผนการออกไปสำรวจท้องถิ่นร่วมกันแล้ว ครูเลือกที่จะออกไปสำรวจเฉพาะงานที่อยู่ในตำบลแม่สุนเท่านั้น เนื่องจากครูมีข้อจำกัดเรื่องระยะทางและความสะดวกในการเดินทางไปเก็บข้อมูลรวมทั้งยังมองต่อไปอีกว่าจะเป็นการสะดวกสำหรับชาวบ้านในการเดินทางมาสอนร่วมกับครูในโรงเรียนอีกด้วย ดังนั้น “ท้องถิ่น” ในหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนฝาง 1 จึงมีความหมายแคบเข้ามาเป็นท้องถิ่นที่โรงเรียนตั้งอยู่ซึ่งก็คือ “ตำบลแม่สุน” นั่นเอง

ในกรณีของกลุ่มครูโรงเรียนฝาง 3 ครูมองว่า “ท้องถิ่น” คือ “อำเภอฝาง” ซึ่งเป็นท้องถิ่นที่เป็นที่ตั้งของโรงเรียนรวมทั้งเป็นท้องถิ่นที่นักเรียนส่วนใหญ่อาศัยอยู่ โดยเห็นได้จากการอภิปรายร่วมกันของครูเกี่ยวกับเรื่องที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ครูได้มุ่งไปที่เอกลักษณ์และสิ่งกลุ่มมีชื่อเสียงในอำเภอฝางเป็นหลัก

“.....หัวข้ออื่นมันแทบจะไม่มีเอกลักษณ์อะไรในฝางเลย ถ้าพูดว่าหลักสูตรท้องถิ่นมันต้องเป็นเรื่องของท้องถิ่น แล้วมันดูว่าน่าจะได้พอสมควรถูกไหม.....” (บันทึกการประชุมครูโรงเรียนฝาง 3 : 17 พฤษภาคม, 2544)

แม้ว่าในระยะต่อมา ครูได้ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของนักเรียนและผู้ปกครองในเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่นด้วยก็ตาม การตัดสินใจเลือกประเด็นด้านก๋วยสลากเป็นเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่นยังอยู่บนพื้นฐานมุมมองของอำเภอฝางเช่นเดิมโดยที่ครูไม่ได้กำหนดพื้นที่ที่เฉพาะเจาะจงแต่อย่างใด

ขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและลักษณะการทำงานในการพัฒนา
หลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ : เมื่อมองในภาพรวมครูทั้ง 3 โรงเรียนมีขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นที่คล้ายคลึงกันโดยเริ่มต้นจากการกำหนดเรื่องของหลักสูตร และมีการตรวจประเมินและแก้ไขหลักสูตรเป็นขั้นตอนสุดท้าย แต่เมื่อพิจารณาดูในรายละเอียดซึ่งเป็นการดำเนินการในแต่ละขั้นตอนแล้ว ผู้วิจัยพบว่าการดำเนินการในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูทั้ง 3 โรงเรียนมีความแตกต่างกันอยู่บ้างในหลายประเด็นทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิมในการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนวัฒนธรรมในการทำงานของครู

ประเด็นแรกที่ผู้วิจัยจะกล่าวถึงต่อไปนี้เป็นความแตกต่างในการดำเนินงานในชั้น การกำหนดเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่น แม้ว่ากระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูทั้ง 3 โรงเรียนจะเริ่มต้นพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นด้วยชั้นการกำหนดเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่น เช่นเดียวกัน แต่ยุทธวิธีที่ครูใช้ในการกำหนดเรื่องของหลักสูตรของแต่ละโรงเรียนมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน จากประสบการณ์ที่กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 1 ได้รับจากการดำเนินงานในโครงการรุ่งอรุณ และการได้เข้าอบรมสัมมนาเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน โดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (learning how to learn) ของผู้ช่วยครูใหญ่ฝ่ายวิชาการซึ่งเป็นแกนนำในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น รวมทั้งความไม่มั่นใจในความรู้เกี่ยวกับเรื่องในท้องถิ่นของตนเองส่งผลให้กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 1 เริ่มขั้นตอนการกำหนดเรื่องของหลักสูตรด้วยการศึกษาข้อมูลท้องถิ่นโดยการศึกษาข้อมูลจากนักเรียน ผู้ปกครอง และคนในชุมชน มีการออกไปสำรวจและสัมภาษณ์ชาวบ้านเกี่ยวกับงานต่าง ๆ ในท้องถิ่น รวมทั้งได้พิจารณาข้อจำกัดในเรื่องของเวลาและระยะทางในการออกไปเก็บข้อมูลในท้องถิ่นของตนเองประกอบการตัดสินใจในการกำหนดเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่น ในขณะที่กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 2 มีความคิดเกี่ยวกับการสอนเรื่องในท้องถิ่นให้กับนักเรียนไว้ในใจก่อนที่จะเริ่มโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นอยู่แล้ว นอกจากครูจะพิจารณาที่ความสัมพันธ์ของทรัพยากรในอำเภอฝางกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมของคนในท้องถิ่น และปัญหาการมีค่านิยมไปทำงานและอยู่อาศัยในตัวเมืองหรือต่างจังหวัดของคนหนุ่มสาวแล้ว ครูยังพิจารณาไปถึงปัจจัยทางด้านวิทยาการชาวบ้านที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่นด้วย

“ครู.....อยากทำหลักสูตรท้องถิ่น เคยคิดเป็นโครงการไว้นานแล้ว
ว่าอยากจะสอนเด็กทำถั่วเน่า เพราะในฝางปลูกถั่วเยอะ...”
(บันทึกภาคสนาม I : 4 สิงหาคม, 2543)

“...จริง ๆ พี่ก็คิดไว้เรื่องหนึ่งนะ อยากจะทำเรื่องคนลุ่มน้ำฝาง พี่อยากจะ
สอนเกี่ยวกับเรื่องประเพณี วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ อาหาร ของคนลุ่ม
น้ำฝาง และนักเรียนของเราก็อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำฝางด้วย แต่พี่ไม่รู้ว่าจะทำ
ได้หรือเปล่า” (บันทึกภาคสนาม II : 28 เมษายน, 2544)

“.....อาหารการกิน.....อันนี้ครู.....แอบวางแผนไว้ เราเห็นแล้ว เราได้
อยู่กับชาวบ้าน เห็นวิทยาการแล้วด้วย ก็เลยหมายตาเอาไว้ว่าเราจะเอา
เรื่องนี้...” (บันทึกการประชุมครูโรงเรียนฝาง 2 : 3 พฤษภาคม, 2544)

แม้ว่าในระยะเริ่มแรกความคิดเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องคนลุ่มน้ำฝางเกิดมาจากการเสนอความคิดเห็นของสมาชิกคนหนึ่งในกลุ่มซึ่งเป็นครูในโครงการ “ครูแกนนำ” ของโรงเรียน แต่เมื่อมีการนำเสนอความคิดและอภิปรายเรื่องนี้ร่วมกันภายในกลุ่มความคิดเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องคนลุ่มน้ำฝางก็ได้รับการยอมรับและเห็นชอบจากเพื่อนครูคนอื่น ๆ โดยที่ไม่มี การเสนอหัวข้อใด ๆ ขึ้นมา หรือเสนอให้มีการออกไปศึกษาและสำรวจข้อมูลในท้องถิ่นเพิ่มเติม ทุกคนในกลุ่มต่างมีความเห็นตรงกันเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น

ปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้หัวข้อเรื่องคนลุ่มน้ำฝางได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกทุกคนคือ หัวข้อนี้เป็นหัวข้อที่กว้างซึ่งครูแต่ละคนสามารถทำในเรื่องที่ตนเองสนใจและเกี่ยวข้องกับวิชาที่ตนเองสอน นอกจากนี้ครูยังสามารถทำเป็นผลงานรายบุคคลได้อีกด้วย

“.....ไม่นะ เราไม่เอา (คำอธิบายรายวิชา เนื้อหา กิจกรรม สื่อ การวัด และประเมินผลของแต่ละวิชา) มารวมกัน เราจะแยกของใครของมันเลย เพราะเราจะได้อาเป็นผลงานของเรา....” (บันทึกภาคสนาม II : 20 กันยายน, 2544)

สำหรับกลุ่มครูโรงเรียนฝาง 3 นั้น แม้ว่าครูได้ทำโครงการเรียนรู้เรื่องเมืองฝางในภาคเรียนที่ผ่านมา ประสบการณ์ที่ครูได้รับจากการทำโครงการดังกล่าวไม่ได้มีผลต่อการทำงานในการพัฒนาหลักสูตรครั้งนี้แต่อย่างใด การกำหนดเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่นใช้เวลาานกว่ากลุ่มครูในโรงเรียนอื่น ๆ เนื่องจากครูไม่ได้มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องในท้องถิ่นของตนเองอย่างลึกซึ้งและไม่ได้จัดเวลาออกไปศึกษาข้อมูลในท้องถิ่น จึงส่งผลให้การประชุมกำหนดเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่นที่ประชุมกันเฉพาะในกลุ่มครูทั้ง 9 คนทั้ง 2 ครั้งต้องจบลงโดยไม่มีคำตอบใด ๆ เกี่ยวกับเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่น รวมทั้งทำให้ครูเกิดความว้าวุ่นและกังวลเกี่ยวกับการเริ่มงานการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของตนเอง

การเชื่อมั่นในความเป็นคนในท้องถิ่นของตนเองและเข้าใจว่าครูควรจะสอนเฉพาะเรื่องที่ตนเองคิดว่ามีความรู้ที่อยู่แล้วเท่านั้น ทำให้ครูไม่พยายามที่จะจัดเวลาเพื่อออกไปศึกษาสำรวจข้อมูลในท้องถิ่นแม้ว่าในขณะนั้นครูยังไม่สามารถกำหนดเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่นที่ต้องการจะพัฒนาขึ้นได้ก็ตาม

“เขานี้ได้ดูรายการช่อง 11 เขาพูดเรื่องท้องถิ่น เขาก็มาคิดอีกแล้วว่าเราจะทำหลักสูตรเรื่องอะไรดี .....ขอบอกตรง ๆ นะ ผมกลัว.....กลัวว่าถ้าสอนในสิ่งที่เราไม่รู้มันจะไม่สำเร็จ ผมอยู่ฝางมา 8 ปี ผมยังไม่รู้เลยว่าแหล่งโบราณสถาน โบราณวัตถุล้ำค่าของฝางอยู่ที่ไหนบ้าง จะให้ทำเหมือนช่อง 11ที่เขาสอนเรื่องนี้ทำไม่ได้หรอก.....ก็ต้องถาม ๆ เขาดู แต่ก็ไม่มีโอกาสจะต้องสอนตลอด แล้วเวลาที่เราร่างกับเขาร่างก็ไม่ตรงกัน” (บันทึกภาคสนาม 31 : พฤษภาคม, 2544)

ด้วยเหตุนี้ข้อมูลในท้องถิ่นที่ครูนำมาอภิปรายจึงมีเพียงไม่กี่เรื่องขึ้นอยู่กับความรู้อและประสบการณ์เดิมเกี่ยวกับเรื่องในท้องถิ่นของครู และจากความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องในท้องถิ่นที่ครูมีเพียงผิวเผินส่งผลให้ครูมองไม่เห็นความสำคัญจำเป็นของเรื่องในท้องถิ่นที่ครูจะนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่น ทั้งนี้เห็นได้จากการประชุมของครูในกลุ่มเพื่ออภิปรายเกี่ยวกับเรื่องที่จะนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นทั้ง 2 ครั้ง ครูไม่สามารถให้เหตุผลได้ว่า “ทำไม” ครูจึงมีความต้องการที่จะพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องส้ม เรื่องอิฐมอญ หรือเรื่องเกษตรชีวภาพ และ เรื่องดังกล่าวมีความสำคัญจำเป็น “อย่างไร” กับการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นของนักเรียนซึ่งนักเรียนควรจะได้เรียนรู้ ท้ายที่สุด จากการเรียนรู้เกี่ยวกับการทำงานของครูอีก

2 โรงเรียน ครูจึงได้คำตอบเกี่ยวกับเรื่องที่จะนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นจากการสอบถามความต้องการผู้ปกครองและนักเรียนเกี่ยวกับเรื่องในท้องถิ่นที่คนทั้ง 2 กลุ่มเห็นว่าทางโรงเรียนควรจะนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่น

ในการดำเนินการกำหนดเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่นของครูทั้ง 3 โรงเรียน ผู้วิจัยพบว่ายุทธวิธีการทำงานในขั้นการกำหนดเรื่องของหลักสูตรที่ครูใช้ในการศึกษาครั้งนี้มี 2 ยุทธวิธี คือ ยุทธวิธีการศึกษาข้อมูลจากท้องถิ่นเป็นฐาน (*Local studied - Based Approach*) ซึ่งหมายถึงการออกไปศึกษาสำรวจข้อมูลในท้องถิ่นโดยใช้วิธีการสังเกตและสัมภาษณ์คนในท้องถิ่นรวมทั้งการสอบถามความต้องการของผู้ปกครองและนักเรียนในโรงเรียน และยุทธวิธีการสรุปปัญหาหรือเรื่องในท้องถิ่นจากมุมมองและการรับรู้ของครูเป็นฐาน (*Teachers' perception - Based Approach*) โดยการใช้ยุทธวิธีการศึกษาข้อมูลจากท้องถิ่นนับว่าเป็นยุทธวิธีที่ทำให้ครูสามารถดำเนินการกำหนดเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่นที่สอดคล้องกับความต้องการของคนในท้องถิ่นได้อย่างมั่นใจ สำหรับยุทธวิธีการสรุปปัญหาหรือเรื่องในท้องถิ่นจากมุมมองและการรับรู้ของครูนั้นสามารถทำให้ครูดำเนินการกำหนดเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่นอย่างมั่นใจได้เช่นกันหากครูมีพื้นความรู้และประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องในท้องถิ่นเป็นอย่างดีรวมทั้งสามารถยกตัวอย่าง และสามารถชี้ให้เห็นถึงความสำคัญจำเป็นของปัญหา หรือเรื่องนั้น ๆ ได้อย่างชัดเจน อย่างไรก็ตามก่อนที่ครูจะดำเนินการพัฒนาท้องถิ่นในขั้นต่อไป ครูยังต้องนำข้อสรุปเกี่ยวกับการตัดสินใจของตนเองเสนอต่อผู้ปกครองและชาวบ้านเพื่อขอคำแนะนำและเพื่อทำให้เกิดความมั่นใจว่าประเด็นที่ครูมองเห็นว่าเป็นเรื่องสำคัญที่ควรนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นนั้นเป็นประเด็นเดียวกันกับที่ผู้ปกครองและชาวบ้านมองเห็นเช่นกัน

ข้อที่น่าสนใจประการหนึ่งเกี่ยวกับการกำหนดเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่นของครูในการศึกษาครั้งนี้ คือ เรื่องที่ทั้งครูและคนในชุมชนต่างก็รับรู้และมองเห็นว่าเป็นปัญหาสำคัญของอำเภอฝางนั่นก็คือ เรื่อง ผลกระทบของการใช้สารเคมีในสวนส้มที่มีต่ออากาศ แม่น้ำ และสุขภาพของชาวเมืองฝาง กลับไม่มีครูในกลุ่มโรงเรียนใดนำมาพัฒนาเป็นเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่น แม้ว่าในครั้งแรกที่มีการอภิปรายกันถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในอำเภอฝาง ทั้งกลุ่มครูโรงเรียนฝาง 1 และโรงเรียนฝาง 3 ได้อภิปรายถึงประเด็นของการใช้สารเคมีในสวนส้ม กับการทำเกษตรชีวภาพขึ้นมาเป็นประเด็นหลักก็ตาม

“.....ในอำเภอของเราตอนนี้เกิดมลพิษทางอากาศ และทางน้ำเพราะชาวสวนใช้ยาฆ่าแมลงและสารเคมีในสวนส้มเยอะมาก เราอยากจะสอนให้นักเรียนได้รู้จักสารเคมีชนิดต่าง ๆ และสอนให้เขาได้รู้จักอันตรายของมัน.....” (บันทึกภาคสนาม II : 28 เมษายน, 2544)

“.....ชาวสวนใช้ยาฆ่าแมลงและสารเคมีในการทำเกษตรมาก คนฝางเองแทบไม่อยากจะกินผักที่ปลูกในฝาง เราจึงคิดว่าจะเอาสารอย่างอื่นมาใช้แทนยาฆ่าแมลง อยากจะสอนให้เด็กทำสารชนิดนี้ได้ เราสามารถเอาวัตถุดิบในท้องถิ่นมาใช้ได้” (บันทึกภาคสนาม II : 28 เมษายน, 2544)

แต่ท้ายที่สุดแนวคิดที่จะนำประเด็นดังกล่าวมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในอำเภอฝางก็มีอันต้องล้มเลิกไป กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 1 เห็นว่าการนำประเด็นเรื่องการใช้ยาฆ่าแมลงและสารเคมีในการเกษตรมาสอนในโรงเรียน อาจจะทำให้เกิดความขัดแย้งกับผู้ปกครองกลุ่มหนึ่งซึ่งประกอบอาชีพทำสวนผลไม้ และการใช้ยาฆ่าแมลงก็เป็นสิ่งที่เกษตรกรจำเป็นจะต้องใช้อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้อยู่แล้ว ดังนั้นเพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบกับผู้ปกครองซึ่งอาจจะก่อให้เกิดปัญหายุ่งยากตามมาภายหลัง ครูจึงเปลี่ยนแนวในการกำหนดเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่นเสียใหม่

“.....ที่เราเคยคุยกันไว้เรื่องสารเคมี แล้วตอนนี้เราไม่พูดกันอีกเพราะพอดีเราเห็นว่าผู้ปกครองเขาก็มีส่วนสัมพันธ์กัน ถ้าเราไปพูดกันในทางตรงข้ามซึ่งเขาก็ต้องใช้อยู่แล้ว เรามาคุยกันว่าจะมีผลกระทบหรือไม่ เราคิดว่ามันคงจะยาก.....แต่ตอนนี้เราได้ข้อมูลที่นักเรียนเสนอมา ไม่ใช่เรื่องที่เราคิดเอง.....” (บันทึกการประชุมครูโรงเรียนฝาง 1 : 23 พฤษภาคม, 2544)

ในขณะที่ทางกลุ่มครูโรงเรียนฝาง 3 เห็นว่า การสอนเกี่ยวกับสารเคมีสำหรับนักเรียนในระดับประถมศึกษาเป็นเรื่องอันตราย ซึ่งทั้งครูและนักเรียนจะต้องใช้ความระมัดระวังในการเรียนรู้มาก นอกจากนี้แม้ว่าปัญหาเรื่องของการใช้สารเคมีที่เป็นพิษในการเกษตรเป็นเรื่องที่ทุกคนตระหนัก แต่สารเคมีเหล่านั้นก็เป็นสิ่งที่ชาวสวนทุกคนจำเป็นต้องใช้เพื่อให้ได้ผลผลิตที่สวยงามตามที่ตลาดต้องการซึ่งครูไม่สามารถที่จะต้านกระแสการใช้สารเคมีเพื่อการเกษตรได้

“.....เราไม่อยากจะให้เด็กไปคลุกกับสารเคมี เราเองยังระวังตัวเองยังไม่ได้แล้วยังจะมีนักเรียนอีก.....ถ้าจะพูดถึงปัญหาตามความจริงในเรื่องของสัมก็คือ เราไม่กล้ากินเพราะมีสารพิษ อันนี้แหละเป็นปัญหาที่แท้จริง เราไม่กล้ากิน แม้แต่เด็กก็ไม่กล้ากิน.....ไม่ใช่มีแต่เรารู้ คนอื่นเขาก็รู้ แต่ถ้าไม่ทำก็ขายไม่ได้อยู่ดี.....สัมไม่ว่าจะที่ไหนก็ต้องใช้ยาหมด มันเป็นกฎของสัม.....” (บันทึกการประชุมครูโรงเรียนฝาง 3 : 17 พฤษภาคม, 2544)

จากกรณีที่เกิดขึ้นในการกำหนดเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่นของครูทั้ง 3 โรงเรียนแสดงให้เห็นว่า เรื่องของหลักสูตรท้องถิ่นล้วนมีที่มาจากปัญหาและความต้องการ รวมทั้งวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น แต่การนำประเด็นปัญหาที่เป็นเรื่องใหญ่ที่จะต้องมีการรับผิดชอบเป็นจำนวนมากจากการนำปัญหานั้น ๆ มาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อสร้างกระแสที่จะช่วยลด หรือแก้ปัญหา รวมทั้งกระตุ้นให้ทุกฝ่ายเห็นความสำคัญที่จะแสวงหาแนวทางแก้ปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากผู้ที่ได้รับผลกระทบนั้นคือ ผู้ปกครองซึ่งเป็นกลุ่มลูกค้าสำคัญของโรงเรียน ตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องที่ต้องได้รับความร่วมมือจากหลาย ๆ ฝ่ายในท้องถิ่น ซึ่งมีความซับซ้อนเกินกำลังความสามารถที่ครูจะดำเนินการได้ ปัญหาเช่นนั้นก็จะไม่ได้รับการพิจารณานำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นแต่อย่างใด ดังนั้นหลักสูตรท้องถิ่นจึงไม่สามารถนำมาเป็นเครื่องมือในการช่วยลดปัญหา สร้างกระแส และปลุกจิตสำนึกของคนในท้องถิ่นเพื่อ

รวมพลังกันในการแก้ปัญหาของท้องถิ่นที่ทุกคนเห็นว่าเป็นปัญหาแต่ไม่ได้มีความต้องการที่จะแก้ไขปัญหาร่วมกันได้

การดำเนินงานในขั้นตอนการกำหนดคาบเวลาเรียน กิจกรรม และจัดทำเอกสารหลักสูตร เป็นอีกขั้นตอนหนึ่งที่ครูทั้ง 3 โรงเรียนมียุทธวิธีการทำงานที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด โดยกลุ่มครูโรงเรียนฝาง 1 เริ่มด้วยการนำหัวข้อของเนื้อหามาเรียงลำดับจากเนื้อหาที่ครูเห็นว่าเป็นเรื่องของทฤษฎีซึ่งครูจะเป็นผู้สอนในส่วนนี้ไปจนถึงเนื้อหาที่เป็นภาคปฏิบัติซึ่งชาวบ้านในตำบลแม่สุนจะเป็นผู้สอน เนื้อหาที่เป็นภาคทฤษฎี ได้แก่ ความหมาย ความสำคัญของงานหัตถกรรมพื้นบ้าน ประวัติความเป็นมาของงานหัตถกรรมพื้นบ้าน ส่วนใหญ่ครูค้นคว้ามาจากในหนังสือทั้งนี้ครูมองว่าเนื้อหาที่เป็นทฤษฎีต้องเป็นเรื่องที่เป็นสากลได้รับการยอมรับจากนักวิชาการ มีการบันทึกไว้อย่างชัดเจน

“.....หลักฐานในชุมชนไม่แน่นอน เป็นการเล่าสืบต่อกันมา เป็นการปฏิบัติโดยไม่มีบันทึก .....เราจะยึดจากในหนังสือที่(มีข้อความ) เหมือนกับที่เราไปสัมภาษณ์มาจะได้ไหม....เท่าที่ไปสัมภาษณ์ “ ก๋วย ” มีมานานแล้ว ที่ทางผู้เฒ่าผู้แก่ท่านไม่ได้บอกว่าถูกต้องไหม เป็นการเล่าสืบต่อกันมานาน.....เราจะเอาที่เป็นวิชาการจริง ๆ ให้เด็กได้เรียนรู้ ....ขั้นตอนนั้นเราสามารถบอกได้ แต่ประวัติการเล่านั้นจะเป็นของคนเฒ่าคนแก่สืบต่อกันไปและไม่มีหลักฐานเขียนไว้เป็นการยืนยัน.. ”
(บันทึกการประชุมครูโรงเรียนฝาง 1 : 25 กรกฎาคม, 2544)

ครูมองเรื่องของภูมิปัญญาเป็นเพียงความรู้เกี่ยวกับการทำงานในท้องถิ่น เป็นเรื่องของการใช้ทักษะในการทำงานใดงานหนึ่งของคนในท้องถิ่นมากกว่าความรู้เกี่ยวกับที่มาของงานนั้น ๆ ซึ่งสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความชาญฉลาดในการดำรงชีวิตในท้องถิ่นของคนในชุมชน ซึ่งการทำเช่นนี้สะท้อนให้เห็นว่าครูยังขาดความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องของภูมิปัญญาท้องถิ่น ครูยังมองไปไม่ถึงจิตวิญญาณของงานอันได้แก่ คุณค่าของงานแต่ละชิ้นที่มีต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน การออกแบบลายสำหรับใช้ในการสานตอก และใบตองที่สื่อให้เห็นถึงความสามารถด้านศิลปะของคนในชุมชน รวมทั้งความงามและความประณีตของงานที่สื่อให้เห็นถึงความละเอียดอ่อนของคนในชุมชน อันเป็นการสืบเนื่องและเป็นความผูกพันในเชิงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษมาจนถึงคนในยุคปัจจุบัน ซึ่งเป็นแก่นและเป็นเสน่ห์ของภูมิปัญญาในท้องถิ่น

เหตุที่ครูเรียงเนื้อหาเป็นลำดับแรกของขั้นตอนนี้ เนื่องจากครูต้องการจะแยกดูว่าเนื้อหาดังกล่าวจะสามารถนำกิจกรรมในรายวิชาใดมาใช้สอนได้บ้าง ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากประสบการณ์ในการสอนในโครงการรุ่งอรุณที่เน้นให้ครูบูรณาการกิจกรรมการสอนในรายวิชาต่าง ๆ จากหลักสูตรแม่บท ดังนั้นจึงไม่น่าแปลกใจที่ครูไม่ได้บรรจุเนื้อหาในวิชาคณิตศาสตร์ หรือภาษาไทยเข้าไปในหลักสูตรท้องถิ่น ครูบอกว่าจะบูรณาการเองในแผนการสอน ดังนั้นเมื่อจัดเนื้อหาและออกแบบกิจกรรมการสอนในหลักสูตรแล้ว การกำหนดคาบเวลาเรียนจึงขึ้นอยู่กับเนื้อหาและลักษณะของกิจกรรม ซึ่งจากการได้ออกไปฝึกทำงานหัตถกรรมกับชาวบ้านทำให้ครูเข้าใจได้ว่า

กิจกรรมในการทำงานหัตถกรรมจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาในการสอนที่ต่อเนื่องกันช่วงใดช่วงหนึ่ง เพราะไม่เพียงแต่การทำงานแต่ละอย่างต้องใช้เวลาในการฝึกปฏิบัติแล้ว ครูยังมองว่าเป็นการสะดวกสำหรับชาวบ้านที่ไม่ต้องมาสอนที่โรงเรียนหลายครั้งในหนึ่งสัปดาห์ เมื่อครูกำหนดกิจกรรมและคาบเวลาเรียนได้ลงตัวแล้วครูจึงมั่นใจที่จะเริ่มทำเอกสารหลักสูตร

ทางด้านการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรของกลุ่มครูโรงเรียนฝาง 2 เนื่องจากครูใช้ยุทธวิธีการให้สมาชิกแต่ละคนแยกรับผิดชอบเนื้อหาตามที่ตนเองสนใจ การดำเนินงานในขั้นกำหนดคาบเวลา กิจกรรม และจัดทำเอกสารหลักสูตรของครูกลุ่มนี้จึงเริ่มด้วยการที่สมาชิกแต่ละคนทำการกำหนดการสอนในส่วนที่เป็นเนื้อหาที่ตนเองรับผิดชอบ หลังจากนั้นจึงนำกำหนดการสอนทุกฉบับมาสรุปรวมเนื้อหา กิจกรรม สื่อ และการวัดและประเมินผลให้เป็นเนื้อหา กิจกรรม สื่อ และการวัดและประเมินผลของหลักสูตร ในขณะที่เดียวกันครูได้กำหนดคาบเวลาเรียนตลอดทั้งหลักสูตรร่วมกัน ในครั้งแรกครูเริ่มพิจารณาลักษณะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของแต่ละเนื้อหา ความสามารถในการจัดสรรเวลาของตนเอง รวมทั้งพิจารณาอัตราส่วนของนักเรียนต่อจำนวนครูในกลุ่มที่ครูกคิดว่าตนเองจะสามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง แล้วจึงพิจารณาวันและเวลาที่สามารถจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่นได้ใน 1 ภาคเรียน หลังจากนั้นครูจึงคิดจำนวนคาบเรียนทั้งหมดที่จะสามารถสอนได้กำหนดไว้เป็นกรอบและปรับจัดอัตราส่วนของคาบเรียนในแต่ละเนื้อหาให้พอดีกับระยะเวลาโดยรวมทั้งหมด แม้ว่าท้ายที่สุดครูต้องเปลี่ยนแปลงจากการสอนหลักสูตรท้องถิ่นในวันเสาร์มาเป็นการสอนในวันจันทร์ถึงวันศุกร์โดยครูต้องใช้วิธีแบ่งเวลาในรายวิชาที่ตนเองรับผิดชอบมาใช้ในการสอนหลักสูตรท้องถิ่น ครูยังคงยึดอัตราส่วนเวลาตามที่กำหนดไว้เช่นเดิม

“.....เราตกลงกันเรื่องคาบเรียนด้วยว่าเราจะจัดการ(เกี่ยวกับเนื้อหาวิชา)ของเราเอง ที่เป็นอย่างนี้เพราะเราก็กังวลกับการสอนตามจุดประสงค์ด้วย.....ถ้าเราสอนไม่จบเราก็ตาย....” (บันทึกภาคสนาม 29 : สิงหาคม, 2544)

ในส่วนของกลุ่มครูโรงเรียนฝาง 3 นั้นด้วยเหตุที่เนื้อหาในหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง ประเพณีตานกล้วยสลาก เน้นหนักไปทางกลุ่มงานและพื้นฐานอาชีพ ครูจึงไม่สามารถจัดสรรเวลาสำหรับการแทรกการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่นในตารางสอนปกติของโรงเรียนได้ตามที่ครูตั้งใจไว้ ครูเห็นว่าวิธีที่ดีที่สุดและสะดวกที่สุดในการจัดเวลาสำหรับใช้หลักสูตรท้องถิ่น คือการจัดช่วงเวลาพิเศษ 1 เดือนสำหรับการเรียนตามหลักสูตรท้องถิ่น เมื่อเป็นเช่นนี้ครูจึงคำนวณคาบเวลาใน 1 เดือนเพื่อตั้งเอาไว้เป็นกรอบในการกำหนดคาบเวลาเรียนในรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตร ในการจัดอัตราส่วนเวลาเรียนของแต่ละวิชานั้นครูดูที่ปริมาณเนื้อหาของแต่ละวิชาเป็นหลัก ในขณะที่เดียวกันครูก็ได้แยกกันทำการกำหนดการสอนตามแต่ละวิชาแล้วจึงสรุปรวมโครงการสอนของแต่ละวิชาเป็นเนื้อหา กิจกรรม สื่อ การวัดและประเมินผลในหลักสูตรเช่นเดียวกับกลุ่มครูโรงเรียนฝาง 2 เนื่องจากกลุ่มครูโรงเรียนฝาง 3 ใช้ระยะเวลาในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรในแต่ละชั้นมากกว่ากลุ่มครูโรงเรียนอื่น จึงทำให้การทำงานในแต่ละชั้นตอนล่าช้ากว่า

ครูอีก 2 โรงเรียนด้วย ซึ่งนับว่าเป็นข้อดีสำหรับกลุ่มครูโรงเรียนฝาง 3 ที่ได้เห็นตัวอย่าง การดำเนินการของครูอีก 2 โรงเรียนซึ่งครูสามารถนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบท การทำงานของกลุ่มของตนเองได้ การอภิปรายเพื่อวางแผนการทำงานของครูโรงเรียน ฝาง 3 บางครั้งจึงมีพื้นฐานมาจากการฟังตัวอย่างการทำงานของครูจากโรงเรียนฝาง 2 และ โรงเรียนฝาง 1 แล้ววิเคราะห์บริบทการทำงานของตนเองเปรียบเทียบกับบริบท การทำงานของ ครูโรงเรียนอื่นเพื่อหาหาแนวทางในการดำเนินงาน การทำเช่นนี้จึงทำให้กระบวนการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนฝาง 3 มีรูปแบบที่ไม่เด่นชัดเท่ากับครูจากอีก 2 โรงเรียน

แม้ว่าการดำเนินงานในการกำหนดคาบเวลาเรียน กิจกรรม และจัดทำเอกสารหลักสูตร ของครูทั้ง 3 โรงเรียนจะมียุทธวิธีการทำงานที่ต่างกันไปตามบริบทการทำงานในแต่ละโรงเรียน แต่ยุทธวิธีหนึ่งที่ผู้วิจัยพบว่าครูทั้ง 3 โรงเรียนใช้เหมือนกัน คือ การใช้หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ.2521 (ฉบับปรับปรุงพ.ศ. 2533) เป็นแนวทางในการเขียนและจัดทำเอกสารหลักสูตร นอกจากนี้จะกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตรและใช้ภาษาที่คล้ายคลึงกับหลักสูตรเล่มดังกล่าว แล้ว ครูยังจัดรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรของตนเองให้เป็นกลุ่มประสบการณ์ตามการจัดกลุ่ม ประสบการณ์ในหลักสูตรประถมศึกษา และเขียนคำอธิบายรายวิชาโดยการปรับเปลี่ยน คำอธิบายรายวิชาในหลักสูตรประถมศึกษาให้เป็นคำอธิบายรายวิชาในหลักสูตรท้องถิ่นที่ครูได้ พัฒนาขึ้นด้วย อย่างไรก็ตามการจัดกลุ่มประสบการณ์ในหลักสูตรท้องถิ่นนั้น กลุ่มครูโรงเรียน ฝาง 2 และกลุ่มครูโรงเรียนฝาง 3 ต่างก็มีการดำเนินงานที่ต่างกัน โดยกลุ่มครูโรงเรียนฝาง 2 ยึดเนื้อหาในหลักสูตรเป็นหลักแล้วจึงจัดกลุ่มประสบการณ์ตามเนื้อหาเหล่านั้น ในขณะที่ กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 3 ยึดกลุ่มประสบการณ์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรประถมศึกษาเป็นหลักแล้ว จึงจัดเนื้อหาที่ตนเองมีอยู่ตามกลุ่มประสบการณ์ ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากในกรณีของกลุ่มครู โรงเรียนฝาง 3 นั้นครูใช้เวลา 1 เดือนในการใช้หลักสูตรท้องถิ่นโดยที่จะไม่มีการใช้หลักสูตร ปกติของโรงเรียน ครูจึงจำเป็นต้องจัดการเรียนการสอนให้ครบตามกลุ่มประสบการณ์เพื่อให้ นักเรียนได้เรียนตามจุดประสงค์ตามที่หลักสูตรปกติกำหนดไว้ ซึ่งทางด้านกลุ่มครูโรงเรียน ฝาง 2 ไม่มีข้อกั่วงวลในประเด็นนี้เนื่องจากครูจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรท้องถิ่นแทรกใน การจัดการเรียนการสอนตามตารางปกติของโรงเรียน ทั้งนี้แสดงให้เห็นว่าในการเขียนเอกสารที่ เป็นเรื่องทางวิชาการนั้น ครูต้องการเขียนตามรูปแบบที่ทางกระทรวงศึกษาธิการใช้เพื่อเป็นการ เสริมความมั่นใจในงานของตนเอง

เมื่อพิจารณาความต่อเนื่องในการดำเนินงานในขั้นการกำหนดคาบเวลาเรียน กิจกรรม สื่อ และจัดทำเอกสารหลักสูตรของครูทั้ง 3 โรงเรียนแล้ว พบว่า กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 1 มีการ ดำเนินงานในขั้นนี้อย่างต่อเนื่องขั้นตอนเดียวกัน ในขณะที่กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 2 และกลุ่มครู โรงเรียนฝาง 3 แบ่งการดำเนินงานในขั้นนี้ออกเป็น 3 ขั้นตอนคือ ทางโรงเรียนฝาง 2 เริ่มด้วย การทำโครงการสอน กำหนดคาบเวลาเรียน แล้วจึงจัดทำเอกสารหลักสูตร ส่วนกลุ่มครูโรงเรียน ฝาง 3 เริ่มกำหนดคาบเวลาเรียนในหลักสูตรให้ชัดเจนก่อนแล้วจึงทำโครงการสอน และจัดทำ เอกสารหลักสูตรเป็นขั้นตอนสุดท้ายในขั้นนี้

สำหรับการดำเนินงานในขั้นตอนอื่น ๆ ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ได้แก่ ขั้นตอนการกำหนดจุดประสงค์และเนื้อหาของหลักสูตร ขั้นตอนการเก็บข้อมูลในท้องถิ่นเพื่อนำมาประมวลสร้างเป็นเนื้อหาในหลักสูตร และขั้นตอนการตรวจประเมินและแก้ไขเอกสารหลักสูตรนั้น ครูทั้ง 3 โรงเรียนมีขั้นตอนในการดำเนินงานที่คล้ายคลึงกันในแต่ละขั้นตอน เนื่องจากการดำเนินงานใน 3 ขั้นตอนนี้ไม่ซับซ้อนและเป็นงานที่ครูสามารถเชื่อมโยงประสบการณ์ที่ครูมีอยู่เดิมมาใช้ในการดำเนินงานเหล่านั้นได้ ทั้งนี้เพราะการกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ การปฏิสัมพันธ์กับผู้ปกครอง และการจัดประชุมร่วมกับผู้ปกครองล้วนแต่เป็นงานที่ครูได้ปฏิบัติในการทำงานตามปกติซึ่งทำให้ครูมีความคุ้นเคยและสามารถนำมาปรับใช้ในสถานการณ์ใหม่ได้ไม่แตกต่างกันนัก นอกจากนี้การที่ผู้วิจัยเข้าประชุมร่วมกับครูและคอยใช้คำถามนำทางให้กับครูยังมีส่วนช่วยให้ครูสามารถดำเนินการทำงานใน 3 ขั้นตอนดังกล่าวได้อย่างต่อเนื่อง คำถามที่ผู้วิจัยใช้ถามเพื่อช่วยให้ครูคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานในขั้นการกำหนดจุดประสงค์และเนื้อหาของหลักสูตร ขั้นตอนการเก็บข้อมูลในท้องถิ่นเพื่อนำมาประมวลสร้างเป็นเนื้อหาในหลักสูตร และการตรวจประเมินและแก้ไขเอกสารหลักสูตร ได้แก่

ขั้นการกำหนดจุดประสงค์และเนื้อหาของหลักสูตร :

- ครูต้องการให้นักเรียนได้อะไรจากการเรียนในหลักสูตรนี้ ?
- ครูจะสอนเนื้อหาใดที่จะสามารถทำให้นักเรียนบรรลุได้ตามจุดประสงค์ที่ครูกำหนด ?

ขั้นการเก็บข้อมูลในท้องถิ่นเพื่อนำมาประมวลสร้างเป็นเนื้อหาในหลักสูตร

- ครูจะใช้วิธีการใดในการเก็บข้อมูลในท้องถิ่นเพื่อนำมาสร้างเป็นเนื้อหาในหลักสูตร เหตุใดครูจึงใช้วิธีการเหล่านั้น ?

ขั้นการตรวจประเมินและแก้ไขเอกสารหลักสูตร

- ใครควรจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจประเมินเอกสารหลักสูตร ทำไมจึงเป็นบุคคลเหล่านั้น ?
- ใครจะเป็นผู้ที่สามารถบอกครูได้ดีที่สุดว่าเนื้อหาและกิจกรรมในหลักสูตรมีความถูกต้องเหมาะสมตามที่คนในท้องถิ่นได้ปฏิบัติกัน มา ?
- ครูจะมีวิธีการตรวจประเมินหลักสูตรอย่างไร ?
- ครูจะทำอย่างไรต่อไปเมื่อได้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ตรวจและเมินหลักสูตร ?

อย่างไรก็ตามในการดำเนินงานในขั้นตอนการกำหนดเนื้อหา และการตรวจประเมินและแก้ไขหลักสูตรของกลุ่มครูโรงเรียนฝาง 2 ยังมีความแตกต่างจากการดำเนินงานของครูอีก 2 โรงเรียนอยู่ในบางประเด็น คือ กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 1 และกลุ่มครูโรงเรียนฝาง 3 กำหนดเนื้อหาโดยพิจารณาตามจุดประสงค์เป็นหลัก ในขณะที่กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 2 กำหนดเนื้อหาโดยการ

พิจารณากรอบโครงร่างเนื้อหาที่ได้กำหนดไว้แล้วจากการสอบถามผู้ปกครองและนักเรียนประกอบด้วย ส่วนในขั้นการตรวจประเมินและแก้ไขหลักสูตรนั้นครูได้นำหลักสูตรไปให้หัวหน้าแผนกประถมศึกษาและผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการตรวจพิจารณาแล้วนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงและแก้ไขหลักสูตรก่อนที่จะนำเอกสารหลักสูตรไปให้คนในท้องถิ่นได้ตรวจและประเมินหลักสูตร

ปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาที่ครูพบในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ปัญหาและวิธีการแก้ปัญหาที่ครูพบในขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

“การจัดทำเอกสารหลักสูตร” คือขั้นตอนที่ครูทั้ง 3 โรงเรียนมีความเห็นตรงกันว่าเป็นปัญหาและใช้เวลาดำเนินการในขั้นนี้มากกว่าในขั้นอื่น ๆ ครูเห็นว่าการเขียนเอกสารวิชาการเป็นเรื่องใหม่และค่อนข้างยากสำหรับครู โดยเฉพาะการเขียนหลักการและเหตุผลของหลักสูตรและการเขียนคำอธิบายรายวิชา ครูไม่เข้าใจความหมายของคำดังกล่าวคืออะไร และควรจะเขียนอย่างไร รวมทั้งไม่มั่นใจในการใช้ภาษาและการเรียบเรียงคำพูดในเอกสารหลักสูตรเพื่อสื่อให้ผู้อื่นเข้าใจได้ตรงประเด็น

“ไม่รู้จะเรียบเรียงอย่างไรให้ตรงประเด็น นี่คือเรื่องของหลักการและเหตุผลมีลักษณะเป็นแบบนี้ เราเข้าใจกันแบบนี้.....จากการพูดของเราจะทำอย่างไรให้เป็นวิชาการ เป็นภาษาทางวิชาการ เราไม่ค่อยถนัดทางนี้.....มีปัญหาการเขียนเรื่องของวิชาการ...เขียนเป็นเอกสาร....เป็นทฤษฎี....เราไม่รู้วิธีการเขียน....คิดไม่ออก...เรื่องของวิชาการแล้วมันสะดวก” (สัมภาษณ์กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 1 : 29 พฤศจิกายน, 2544)

“.....ตรงที่เรามาเขียนคำอธิบายรายวิชา ส่วนใหญ่พวกเราคงจะเหมือน ๆ กัน คือตรงนี้เราเอามาจากในหลักสูตร(ประถมศึกษา พุทธศักราช 2521ฉบับปรับปรุง(พ.ศ.2533) เอาของเขามาแล้วตัดบางส่วนออก คือถ้าเรามาคิดเองมันยาก” (สัมภาษณ์กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 2 : 29 พฤศจิกายน, 2544)

“.....สิ่งที่มีปัญหาคือเป็นช่วงที่เราเขียนรายละเอียดใน(เอกสาร)หลักสูตร เพราะประโยคคำพูดที่เราจะใช้ต้องสละสลวย คนอื่นอ่านแล้วสามารถที่จะมองเห็นภาพได้...” (สัมภาษณ์กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 3 : 30 พฤศจิกายน, 2544)

“.....แรก ๆ ทำก็ดี พอทำถึงต้องลงมือเขียนนี่สิ ยากมากนะ โดยเฉพาะหลักการและเหตุผล จะพูดอย่างไรดี เราเข้าใจในคำพูด แต่เวลาเขียนเป็นวิชาการสียากมาก.....” (บันทึกความคิดเห็นและแสดงความรู้สึกเกี่ยวกับโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของครูฯ)

นอกจากนี้การจัดทำเอกสารหลักสูตรเป็นงานที่ครูไม่เพียงแต่ต้องใช้เวลา ใช้ความสามารถทางด้านวิชาการในการร่วมคิดและร่วมเขียนด้วยกันเท่านั้น ครูยังต้องช่วยกันพิมพ์เอกสารซึ่งมีมากเกินกว่าที่จะให้ใครคนใดคนหนึ่งรับผิดชอบเพียงคนเดียวได้เพราะนอกจากรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบในเอกสารหลักสูตรแล้วครูยังทำในส่วนของภาคผนวกซึ่งเป็นรายละเอียดของเนื้อหาในหลักสูตรทั้งหมดด้วย ปัญหาที่เกิดขึ้นกับครูทั้ง 3 โรงเรียนในส่วนนี้ก็คือ การจัดหาเวลาเพื่อมารวบรวมเรียบเรียงเอกสารทั้งหมดตลอดจนมาพิมพ์เอกสาร ครูแต่ละคนมีงานในหน้าที่ที่ต้องรับผิดชอบต่างกันและมีเวลาว่างไม่ตรงกัน ครูจึงไม่สามารถมาทำงานร่วมกันได้บ่อยครั้งอย่างที่ครูต้องการ โดยเฉพาะกลุ่มครูโรงเรียนฝาง 2 เกิดความเครียดในชั้นตอนนี้มากเนื่องจากเรื่องที่คุณนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นเป็นเรื่องที่ใหญ่ กว้าง มีเนื้อหาหลากหลาย งานเอกสารของครูโรงเรียนฝาง 2 จึงมีมากกว่าครูอีก 2 โรงเรียน

“.....เวลาเราไม่ตรงกัน การนัดมาทำงานแต่ละครั้งบางคนก็ไม่ว่างคนมาปฏิบัติงานก็มีน้อยทำให้งานเยอะ ทำให้ล้า เหนื่อย ที่สำคัญคืองานเอกสาร คอมพิวเตอร์เรามีเยอะก็จริง แต่บางครั้งงานที่เราเก็บไว้ในคอมพิวเตอร์มันพัง ถ้าพังก็เหมือนกับเริ่มใหม่ ทำให้งานไม่เดิน วันนั้นนะแทนที่เราจะเสร็จแต่บ่าย เข้าฝนตกด้วย ทุกคนก็ทำงานนี้มา 5 วันกันแล้ว มาถึงวันที่ 6 มันพัง รู้สึกทุกคนกลับไปก็เหนื่อยล้ากันไป.....คนที่พิมพ์เป็นก็มีไม่กี่คน.....แล้วเราก็ต้องรับผิดชอบก็เลยผิดกันใหญ่ แล้วงานอื่นเราก็เป็นกังวล คล้ายกับที่เราทุ่มให้(งานหลักสูตรท้องถิ่น)แค่ 50 งานหลักก็ 50 คืองานหลักเราจะต้องเสียไม่ได้เลย ฉะนั้นการทำเอกสารค่อนข้างจะมีปัญหา.....ที่ได้มาเป็นเล่มแบบนี้แต่ละคนก็เจียดเวลามาเติมที่” (สัมภาษณ์กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 2 : 29 พฤศจิกายน, 2544)

ครูมีวิธีในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดทำเอกสารหลักสูตรโดยครูทั้ง 3 โรงเรียนใช้วิธีการดูตัวอย่างรูปแบบการเขียนเอกสารหลักสูตรจากหลักสูตรประถมศึกษาฉบับพ.ศ. 2521(ฉบับปรับปรุงพ.ศ. 2533) และได้หาเวลาทำงานเพิ่มนอกเวลาในช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์สำหรับงานที่จำเป็นจะต้องร่วมกันคิดร่วมกันอภิปราย หลังจากนั้นจึงชี้แจงตกลงทำความเข้าใจกับงานที่สมาชิกสามารถสามารถแยกกันทำได้และจึงแบ่งงานให้สมาชิกแต่ละคนรับผิดชอบแล้วนำงานกลับมารวมเพื่อร่วมพิจารณาแก้ไขด้วยกันอีกครั้งหนึ่ง ด้วยความเครียดและความกดดันกับปัญหาที่เกิดขึ้นในบางครั้งจึงทำให้เกิดการพูดที่กระทบกระทั่งกัน ครูโรงเรียนฝาง 1 มีวิธีลดความกดดันและความเครียดด้วยการพยายามทำความเข้าใจซึ่งกันและกัน และจัดตารางการทำงานที่ยืดหยุ่น เช่นเดียวกับที่ครูโรงเรียนฝาง 2 บอกกับผู้วิจัยว่าใครก็จะไม่ถือสาใคร “ การเอาใจเข้าหากัน ” คือสิ่งที่สำคัญที่สุด ดังนั้นครูคนที่มีความทักษะในการพิมพ์และมีคาบสอนน้อยกว่าเพื่อนครูคนอื่นก็จะรับทำงานพิมพ์เอกสารมากกว่าคนอื่น ๆ ในขณะเดียวกันก็ได้รับการติดตามดูแลเป็นอย่างดีทั้งจากแกนนำและจากเพื่อนครูที่ทำงานได้น้อยกว่า ทางด้านครูโรงเรียนฝาง 3 ก็มีความเห็นเช่นเดียวกันคือสมาชิกทุกคนต้อง “ บันใจให้กัน ”

งานในชั้น “ การเก็บข้อมูลในท้องถิ่นเพื่อนำมาประมวลสร้างเป็นเนื้อหา ” นับว่าเป็นอีกงานหนึ่งที่ครูทั้ง 3 โรงเรียนมีความเห็นตรงกันว่าเป็นปัญหา ไม่ว่าจะครูจะเป็นคนในท้องถิ่นหรือไม่ก็ตามครูโรงเรียนผาง 1 และครูโรงเรียนผาง 3 ต่างยอมรับว่าตนเองไม่รู้จักแหล่งข้อมูลในท้องถิ่น ไม่ทราบว่าจะต้องไปหาข้อมูลที่ตนเองต้องการได้จากที่ใด

“ .....ไม่รู้จักแหล่งที่ควรจะไปหาข้อมูล ไม่รู้ว่าจะไปหาข้อมูลจากที่ไหน .....พักหลังนี้ทำเอาหน้ามืดเลย วิ่งหาข้อมูลกัน เพราะบางเรื่องมี(เนื้อหา)นิดเดียว ก็ยากได้เพิ่มเติม เพราะบางทีคิดว่าที่นั่นมี แต่กลับไม่มี.....”(สัมภาษณ์กลุ่มครูโรงเรียนผาง 1 : 29 พฤศจิกายน, 2544)

ครูแก้ปัญหาด้วยการไปด้วยกันเป็นกลุ่มกับครูที่พอจะรู้จักคุ้นเคยกับท้องถิ่นมากกว่า รวมทั้งใช้วิธีการเริ่มต้นไปพบกับคนในชุมชนที่ครูคิดว่ามีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการแล้วจึงใช้วิธีขอคำแนะนำเกี่ยวกับผู้เชี่ยวชาญคนอื่น ๆ ต่อ ๆ กันไป (snowball technique) แต่เมื่อครูได้ข้อมูลจากคนในชุมชนมาแล้วครูต้องพบกับปัญหาในการวิเคราะห์ สรุป และเรียบเรียงข้อมูลเขียนให้เป็นเนื้อหาในหลักสูตร เนื่องจากข้อมูลเหล่านั้นครูได้มาจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่งด้วยกันทั้งจากเอกสารและการสัมภาษณ์บุคคล รายละเอียดบางส่วนจึงไม่ตรงกัน ข้อมูลบางอย่างมีรายละเอียดมากเกินไปซึ่งครูไม่สามารถจัดกระทำกับข้อมูลเหล่านั้นได้ ครูต้องนำข้อมูลมาขอคำปรึกษาจากเพื่อนในกลุ่มรวมทั้งไปขอคำแนะนำจากผู้เชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ ในท้องถิ่น นอกจากนี้การขาดทักษะในการสัมภาษณ์คนในชุมชนของครูทำให้บางครั้งผู้ให้สัมภาษณ์ให้ข้อมูลไม่ตรงกับที่ต้องการหรือตอบเพียงประโยคสั้น ๆ ครูต้องทำความเข้าใจกับข้อมูลและนำข้อมูลนั้นมาขยายด้วยตนเองในภายหลังซึ่งครูเห็นว่าตนเองไม่สามารถขยายความของข้อมูล นั้น ๆ ได้อย่างที่ต้องการครูจึงต้องกลับไปสัมภาษณ์เพิ่มเติมและนำข้อสรุปกลับไปให้ตรวจสอบกับผู้ให้สัมภาษณ์อีกครั้ง

“ การกำหนดกิจกรรมในหลักสูตร ” เป็นงานที่ครูโรงเรียนผาง 1 และครูโรงเรียนผาง 2 พบว่าเป็นอีกปัญหาหนึ่งสำหรับครู ทั้งนี้แม้ดูเหมือนว่าครูจะสามารถกำหนดกิจกรรมในหลักสูตรได้โดยไม่ลำบากและใช้เวลาในการทำงานในส่วนนี้ไม่นานนักแต่กิจกรรมที่ครูกำหนดนั้นล้วนเป็นกิจกรรมที่ครูคุ้นเคยและได้ปฏิบัติมาตามแผนการสอนที่ใช้ในหลักสูตรปกติอยู่แล้ว ดังนั้นเมื่อครูมีโอกาสได้พิจารณาทบทวนกิจกรรมที่ตนเองกำหนดกับจุดประสงค์ของหลักสูตรท้องถิ่นที่ต้องการให้นักเรียนเกิดความตระหนักเกิดความรักในท้องถิ่น ครูกลับเกิดความไม่มั่นใจในกิจกรรมในหลักสูตรที่ตนเองได้กำหนดว่าจะสามารถทำให้นักเรียนบรรลุได้ตามจุดประสงค์ของหลักสูตร ครูเห็นว่า การออกแบบกิจกรรมการสอนให้นักเรียนเกิดพฤติกรรมด้านจิตพิสัยเป็นเรื่องยากซึ่งครูต้องการความรู้ความสามารถเพิ่มเติมในการทำงานนี้

“.....คือมันมีจากเนื้อหาเราจะต้องมาแตกเป็นกิจกรรม ทำอย่างไรถึงจะนำไปสอนนักเรียนได้.....จะทำอย่างไรที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ จะต้องแตกออกมาเป็นกรอบความคิด แผนการสอนทุกอย่างรวมถึงการประเมินผลด้วย.....ตรงนี้แหละที่ยาก ” (สัมภาษณ์

กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 1 : 29 พฤศจิกายน, 2544)

“.....การปฏิบัติผมว่ามันยากนะตรงที่สอนให้เด็กมีจิตสำนึกรักเมืองฝาง จะทำให้คนรักจริง ๆ ได้ก็คน ไม่รู้อะไรยังมีเทคนิค(กิจกรรมการสอน)อะไร อีก”(สัมภาษณ์กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 2 : 29 พฤศจิกายน, 2544)

“ การกำหนดเรื่องของหลักสูตร ” เป็นงานที่ครูโรงเรียนฝาง 3 พบว่าเป็นปัญหาในการทำงานของตนเองอีกปัญหาหนึ่ง ครูใช้เวลา 1 เดือนรวมทั้งมีการประชุมผู้ปกครองถึง 2 ครั้ง ในการกำหนดเรื่องที่เหมาะสมสำหรับหลักสูตรท้องถิ่น ทั้งนี้เนื่องจากครูไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องในท้องถิ่นมากพอที่จะนำมาอภิปรายถึงความสำคัญจำเป็นของเรื่องในท้องถิ่นที่ครูนำมาเสนอในตอนต้น แต่ครูกลับมองว่าปัญหาในการกำหนดเรื่องของหลักสูตรคือ การที่ครูไม่สามารถตอบคำถามที่ว่า “ ตรงกับความต้องการของชุมชนไหม? ” “ เรื่องนี้สำคัญแค่ไหนจึงจะนำมาทำเป็นหลักสูตร? ” ได้เท่านั้น แม้ว่าครูจะแก้ปัญหาด้วยการสอบถามความคิดเห็นจากผู้ปกครองและคนในชุมชน แต่กลับทำให้ครูมองว่าสิ่งที่ทำให้การกำหนดเรื่องของหลักสูตรมีความยากมากขึ้นคือการรับฟังความคิดเห็นของคนในชุมชน

“ .....การตั้งชื่อก็เริ่มยากแล้ว เพราะความคิดของแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ความคิดเริ่มที่จะเปลี่ยน.....มีการถกเถียงกัน.....มันยาก คือมีการนำความคิดของคนอื่นเข้ามาร่วม ไม่ใช่มีแต่ความคิดของครูเท่านั้น จะมีความคิดของนักเรียนและผู้ปกครองร่วมด้วย และนำมาสรุปอีกครั้งหนึ่งจนกว่าจะได้หัวข้อออกมา ผมคิดว่าการจัดประชุมผู้ปกครองมันไม่ง่ายเพราะผู้ปกครองแต่ละคนก็มีงานต้องทำ... ” (สัมภาษณ์กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 3 : 10 มกราคม, 2545)

ปัญหาและวิธีแก้ปัญหาที่ครูพบในกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ปัญหาที่ครูพบนอกเหนือไปจากในขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับระบบการบริหารงานในโรงเรียน และงานเร่งด่วนเฉพาะหน้าของโรงเรียน การดำเนินงานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้องกับระบบบริหารงานและตารางการปฏิบัติงานของโรงเรียนเป็นสิ่งที่ครูในคณะทำงานพัฒนาหลักสูตรทุกโรงเรียนพยายามปฏิบัติ แต่การทำเช่นนี้บางครั้งก็เป็นอุปสรรคที่ทำให้การดำเนินงานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูเกิดการหยุดชะงักได้เช่นกัน ดังเช่นกรณีของกลุ่มครูโรงเรียนฝาง 1 กำหนดตารางการประชุมร่วมกับผู้ปกครองเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยยึดตามตารางการประชุมผู้ปกครองของโรงเรียนเป็นหลัก เนื่องจากครูไม่ต้องการเชิญผู้ปกครองมาประชุมซ้ำซ้อนหลาย ๆ ครั้ง แต่ครูต้องพบกับปัญหาเมื่อทางโรงเรียนจำเป็นต้องเลื่อนวันในการจัดประชุมผู้ปกครองออกไปในขณะที่ครูต้องการจะจัดการประชุมร่วมกับผู้ปกครองให้เป็นไปตามกำหนดการเดิมเพื่อความต่อเนื่องในการดำเนินงาน หลังจากทีครูอภิปรายร่วมกันถึงข้อดี ข้อเสียของการเลื่อนประชุมผู้ปกครองร่วมกันแล้ว ครูตัดสินใจที่จะยืนยันตามกำหนดการเดิมของตนเอง

ครูจึงไปพบเพื่อชี้แจงถึงการตัดสินใจของครูพร้อมทั้งเหตุผลของการตัดสินใจให้ผู้บริหารโรงเรียนทราบ ซึ่งท้ายที่สุดด้วยความเข้าใจถึงความต้องการในการทำงานของครูและความยืดหยุ่นในการทำงานของผู้บริหารจึงทำให้ครูสามารถดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรได้ต่อเนื่องตามกำหนดการที่ครูกำหนด

ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับระบบการบริหารงานของโรงเรียนได้เกิดขึ้นกับครูโรงเรียนฝาง 2 และทำให้งานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูต้องหยุดชะงักไปช่วงหนึ่งเช่นเดียวกันเมื่อครูต้องเลื่อนการจัดประชุมเฉพาะกลุ่มผู้ปกครองถึง 2 ครั้ง เนื่องจากทางฝ่ายบริหารไม่เห็นด้วยกับแนวคิดของครูที่ต้องการจัดประชุมเฉพาะกลุ่มผู้ปกครองนักเรียนชั้นที่ครูเลือกสำหรับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและต้องการให้ครูจัดประชุมตามตารางการปฏิบัติงานของโรงเรียนเท่านั้น ซึ่งครูไม่มีทางเลือกและต้องทำตามข้อเสนอของฝ่ายบริหารในที่สุด อย่างไรก็ตามปัญหานี้ยังติดค้างอยู่ในใจของครูซึ่งทำให้ครูมองไปถึงปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นตามมาอีกในอนาคต ดังนั้นครูจึงอภิปรายร่วมกันเพื่อหาสาเหตุของรวมทั้งหาวิธีแก้ไขปัญหาและท้ายที่สุดครูจึงแก้ปัญหาด้วยการทำโครงการเสนอฝ่ายบริหารอย่างเป็นทางการเพื่อของบประมาณ เปลี่ยนวิธีการติดต่อกับฝ่ายบริหารจากต้องผ่านหัวหน้างานไปเป็นลำดับเป็นการให้แกนนำไปติดต่อขอความร่วมมือต่าง ๆ และรายงานความก้าวหน้าในการทำงานของครูให้ฝ่ายบริหารทราบโดยตรงด้วยตนเองเพื่อลดปัญหาความล่าช้าและป้องกันการผิดพลาดในการสื่อสาร รวมทั้งมีการเสนอรายงานการประชุมของครูเกี่ยวกับการดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้ฝ่ายบริหารทราบทุกครั้งเพื่อฝ่ายบริหารจะได้เข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานของครูอย่างต่อเนื่องด้วย ซึ่งการแก้ปัญหาเช่นนี้นอกจากจะทำให้ฝ่ายบริหารมีความเข้าใจเกี่ยวกับงานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครู รวมทั้งอำนวยความสะดวกและสนับสนุนการทำงานของครูทั้งด้านคำพูดและการกระทำแล้ว ยังทำให้ครูเกิดขวัญและกำลังใจในการทำงานเพิ่มขึ้นด้วย

การทำงานในแต่ละวันของครูในโรงเรียน มักมีงานเร่งด่วนเฉพาะหน้าที่ไม่ได้อยู่ในแผนการทำงานเกิดขึ้นอยู่เสมอ ซึ่งงานเร่งด่วนเฉพาะหน้าที่เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้ครูไม่สามารถทำงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทิววิจัยเชิงปฏิบัติการได้เต็มที่และต้องหยุดการทำงานการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไประยะหนึ่งเช่นกัน งานเร่งด่วนงานหนึ่งที่เกิดขึ้นกับครูโรงเรียนฝาง 1 และครูโรงเรียนฝาง 3 คือ การขอรับรางวัลโรงเรียนพระราชทานของทั้ง 2 โรงเรียน แม้ว่าโรงเรียนฝาง 1 จะขอรับรางวัลพระราชทานในระดับอนุบาลศึกษาก็ตาม ครูระดับประถมศึกษาทุกคนต่างก็ต้องร่วมเตรียมงานเพื่อรับการตรวจโรงเรียนด้วยโดยครูต้องใช้เวลาในช่วงเย็นหลังจากโรงเรียนเลิกทำงานในการจัดเตรียมเอกสาร เตรียมสถานที่ ตลอดจนต้องพิมพ์ข้อสอบสำหรับการสอบกลางภาคซึ่งทำให้ครูต้องหยุดคิดและหยุดการทำงานในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไป ครูไม่สามารถทำงานได้ตามที่กำหนดไว้ในตารางการปฏิบัติงาน แม้ว่าครูได้กลับมาดำเนินการต่อในช่วงถัดมาผลกระทบที่เกิดจากการหยุดการทำงานไปช่วงหนึ่งนั้นทำให้ครูเฉื่อยลงทั้งการคิด อภิปราย และการทำงาน เช่นเดียวกับกับกรณีของครูโรงเรียนฝาง 3 ที่ต้องหยุดการทำงานและเลื่อนการประชุมเพื่อร่วมอภิปรายเกี่ยวกับการทำงานในการพัฒนา

หลักสูตรท้องถิ่นออกไปเนื่องจากครูต้องเตรียมงานเพื่อขอรับรางวัลโรงเรียนพระราชทาน ซึ่งปัญหาที่เกิดจากงานเร่งด่วนเฉพาะหน้าเช่นนี้ เป็นปัญหาที่ครูไม่สามารถควบคุมและแก้ไขได้ เนื่องจากงานเหล่านั้นเป็นคำสั่งจากผู้บริหารที่ครูทุกคนในโรงเรียนต้องทำและรับผิดชอบร่วมกัน

ความหมายของคนในชุมชนและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการพัฒนา

หลักสูตรท้องถิ่น : จากการศึกษาครั้งนี้ “คนในชุมชน⁴” ประกอบด้วยคน 2 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มที่เป็นลูกค้ำของโรงเรียนซึ่งเป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครู ได้แก่ นักเรียน และผู้ปกครอง กับอีกกลุ่มหนึ่งคือ กลุ่มที่เป็นชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในท้องถิ่นซึ่งไม่ได้รับผลกระทบโดยตรงจากการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นแต่มีบทบาทในการสนับสนุนและช่วยให้การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นสามารถดำเนินไปได้ด้วยดี คนกลุ่มนี้ ได้แก่ ชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถในเรื่องที่ครูนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่น เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของรัฐในท้องถิ่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องในเรื่องที่ครูนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่น นักการศึกษาในท้องถิ่น คณะกรรมการโรงเรียน และคณะกรรมการบริหารส่วนตำบล

ถึงแม้ว่าคนในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของกลุ่มครูโรงเรียนฝาง 1 ครูกลุ่มโรงเรียนฝาง 2 และครูกลุ่มโรงเรียนฝาง 3 ใน 3 ขั้นตอนเช่นเดียวกันทั้ง 3 โรงเรียน คือ ในขั้นการกำหนดเรื่องของหลักสูตร ขั้นการเก็บข้อมูลในท้องถิ่นเพื่อนำมาประมวลสร้างเป็นเนื้อหา และขั้นการตรวจประเมินและแก้ไขปรับปรุงเอกสารหลักสูตร แต่บทบาทในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของคนในชุมชนแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันไปตามการยอมรับในความรู้ความสามารถรวมทั้งความสำคัญของคนในชุมชนของครูในแต่ละโรงเรียน ดังนี้

โรงเรียนฝาง 1 : ในขั้นการกำหนดเรื่องของหลักสูตร นักเรียน ได้แสดงความคิดเห็นและเลือกเรื่องที่ตนเองต้องการจะเรียน ผู้ปกครองนักเรียน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายในการใช้หลักสูตรท้องถิ่น คณะกรรมการโรงเรียน และ คณะกรรมการบริหารส่วนตำบล ได้แสดงความคิดเห็นและให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับเรื่องที่จะนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นรวมทั้งเรื่องที่ทั้งผู้ปกครอง คณะกรรมการโรงเรียนและคณะกรรมการบริหารส่วนตำบลให้ความตระหนักเกี่ยวกับท้องถิ่น การที่กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 1 ได้เชิญคณะกรรมการบริหาร ส่วนตำบลและคณะกรรมการโรงเรียน ซึ่งประกอบด้วย ประธานสภาวัฒนธรรม ประธานชมรม ผู้สูงอายุ และตัวแทนของคณะกรรมการสมาคมศิษย์เก่า ให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ตั้งแต่การเริ่มดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรนับว่าเป็นการเริ่มต้นที่ดีสำหรับการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการ วัฒนธรรมและวิถีการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น เนื่องจากครูสามารถนำความคิด ความต้องการและความตระหนักของคนในชุมชนมาใช้เป็นกรอบในการสร้างหลักสูตรต่อไป อย่างไรก็ตามความสามารถของครูในการได้รับความร่วมมือในการเสนอความคิดเห็นและความต้องการที่แท้จริงจากคนในชุมชนนั้น ขึ้นอยู่กับสัมพันธภาพที่มีอยู่เดิม

⁴ ในงานวิจัยนี้ “คนในชุมชน” ใช้ในความหมายเดียวกับ “คนในท้องถิ่น”

ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากกลุ่มครูโรงเรียนฝาง 1 มีประสบการณ์ในการติดต่อปฏิสัมพันธ์ทำงานร่วมกับคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลในการดำเนินโครงการรุ่งอรุณในภาคเรียนที่ผ่านมา รวมทั้งทางโรงเรียนมีการประชุมร่วมกับคณะกรรมการโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอจึงทำให้ครูและคนในชุมชนมีความคุ้นเคยกันเป็นอย่างดี นอกจากนี้ผู้จัดการของโรงเรียนก็มีความสนิทสนมเป็นส่วนตัวกับประธานสภาวัฒนธรรม ประธานกรรมการผู้สูงอายุ และปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล ตลอดจนมีความคุ้นเคยและเป็นกันเองกับคณะกรรมการสมาคมศิษย์เก่า จึงทำให้ครูในกลุ่มพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดียิ่งจากคนกลุ่มนี้ในการร่วมออกความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

ส่วนในขั้นการเก็บข้อมูลในท้องถิ่นเพื่อนำมาประมวลสร้างเป็นเนื้อหาของหลักสูตร ชาวบ้านในตำบลแม่สูนซึ่งเป็นผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้าน เป็นกลุ่มคนที่มีบทบาทสำคัญในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานหัตถกรรมพื้นบ้านทุกชนิดที่ครูจะนำไปเป็นเนื้อหาในหลักสูตร เป็นผู้ฝึกสอนให้ครูรู้จักวิธีการทำงานหัตถกรรมเพื่อเป็นพื้นฐานในการนำความรู้ที่ได้ไปประมวลเขียนเป็นเนื้อหาเกี่ยวกับวิธีการและขั้นตอนในการทำงานหัตถกรรมพื้นบ้านได้ นอกจากนี้ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอฝาง และประธานชมรมผู้สูงอายุเป็นคนอีกกลุ่มหนึ่งที่ได้มีส่วนในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับงานหัตถกรรมในอำเภอฝางซึ่งข้อมูลที่ครูได้จากประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอฝาง และประธานชมรมผู้สูงอายุนั้นเป็นข้อมูลที่เป็นทฤษฎีเกี่ยวกับชนิดและประโยชน์ของงานหัตถกรรมชนิดต่าง ๆ ที่มีต่อการดำรงชีวิตประจำวันของคนในอำเภอฝาง ซึ่งการที่ครูทำเช่นนี้เพราะครูมีความเห็นว่าชาวบ้านที่เป็นผู้รู้เกี่ยวกับงานหัตถกรรมพื้นบ้านสามารถให้ความรู้ได้เฉพาะในส่วนวิธีการและขั้นตอนในการทำหัตถกรรมพื้นบ้านเท่านั้น ซึ่งเนื้อหาในส่วนที่ได้มายังไม่เพียงพอต่อความต้องการของครูสำหรับบรรจุลงในหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่ครูได้กำหนดไว้

ในขั้นตอนสุดท้ายชาวบ้านในตำบลแม่สูนที่เป็นผู้รู้เกี่ยวกับเรื่องวิธีการทำงานหัตถกรรมพื้นบ้านได้มีส่วนร่วมอีกครั้งในการตรวจประเมินหลักสูตรท้องถิ่นที่ครูสร้างขึ้น เนื่องจากครูได้ข้อมูลเกี่ยวกับเนื้อหาดังกล่าวมาจากการสัมภาษณ์และการไปฝึกปฏิบัติกับชาวบ้านแล้วนำมาสรุปรวมด้วยตัวของครูเองซึ่งครูไม่มั่นใจว่าการรับรู้ของครูจะตรงกับสิ่งที่ชาวบ้านปฏิบัติมากน้อยเพียงใด การนำเนื้อหาในส่วนนี้ไปให้ชาวบ้านช่วยตรวจสอบความถูกต้องทำให้ครูเกิดความมั่นใจในความตรงและความถูกต้องของเนื้อหาในหลักสูตรในส่วนที่เกี่ยวกับขั้นตอนและวิธีการทำงานหัตถกรรมพื้นบ้านตามวิธีการทำงานของชาวบ้านซึ่งจะต้องมาเป็นผู้ร่วมสอนในส่วนของเนื้อหาเรื่องนี้อย่างแท้จริง และท้ายที่สุดครูได้เปิดโอกาสให้กับผู้ปกครองในการพิจารณาหลักสูตรที่ครูได้พัฒนาขึ้นในส่วนที่เป็นรายละเอียดของเนื้อหา กิจกรรม และคาบเวลาเรียน เนื่องจากครูต้องการให้หลักสูตรนี้ได้รับการยอมรับจากผู้ปกครองอีกครั้งก่อนที่ครูจะนำหลักสูตรไปใช้

โรงเรียนฝาง 2 : การมีส่วนร่วมของนักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนชั้นที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการใช้หลักสูตรท้องถิ่น ในขั้นการกำหนดเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่นไม่ได้เกิดขึ้นโดยตรงในการกำหนดประเด็นเรื่องที่จะนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตร แต่นักเรียนและผู้ปกครองเป็น

กลุ่มคนที่ร่วมแสดงความคิดเห็นและความต้องการในการกำหนดเรื่องในเนื้อหาหลักสูตรจากเค้าโครงร่างเนื้อหาที่ครูกำหนดไว้เท่านั้น เช่น เมื่อครูกำหนดเค้าโครงเกี่ยวกับเรื่องบุคคลสำคัญในอดีตในท้องถิ่น นักเรียนและผู้ปกครองจะเป็นผู้เสนอรายชื่อของบุคคลสำคัญที่ตนคิดว่าควรจะนำมาบรรจุลงในหลักสูตร นอกจากนี้ผู้ปกครองยังได้ร่วมรับรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูตั้งแต่เริ่มโครงการ ถึงแม้ว่าผู้ปกครองจะได้รับการคาดหวังว่าจะสามารถให้ข้อคิดเห็นที่เป็นประโยชน์กับครูเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้ แต่สิ่งที่เกิดขึ้นไม่สามารถเป็นไปตามที่ครูคาดหวัง มีผู้ปกครองเพียงคนเดียวเท่านั้นที่เสนอความคิดเห็นในการประชุมร่วมกับครู ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากผู้ปกครองบางกลุ่มที่คิดว่าตนเองมีความรู้ต่ำกว่าครูไม่กล้าและไม่มั่นใจที่จะเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในโรงเรียน ผู้ปกครองจึงมักนั่งนิ่งเงียบแม้ว่าจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับการจัดการเรียนการสอนของครูก็ตาม (Baum, 2002)

คนในชุมชนที่มีส่วนร่วมในขั้นการเก็บข้อมูลในท้องถิ่นเพื่อนำมาประมวลสร้างเป็นเนื้อหาของหลักสูตร คือ ชาวบ้านที่มีความรู้ และเชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องที่คุณนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่น เช่น ช่างปั้นหม้อ แม่ค้าถั่วเน่า เจ้าหน้าที่ในหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่เป็นเนื้อหาของหลักสูตรท้องถิ่น เช่น เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติน้ำพุร้อน เจ้าหน้าที่ประจำบ่อน้ำมันอำเภอฝาง นายอำเภอ ผู้อำนวยการโรงพยาบาล พระสงฆ์ และประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอฝาง ซึ่งคนกลุ่มนี้ไม่เพียงแต่ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เท่านั้น ยังเปิดโอกาสให้ครูได้ฝึกปฏิบัติสำหรับข้อมูลที่เป็นเรื่องของทักษะการปฏิบัติ รวมทั้งยังจัดเตรียมเอกสารที่สำคัญให้ครูได้นำไปศึกษาเพิ่มเติมอีกด้วย ส่วนในขั้นการตรวจประเมินและแก้ไขปรับปรุงหลักสูตรนั้น คนในชุมชนกลุ่มแรกที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมก็คือ ชาวบ้านที่มีความรู้และเชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องที่คุณนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่น โดยคนกลุ่มนี้มีบทบาทในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลที่ครูได้ไปเรียบเรียงและประมวลเป็นเนื้อหาของหลักสูตรและให้ข้อเสนอแนะในส่วนเนื้อหาที่ยังไม่สมบูรณ์หรือยังไม่ถูกต้องชัดเจนตามกระบวนการที่ชาวบ้านได้ปฏิบัติ นอกจากนี้ผู้เชี่ยวชาญบางกลุ่มที่ไม่ได้เป็นผู้ให้ข้อมูลแก่ครูในครั้งแรกแต่เป็นผู้ที่มีความรู้ความชำนาญและศึกษาเกี่ยวกับเรื่องประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และภาษาถิ่น เนื่องจากข้อมูลในส่วนนั้นครูต้องไปค้นคว้าจากเอกสารเป็นส่วนใหญ่ ผู้เชี่ยวชาญกลุ่มนี้ได้มีส่วนในการเป็นที่ปรึกษาให้แก่ครูในการเรียบเรียงเนื้อหา รวมทั้งช่วยตรวจสอบความถูกต้องและความเชื่อถือได้ของเนื้อหาที่ครูได้เรียบเรียงขึ้นมาใหม่จากการศึกษาค้นคว้าของตนเอง ในลำดับสุดท้ายของขั้นการตรวจประเมินเอกสารหลักสูตร นักการศึกษาในท้องถิ่น เช่น ศึกษานิเทศก์อำเภอ ศึกษานิเทศก์อำเภอ ก็ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพิจารณารูปแบบของหลักสูตรที่ครูได้พัฒนาขึ้นด้วย นับว่าเป็นจุดดีที่ครูได้เชิญผู้ที่มีความรู้เกี่ยวกับการจัดการศึกษาและการพัฒนาหลักสูตรให้เข้าร่วมตรวจสอบในส่วนที่เป็นรูปแบบและองค์ประกอบของหลักสูตรเพราะจะทำให้หลักสูตรมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการตรวจประเมินเอกสารหลักสูตรของนักการศึกษาในท้องถิ่นจะเป็นประโยชน์และช่วยส่งเสริมให้ครูมีกำลังใจในการทำงานมากขึ้นหากนักการศึกษาในท้องถิ่นพยายามทำความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งที่ครูกำลังทำ

ไม่ยึดติดอยู่กับกรอบหรือรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง มีความยืดหยุ่น และสามารถให้คำแนะนำแก่ครูได้ไม่เฉพาะวิจารณ์ในข้อผิดพลาดที่ต้องปรับปรุงแก้ไขเท่านั้น นอกจากนี้จากประสบการณ์เดิมที่ครูได้รับเกี่ยวกับการร่วมแสดงความคิดเห็นของผู้ปกครองในการประชุมทั้งก่อนที่จะมีโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น และจากการประชุมในระยะเริ่มต้นของโครงการ ส่งผลให้ครูเชิญตัวแทนผู้ปกครองของนักเรียนห้องที่ครูจะใช้หลักสูตรท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมรับฟังและเสนอความคิดเห็นในการตรวจประเมินหลักสูตรเพียง 1 คนเท่านั้น โดยครูกำหนดเกณฑ์ในการเลือกตัวแทนของผู้ปกครองว่า “ ต้องไม่ใช่ชาวบ้านทั่วไป ต้องเป็นผู้มีคุณวุฒิ อาจจะเป็นครูอาจารย์ที่มีความรู้ในเรื่องหลักสูตร ต้องเป็นคนที่เข้าใจในการศึกษาแผนใหม่ ”

โรงเรียนผาง 3 : นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนชั้นที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในการใช้หลักสูตรท้องถิ่น และชาวบ้านที่เชี่ยวชาญและมีความรู้ในเรื่องที่ครูต้องการจะพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่น เป็นคนกลุ่มแรกที่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในชั้น การกำหนดเรื่องของหลักสูตร โดยนักเรียนได้ร่วมเสนอเรื่องในท้องถิ่นที่ตนเองสนใจอยากเรียนในขณะที่ผู้ปกครองได้ร่วมเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องในท้องถิ่นที่ต้องการให้นักเรียนได้เรียน ซึ่งเมื่อครูได้เรื่องที่จะนำมาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นแน่นอนแล้ว ครูจึงเปิดโอกาสให้ชาวบ้านที่เป็นผู้รู้ในเรื่องดังกล่าวได้เข้ามามีบทบาทในการให้ข้อมูลความรู้ในเรื่องนั้น ๆ แก่ครูและผู้ปกครอง เพื่อให้ทุกฝ่ายแน่ใจในข้อมูลและกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะเกิดขึ้นในหลักสูตร หลังจากนั้นชาวบ้านที่เป็นผู้รู้ในข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่ครูพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นได้เข้ามามีบทบาทอีกครั้งในการเป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องที่เป็นเนื้อหาในหลักสูตรแก่ครู และในขั้นการตรวจประเมินและแก้ไขปรับปรุงเอกสารหลักสูตรชาวบ้านที่เป็นผู้รู้กลุ่มเดิมกับที่เป็นผู้ให้ข้อมูลความรู้ในชั้นก่อนหน้าได้เข้ามาร่วมตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาหลักสูตรที่ครูได้นำข้อมูลที่ได้จากชาวบ้านมาประมวลและเรียบเรียงขึ้นใหม่ รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกิจกรรมการสอนแก่ครูเพื่อครูจะได้ปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาและกิจกรรมในหลักสูตรให้มีความถูกต้องตรงตามที่ชาวบ้านได้ปฏิบัติและเชื่อถืออย่างแท้จริง คนในชุมชนกลุ่มสุดท้ายที่ได้มีส่วนร่วมในชั้นตอนนี้คือ ผู้ปกครองนักเรียนชั้นที่ครูจะนำหลักสูตรไปใช้ ได้ประชุมร่วมกับครูเพื่อรับฟังความก้าวหน้าในการทำงานพัฒนาหลักสูตรของครู ตลอดจนได้รับรู้ภาพรวมของ หลักสูตรซึ่งนักเรียนจะต้องได้เรียนในภาคเรียนต่อไป

การให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรของครูทั้ง 3 โรงเรียน มีจุดมุ่งหมายและจุดเน้นที่ต่างกัน โรงเรียนผาง 1 ให้ความสำคัญกับผู้ปกครอง และคณะกรรมการโรงเรียน มากกว่าคนในชุมชนกลุ่มอื่น ๆ เนื่องจากทางโรงเรียนได้รับการสนับสนุนด้านการศึกษาจากคณะกรรมการโรงเรียนในรูปของทุนการศึกษา สื่อการสอน และอุปกรณ์ที่จำเป็นในการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนจากคณะกรรมการโรงเรียนอยู่เป็นประจำทุกปี ส่วนทางด้านผู้ปกครองนั้นในการดำเนินงานของโรงเรียนที่ผ่านมาจะขอความคิดเห็นของผู้ปกครองในทุกเรื่องเป็นปกติอยู่แล้ว เช่น การออกแบบสอบถามเกี่ยวกับกิจกรรมที่ผู้ปกครองต้องการให้โรงเรียนจัดการเรียนการสอนเพิ่มเติมในโรงเรียน การเชิญ

ผู้ปกครองมาชมการสาธิตการสอนแบบบูรณาการก่อนที่ทางโรงเรียนจะเปลี่ยนรูปแบบการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน รวมทั้งมีการออกไปเยี่ยมบ้านของนักเรียนเพื่อพูดคุยสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนจากผู้ปกครองเป็นประจำทุกปีการศึกษา ซึ่งความคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่ผู้ปกครองเสนอมานั้น ทางโรงเรียนได้นำไปพิจารณาและนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินงานของโรงเรียนทุกครั้ง ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากโรงเรียนฝาง 1 เป็นโรงเรียนขนาดกลางและกำลังอยู่ในระหว่างขยายเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ ทุนทรัพย์ที่ใช้ในการบริหารจัดการของโรงเรียนมาจากค่าเล่าเรียนของนักเรียนเป็นหลัก ดังนั้นทางโรงเรียนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการจัดการเรียนการสอนให้เป็นที่พอใจตรงกับความต้องการของผู้ปกครองซึ่งเป็นลูกค้าที่ทางโรงเรียนให้ความสำคัญ

สำหรับโรงเรียนฝาง 2 เน้นที่บทบาทของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเรื่องในท้องถิ่นที่ศึกษา เรื่องราวของท้องถิ่นมาเป็นเวลานานมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ เนื่องจากเนื้อหาในหลักสูตรของโรงเรียนฝาง 2 มีจำนวนมาก ครอบคลุมอาณาเขตที่กว้างถึง 3 อำเภอ และค่อนข้างยากเป็นเรื่องที่เน้นไปทางเนื้อหาความรู้ที่เป็นทฤษฎีซึ่งต้องการการตรวจสอบมากเป็นพิเศษ โดยเฉพาะเรื่องประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์ และวัฒนธรรม ดังนั้นครูจึงต้องพบและปรึกษากับผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่นอยู่เสมอเพื่อประมวลและตรวจสอบเนื้อหาในหลักสูตรให้มีความตรง และถูกต้องเป็นที่ยอมรับของผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่นเนื่องจากผู้เชี่ยวชาญในท้องถิ่นจะเน้นเรื่องความถูกต้องของเนื้อหาในหลักสูตรซึ่งจะต้องนำไปสอนนักเรียนมากเป็นพิเศษ ทางด้านผู้ปกครองนั้นแม้ว่าทางครูจะรับฟังความคิดเห็นโดยการออกแบบสอบถามความคิดเห็นและเชิญมาร่วมตรวจสอบประเมินหลักสูตรก็ตาม แต่จุดมุ่งหมายในการขอความคิดเห็นเป็นเพียงเพื่อต้องการข้อสรุปเกี่ยวกับเรื่องของเนื้อหาในหลักสูตรมากกว่าต้องการความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรของครู ด้วยเหตุที่โรงเรียนฝาง 2 เป็นโรงเรียนขนาดใหญ่ มีชื่อเสียงและเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองในการส่งบุตรหลานมาเข้าเรียนมาเป็นเวลานาน จำนวนผู้ปกครองและนักเรียนในโรงเรียนมีเป็นจำนวนมากเกินกว่าที่ทางโรงเรียนจะสามารถสร้างสัมพันธภาพกับผู้ปกครองได้อย่างใกล้ชิด นอกจากนี้โรงเรียนฝาง 2 เป็นโรงเรียนในเครือมูลนิธิสภาคริสตจักร ดังนั้นแนวทางการดำเนินงานต่าง ๆ ในโรงเรียนมักจะทำตามแนวปฏิบัติของโรงเรียนในเครือสภาคริสตจักรเป็นหลัก

ทางด้านกลุ่มครูโรงเรียนฝาง 3 เน้นที่การมีส่วนร่วมของชาวบ้านที่เป็นผู้รู้ในเรื่องที่เป็นเนื้อหาในหลักสูตร และผู้ปกครองเป็นหลัก แต่จุดมุ่งหมายของการให้คนทั้ง 2 กลุ่มเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรนั้นค่อนข้างแตกต่างกัน การที่ครูเปิดโอกาสให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในครั้งนี้เนื่องจากครูพบว่าตนเองไม่มีความรู้ในเรื่องที่นำมาพัฒนาเป็นหลักสูตร และไม่มีความมั่นใจในการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการจะพัฒนาเป็นหลักสูตรให้กับผู้ปกครอง ครูจึงจำเป็นต้องเรียนรู้จากชาวบ้านรวมทั้งให้ชาวบ้านมาให้ความรู้กับผู้ปกครองเพื่อชี้ให้ผู้ปกครองเห็นถึงความสำคัญจำเป็นของเรื่องดังกล่าวด้วย ประเด็นที่น่าสนใจในการให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนฝาง 3 ก็คือ ครูให้โอกาสในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรแก่ชาวบ้านที่เป็นผู้รู้ไม่เท่าเทียมกัน โดยครูจะเน้นการ

มีปฏิสัมพันธ์ทั้งในด้านการสัมภาษณ์เพื่อนำข้อมูลมาทำเป็นเนื้อหาในหลักสูตรรวมทั้งด้านการตรวจประเมินหลักสูตรเฉพาะกับชาวบ้านที่มีความรู้ในเรื่องที่ครูกคิดว่าตนเองไม่รู้มากกว่าชาวบ้านที่มีความรู้ในเรื่องที่ครูกคิดว่าตนเองรู้ซึ่งในความเป็นจริงอาจจะรู้เพียงผิวเผินหรือรู้ไม่จริงก็ได้ ในกรณีของผู้ปกครองนั้นเนื่องจากโรงเรียนผาง 3 เป็นโรงเรียนเอกชนขนาดกลางและจัดการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงความต้องการและความเห็นชอบของผู้ปกครองซึ่งเป็นลูกค้าของโรงเรียนเป็นหลัก ดังนั้นการที่โรงเรียนพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในครั้งนี้นับว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนการสอนครั้งใหญ่ของโรงเรียนทั้งด้านเนื้อหา การจัดกิจกรรม ตารางเวลาเรียน และตัวผู้สอน ครูจึงจำเป็นต้องให้การดำเนินงานพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้รับความเห็นชอบจากผู้ปกครองด้วย อย่างไรก็ตามบทบาทของผู้ปกครองในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครูโรงเรียนผาง 3 อยู่ในรูปของการร่วมรับฟังรับทราบการดำเนินงานของครูมากกว่าการเสนอความคิดเห็นและเสนอความต้องการของตนเองเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครู

ตารางที่ 5 แสดงการเปรียบเทียบกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของกลุ่มครูโรงเรียนฝาง 1 โรงเรียนฝาง 2 และโรงเรียนฝาง 3

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ	กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 1	กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 2	กลุ่มครูโรงเรียนฝาง 3
1) ขั้นตอนในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	1) ศึกษาข้อมูลท้องถิ่นและข้อมูลบริบทการทำงานของตนเองเพื่อกำหนดเรื่องของหลักสูตร 2) กำหนดจุดประสงค์และเนื้อหาของหลักสูตร 3) เก็บข้อมูลในท้องถิ่นเพื่อนำมาประมวลสร้างเป็นเนื้อหา 4) กำหนดคาบเวลาเรียน กิจกรรม และจัดทำเอกสารหลักสูตร 5) ตรวจสอบและแก้ไขปรับปรุงเอกสารหลักสูตรก่อนการนำไปใช้	1) กำหนดเรื่องและกรอบโครงร่างเนื้อหาในหลักสูตร 2) กำหนดจุดประสงค์และเนื้อหาของหลักสูตร 3) เก็บข้อมูลในท้องถิ่นเพื่อนำมาประมวลสร้างเป็นเนื้อหา 4) ทำกำหนดการสอน 5) กำหนดคาบเวลาเรียน 6) จัดทำเอกสารหลักสูตร 7) ตรวจสอบและแก้ไขปรับปรุงเอกสารหลักสูตรก่อนการนำไปใช้	1) ศึกษาข้อมูลความต้องการของผู้ปกครองและนักเรียนเพื่อกำหนดเรื่องของหลักสูตร 2) กำหนดจุดประสงค์และเนื้อหาของหลักสูตร 3) เก็บข้อมูลในท้องถิ่นเพื่อนำมาประมวลสร้างเป็นเนื้อหา 4) กำหนดคาบเวลาเรียน 5) จัดทำเอกสารหลักสูตร 6) ตรวจสอบและแก้ไขปรับปรุงเอกสารหลักสูตรก่อนการนำไปใช้
2) ยุทธวิธีการกำหนดชื่อเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่น	1) ครูออกไปศึกษาสำรวจและเก็บข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับงานอาชีพในท้องถิ่นตามการเสนอแนะของนักเรียนและอภิปราย	1) ครูอภิปรายร่วมกันถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในอำเภอฝาง	1) ครูประชุมร่วมกันเพื่อกำหนดเรื่องของหลักสูตรโดยอภิปรายเกี่ยวกับเอกลักษณ์ ทรัพยากรธรรมชาติของอำเภอฝาง

ตารางที่ 5 (ต่อ) แสดงการเปรียบเทียบกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของครูโรงเรียนผาง 1 โรงเรียนผาง 2 และโรงเรียนผาง 3

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ	ครูโรงเรียนผาง 1	ครูโรงเรียนผาง 2	ครูโรงเรียนผาง 3
	<p>สรุปความคิดเห็นเกี่ยวกับงานอาชีพแต่ละงาน</p> <p>2) ครูให้นักเรียนร่วมออกเสียงในการเลือกเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่นจากข้อมูลการออกไปสำรวจท้องถิ่นของครู</p> <p>3) ครูจัดประชุมร่วมกับคนในท้องถิ่นเพื่อสอบถามความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่น</p>	<p>2) ครูร่วมกันกำหนดชื่อเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่นโดยพิจารณาจากผลของการอภิปรายของครูเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น</p>	<p>2) ครูออกแบบสอบถามความคิดเห็นผู้ปกครองและนักเรียนเกี่ยวกับเรื่องในท้องถิ่นที่ต้องการให้ทางโรงเรียนนำมาจัดสอนให้กับนักเรียน</p> <p>3) ครูจัดประชุมร่วมกับผู้ปกครองเพื่อชี้แจงข้อสรุปและขอความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องของหลักสูตรท้องถิ่น</p>
<p>3) ยุทธวิธีการกำหนดจุดประสงค์และเนื้อหาในหลักสูตร</p>	<p>1) ครูกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตรโดยพิจารณาความรู้ความเข้าใจ พฤติกรรม และทักษะของนักเรียนที่ครูและคนในท้องถิ่นคาดหวัง</p> <p>2) ครูกำหนดเนื้อหาในหลักสูตรที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่ครูได้กำหนด</p>	<p>1) ครูร่วมกันคิดและกำหนดกรอบโครงร่างเนื้อหาในหลักสูตร</p> <p>2) ครูออกแบบสอบถามผู้ปกครองและนักเรียนรวมทั้งจัดประชุมร่วมกับผู้ปกครองเพื่อสอบถามความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเรื่องในกรอบโครงร่างเนื้อหาที่ต้องการให้โรงเรียนจัดสอนในหลักสูตรท้องถิ่น</p>	<p>1) ครูกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตรโดยพิจารณาความรู้ความเข้าใจ พฤติกรรม และทักษะของนักเรียนที่ครูคาดหวัง</p> <p>2) ครูกำหนดเนื้อหาของหลักสูตรที่สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่ครูได้กำหนด</p>

ตารางที่ 5 (ต่อ) แสดงการเปรียบเทียบกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของครูโรงเรียนฝาง 1 โรงเรียนฝาง 2 และโรงเรียนฝาง 3

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ	ครูโรงเรียนฝาง 1	ครูโรงเรียนฝาง 2	ครูโรงเรียนฝาง 3
		3) ครูกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตรโดยพิจารณาความรู้ความเข้าใจพฤติกรรมและทักษะของนักเรียนที่ครูคาดหวัง 4) ครูกำหนดเนื้อหาของหลักสูตรที่สอดคล้องกับจุดประสงค์โดยพิจารณาเรื่องในกรอบโครงร่างเนื้อหาประกอบ	
4) ยุทธวิธีการเก็บข้อมูลในท้องถิ่นเพื่อนำมาประมวลสร้างเป็นเนื้อหา	1) ครูสัมภาษณ์ชาวบ้านที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในการทำกิจกรรมพื้นบ้านในตำบลแม่สุน 2) ครูค้นคว้าเอกสารจากห้องสมุดประจำอำเภอ	1) ครูสัมภาษณ์ชาวบ้านและเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานในท้องถิ่นที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในเนื้อหาแต่ละเรื่อง 2) ครูค้นคว้าเอกสารจากห้องสมุดประจำอำเภอและจากหน่วยงานในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง	1) ครูค้นคว้าเอกสารจากห้องสมุดประจำอำเภอ 2) ครูสัมภาษณ์ชาวบ้านที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในแต่ละเรื่องเกี่ยวกับประเด็นด้านกล้วยสลาก
5) ยุทธวิธีการกำหนดคาบเวลาเรียนและกิจกรรมในหลักสูตร	1) ครูเรียงลำดับเนื้อหาจากทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติกำหนดกรอบการจัดกิจกรรมและคาบเวลาเรียนโดยพิจารณาวันที่ครูสามารถดำเนินการสอน	1) ครูทำกำหนดการสอนโดยแยกตามเนื้อหาที่ครูแต่ละคนรับผิดชอบ	1) ครูกำหนดคาบเวลาเรียนโดยพิจารณาจากจำนวนวิชาทั้งหมดในหลักสูตรและบริบทการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน

ตารางที่ 5 (ต่อ) แสดงการเปรียบเทียบกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัย
เชิงปฏิบัติการของครูโรงเรียนผาง 1 โรงเรียนผาง 2 และโรงเรียนผาง 3

กระบวนการพัฒนา หลักสูตรท้องถิ่น โดยการทำวิจัย เชิงปฏิบัติการ	ครูโรงเรียนผาง 1	ครูโรงเรียนผาง 2	ครูโรงเรียนผาง 3
	ตามหลักสูตรท้องถิ่นได้ อย่างต่อเนื่อง	2) ครูกำหนดคาบเวลา เรียนโดยพิจารณาจำนวน เนื้อหาในหลักสูตรและช่วง เวลาที่ครูจะสามารถดำเนินการ สอนตามหลักสูตร ท้องถิ่นได้ในภาคเรียน ต่อไป	2) ครูทำกำหนดการสอน โดยแยกตามเนื้อหาที่ครู แต่ละคนรับผิดชอบ
6) ยุทธวิธีการจัดทำ เอกสารหลักสูตร	1) ครูร่วมกันคิด อภิปรายเพื่อ จัดทำเอกสารหลักสูตร โดยใช้หลักสูตรประถม ศึกษาพ.ศ.2521(2533) เป็นตัวอย่าง 2) ครูแบ่งงานกันในการ เรียบเรียงหัวข้อในเอกสาร หลักสูตรตามความสนใจ และความสามารถของครู แต่ละคน	1) ครูรวบรวมกำหนดการสอน ของครูแต่ละคนและร่วมกัน คิด อภิปรายเพื่อจัดทำ เอกสารหลักสูตรโดยใช้ หลักสูตรประถม ศึกษาพ.ศ.2521(2533) เป็น ตัวอย่าง 2) ครูแบ่งงานกันในการ เรียบเรียงรายละเอียดในแต่ละ กลุ่มประสบการณ์ตาม เนื้อหาที่แต่ละคน รับผิดชอบ	1) ครูร่วมกันคิด อภิปราย เพื่อจัดทำเอกสาร หลักสูตรโดยใช้หลักสูตร ประถม ศึกษาพ.ศ.2521(2533) เป็นตัวอย่าง 2) ครูแบ่งงานกันทำกำหนด การสอนตามความสนใจ และความถนัดในแต่ละ วิชาของครูแต่ละคน 3) ครูรวบรวมกำหนด การสอนเพื่อเพิ่มเข้าไป เป็นส่วนหนึ่งในเอกสาร หลักสูตร

ตารางที่ 5 (ต่อ) แสดงการเปรียบเทียบกระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการของครูโรงเรียนฝาง 1 โรงเรียนฝาง 2 และโรงเรียนฝาง 3

กระบวนการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ	ครูโรงเรียนฝาง 1	ครูโรงเรียนฝาง 2	ครูโรงเรียนฝาง 3
7) ยุทธวิธีในการตรวจและประเมินหลักสูตรก่อนการนำไปใช้	1) ครูนำเอกสารหลักสูตรมาให้ผู้อำนวยการตรวจสอบความสอดคล้องขององค์ประกอบในหลักสูตร 2) ครูนำเอกสารหลักสูตรไปให้ชาวบ้านที่เชี่ยวชาญเรื่องหัตถกรรมพื้นบ้านในตำบลแม่สุนช่วยตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหารวมทั้งความเหมาะสมของกิจกรรมในหลักสูตร 3) ครูจัดประชุมร่วมกับคนในท้องถิ่น(ชาวบ้านและผู้ปกครอง) เพื่อตรวจและประเมินหลักสูตร 4) ครูนำเสนอเอกสารหลักสูตรต่ออาจารย์และนักศึกษามหาบัณฑิตจากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่	1) ครูนำเอกสารหลักสูตรมาให้ผู้อำนวยการตรวจสอบความสอดคล้องขององค์ประกอบในหลักสูตร 2) ครูนำเอกสารหลักสูตรไปให้ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายวิชาการตรวจสอบความถูกต้องในภาพรวมทั้งหมดของเอกสารหลักสูตร 3) ครูนำเอกสารหลักสูตรไปให้ชาวบ้านผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่เป็นเนื้อหาในหลักสูตรช่วยตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและความเหมาะสมของกิจกรรมในหลักสูตร 4) ครูจัดประชุมร่วมกับนักวิชาการในท้องถิ่นและตัวแทนผู้ปกครองเพื่อตรวจและประเมินภาพรวมของหลักสูตร	1) ครูนำเอกสารหลักสูตรมาให้ผู้อำนวยการตรวจสอบความสอดคล้องขององค์ประกอบในหลักสูตร 2) ครูจัดประชุมร่วมกับผู้ปกครองเพื่อนำเสนอความก้าวหน้าของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของครู 3) ครูนำเอกสารหลักสูตรไปให้ชาวบ้านผู้เชี่ยวชาญในเรื่องที่เป็นเนื้อหาในหลักสูตรช่วยตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาและความเหมาะสมของกิจกรรมในหลักสูตร 4) ครูนำเอกสารหลักสูตรไปให้อาจารย์จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ตรวจและประเมินภาพรวมของหลักสูตร